

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Rothe, Valdemar Henrik.

Læren om Treenighed og Forsoning :
et speculativt Forsøg i Anledning af
Reformationsfesten.

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : J. D. Qvist, 1836

Fysiske størrelse | Physical extent:

149 s.

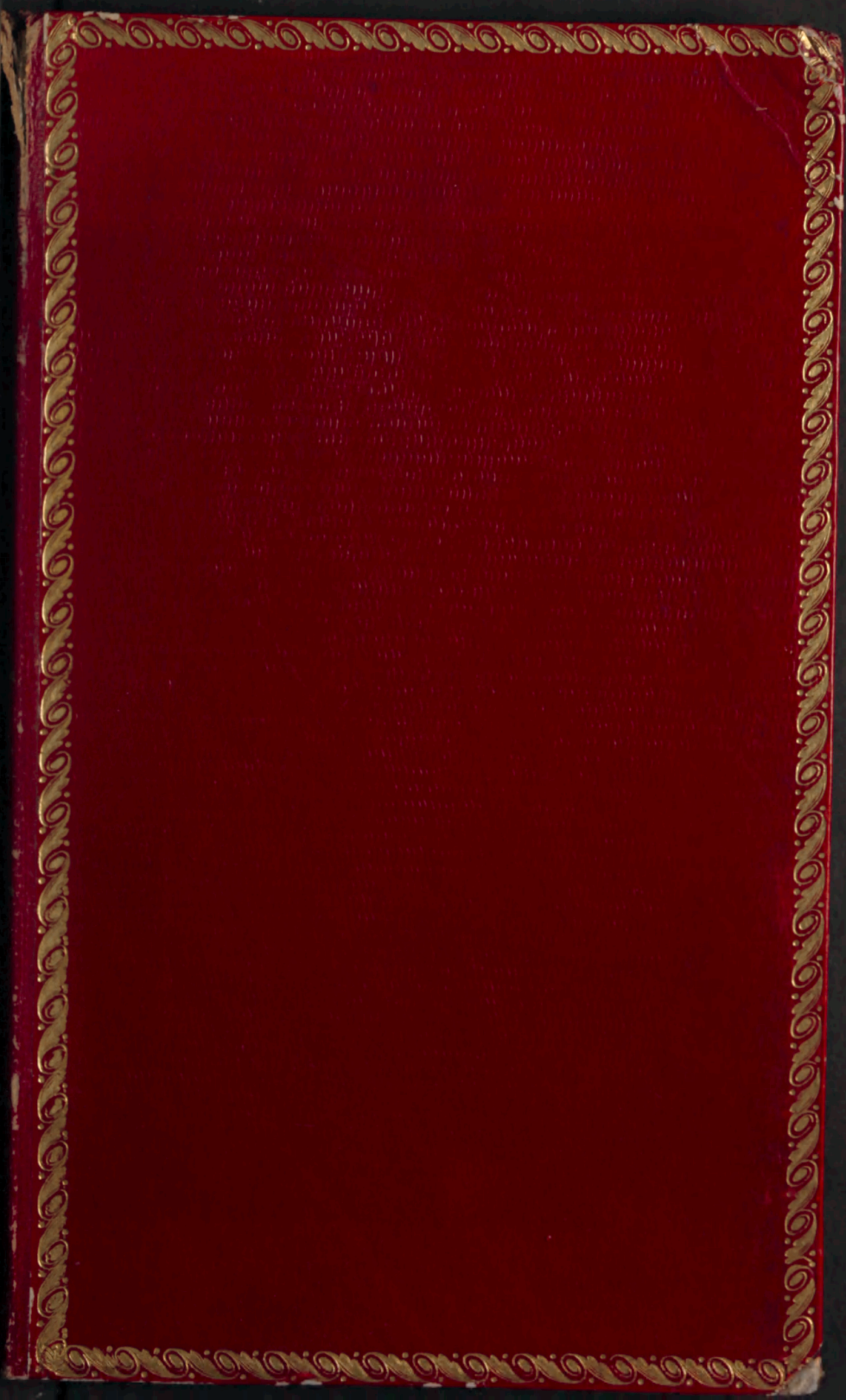
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 38°

1 1 03 0 8 01213 6

TREX

3.-90.

1850

Archives & Serenading

of the

of the

1875

Journal of the

...

...

...

...

...

L æ r e n

om

Treenighed og Forsoning.

Et speculativt Forsøg

i Anledning af Reformationsfesten

af

Baldemar Henrik Nothe,

Soanevrast for Trinitatis Menighed i Kjøbenhavn.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. D. Løvt, Bog- og Bodestrykker,
Nørregade Nr. 53.

1836.

Verzeichnis der Bücher

133	London	Verzeichnis
134	London	Verzeichnis
135	Verzeichnis	Verzeichnis
136	Verzeichnis	Verzeichnis
137	Verzeichnis	Verzeichnis
138	Verzeichnis	Verzeichnis
139	Verzeichnis	Verzeichnis
140	Verzeichnis	Verzeichnis
141	Verzeichnis	Verzeichnis
142	Verzeichnis	Verzeichnis
143	Verzeichnis	Verzeichnis
144	Verzeichnis	Verzeichnis
145	Verzeichnis	Verzeichnis
146	Verzeichnis	Verzeichnis
147	Verzeichnis	Verzeichnis
148	Verzeichnis	Verzeichnis
149	Verzeichnis	Verzeichnis
150	Verzeichnis	Verzeichnis
151	Verzeichnis	Verzeichnis
152	Verzeichnis	Verzeichnis
153	Verzeichnis	Verzeichnis
154	Verzeichnis	Verzeichnis
155	Verzeichnis	Verzeichnis
156	Verzeichnis	Verzeichnis
157	Verzeichnis	Verzeichnis
158	Verzeichnis	Verzeichnis
159	Verzeichnis	Verzeichnis
160	Verzeichnis	Verzeichnis
161	Verzeichnis	Verzeichnis
162	Verzeichnis	Verzeichnis
163	Verzeichnis	Verzeichnis
164	Verzeichnis	Verzeichnis
165	Verzeichnis	Verzeichnis
166	Verzeichnis	Verzeichnis
167	Verzeichnis	Verzeichnis
168	Verzeichnis	Verzeichnis
169	Verzeichnis	Verzeichnis
170	Verzeichnis	Verzeichnis
171	Verzeichnis	Verzeichnis
172	Verzeichnis	Verzeichnis
173	Verzeichnis	Verzeichnis
174	Verzeichnis	Verzeichnis
175	Verzeichnis	Verzeichnis
176	Verzeichnis	Verzeichnis
177	Verzeichnis	Verzeichnis
178	Verzeichnis	Verzeichnis
179	Verzeichnis	Verzeichnis
180	Verzeichnis	Verzeichnis
181	Verzeichnis	Verzeichnis
182	Verzeichnis	Verzeichnis
183	Verzeichnis	Verzeichnis
184	Verzeichnis	Verzeichnis
185	Verzeichnis	Verzeichnis
186	Verzeichnis	Verzeichnis
187	Verzeichnis	Verzeichnis
188	Verzeichnis	Verzeichnis
189	Verzeichnis	Verzeichnis
190	Verzeichnis	Verzeichnis
191	Verzeichnis	Verzeichnis
192	Verzeichnis	Verzeichnis
193	Verzeichnis	Verzeichnis
194	Verzeichnis	Verzeichnis
195	Verzeichnis	Verzeichnis
196	Verzeichnis	Verzeichnis
197	Verzeichnis	Verzeichnis
198	Verzeichnis	Verzeichnis
199	Verzeichnis	Verzeichnis
200	Verzeichnis	Verzeichnis

Plan.

Judledning.

- § 1. Livet religiøst.
- § 2. Religion.
- § 3. Religioner.
- § 4. Hedninger.
- § 5. Christne.
- § 6. Jøder.
- § 7. Christne (i snevrere Betydning).
- § 8. Christendoms Udvikling. Fortid.
- § 9. Nutid.
- § 10. Gnosis.
- § 11. Indvendinger.

Treenighed.

- § 12. Gud ubegribelig.
- § 13. Gud kjendelig.
- § 14. Fornuftbegreber.
- § 15. Aand.
- § 16. Gen.
- § 17. Treenigheds Begreb.
- § 18. Advarsel.
- § 19. Adskillelse i Tre.
- § 20. Forening.
- § 21. Gud-Søns Begreb.
- § 22. Gud-Søns Idee.

- § 23. Guddom.
- § 24. Pantheisme.
- § 25. Fødsel af Evighed.
- § 26. Skabelse af Intet.
- § 27. Skabningens Forstjæl.
- § 28. Guds Billede.
- § 29. Skabningens Selvstændighed.
- § 30. Døpholdelse.
- § 31. Bestyrelse.
- § 32. Døpholdelse og Bestyrelse i Guds Eigning.
- § 33. Den Hellig Aands Begreb.
- § 34. Idee.
- § 35. Udgang.
- § 36. Helliggjørelse.
- § 37. Igjenfødselse.
- § 38. Personligheds Begreb.
- § 39. Idee.
- § 40. Benævnelse.
- § 41. Forening.

Forsoning.

- § 42. Paradiis.
- § 43. Synbefald.
- § 44. Djævlén.
- § 45. Synd er Afguderí.
- § 46. Syndens Straf, Døden.

§ 47. Skriften om Forsoning.	§ 62. Jesus Kristus den Genbaarne.
§ 48. Deling.	§ 63. I sig hellig, viis, Kjon.
§ 49. Guds Forsoning, passiv og activ.	§ 64. Christenheds Stifter.
§ 50. Passiv.	§ 65. Fødsels Tid og Sted.
§ 51. Activ.	§ 66. Mirakuløs Anseelse.
Guds Søns Aabenbarelse.	§ 67. Historie.
§ 52. Den hellige Skrift.	§ 68. Berigtigelse.
§ 53. Nødvendighed.	§ 69. Verdens Forsoning.
§ 54. Dobbeltthed.	§ 70. Naturens.
§ 55. I universum.	§ 71. Dyrets.
§ 56. I et Individ.	§ 72. Mennesket. Endnu uskyldigt.
§ 57. Hensyn ved Efterfogning.	§ 73. Skyldigt.
§ 58. Hvo i sig selv.	§ 74. Omvendelse.
§ 59. Hans Idræt.	§ 75. Omvendelsens Momenter.
§ 60. Tid og Sted.	§ 76. Tro.
§ 61. Anseelse.	§ 77. Ved den hellige Aand.

Indledning.

---

§ 1.

Pivet religiøst.

Universum ligger for Betragterens Blik, adskilt i to store Dele, den saakaldte døde Natur og den levende Skabning, ligesom to mindre Verdenser i den store hele. Begge stille sig igjen i et uendeligt Gradforhold, saa at tilsidst ingen Deel, end ikke den mindste, findes ganske lige med nogen anden. Men i den uendelige Mangfoldighed, i den grændseløse Begrændsning aabenbarer sig et eneste Grundvæsen, som er det sande, rette i dem Alle, og giver hver Tilværelse, Stilling og Værd paa sit Sted. Med dyb, alvorlig, men og hellig, glad Røst taler den hele Skabning til Menneskets Sjæl om sin Gud og hans hellige Væsen: Sphærerne's Harmoni, Dands, Musik forkynde Skaberens Hellighed, Majestæt, Salighed, ligesaavel som Menneskenes højtideligste Gudstjeneste: Græsstraæets Liv og den sunklende Stjernes er ligesaa vel andagtsfuldt, som den Troendes Lovsang: Himlene fortælle Guds Ære og den udstrakte Befæstning forkynder hans Hænders Gjerning. (Ps. 19, 1 fg.). Verdens inderste Væsen er religiøst.

§ 2.

Religion.

Religion er hverken Følelse eller Tanke, men den Guds, Gud den hellig Aands, underfulde Magt og Kraft, som uvilkaarlig rører Hjerterne, drager, samler Skabningen tilbage til sin Skaber. Religion er Guds Kjærlighed, hvilken, vel fjendelig allevegne, dog herligst aabenbarer sig i det menneskelige Hjerte, naar Aanden rører sig, og det begejstret lever i Ydrætter for en højere Verden, gennemstrømmes af en Glæde og Smerte, hvis Rilde ikke er i de synlige Ting, og betragter Verden med dens Omfistelser, Livet og sig selv fra et højere Stade, ringeagter, foragter Alt, hvori Guds Kald og Børsel, hans Væsens Billede, ikke viser sig for ham.

Jeg udleder Ordet Religion af relegere, altsaa: Tilbagefamling.

§ 3.

Religioner.

Idet vi erkjende een, sand Gud, maae vi og erkjende een virkende Kraft, een Religion i den hele Verden. Forskjel ligger ikke i Religionens Væsen, Guds virkende Kraft, men finder først Sted i Kraftens Ytringer, Virkninger. I denne Henseende deler Skabningen sig i gode og onde Naturer, eftersom det Guddommelige eller Verdslige har Overmagt, bestemmer deres Individualitet, Karakter, i varmt og koldt følende, i sandt og falsk tænkende.

Vi beholde de sidste i Dje.

§ 4.

Hedninger.

De Folk, hvis Forstand i deres Forstæn og Tænken ligesom hildedes og holdtes fangne af Verden, som derfor vildfore i deres Begreber om det forborgne Dphav til Verden og Alt i Verden, isærdeleshed til Hjerternes dybe Fornemmelser, som toge Skabningen i Skaberens Sted, mangen Gang hengik at yde Guld og Sølv og deres egne Hænders Gjerninger den Vrefrygt og Tilbedelse, de HjertesOffre, som Livets Aand i deres Bryst dog kun meente Aandernes Fader, den sande Gud (Rom. 1, 20 fg.), Afgudsdyrkerne, kalde vi med et samlet Navn Hedninger, hvad enten Gjenstanden for deres Dyrkelse sandtes paa Jord eller i Himmel, var af fysisk eller psykisk Natur.

Hedenkab er den jordiske Mennekeheds naturlige Religion, Gudelære; thi Aandelyset skinner for Jordens Søn, kun som den virkelige Sol for Djet ved Polerne. Lyset selv er vel lige lyst og kraftigt, Djet maaske lige sundt og godt; men Forholdet gjør, at det fornemmer kun lidet. Stjernesvær fra Himlen og Nordlysspil fra Jorden ere der Djets egentlige Opklarere, ligesom utilstrækkelige Aelser, blandede med selvgjorte Tanker og Phantaspil mere spogende i Mennekehedens Hjerne, end sandeligen lysende for dem i Livet, udgjorde Mennekehedens Religion, udenfor Christo, Jordens Kreds omkring, fra de første Tider lige indtil nu. (Rom. 2, 14 fg.)

At bryde Verdens Lænker, gjennefsue Skabningen og see, at der er Han ikke, som Hjertet hænger ved og Forstanden søger, at løfte sig ud over Verden, og fsue

den ene sande Gud i Aand og i Sandhed, det har intet Folk — om end maaske en saare enkelt Væs i nogets Midte — formaaet ved Forstandens naturlige Lys.

§ 5.

Christne.

Kun ved en positiv Aabenbarings Velgjerning, ved den hellige Skrifts Betsignelse, har Mennekeheden opnaaet at staae for sin Gud i Eviighedens eget Lys, og at kjende Ham, som den tilbeder. Biblen er vorden for Mennekeslægten, som hver Lærer for sin Lærling; den har aabnet Forstandens Dje til at see og kjende, har aabnet Djet paa ny, naar det vilde falde sammen. De Folk, som modtog den sande Guds Kundskab, indbefatte vi under Navnet Christne (i videre Forstand). (1 Cor. 2, 9—10).

§ 6.

Jøder.

Blandt de Christne finder atter et uendeligt Grad: forhold Sted. Ved den første og største Deling stilles de i Jøder og Christne (i snevrere Forstand): Christ: Christne. Jøder i Ideen ere de, som vel have aandeligt Begreb om Gud, den ene og sande, men forresten hente alle deres Tanker og Forestillinger om ham fra Verden, via eminentiæ et negationis, anthropomorphistisk og anthropopathisk, saa at Gud er for deres Forstand Verdens Herre og Konge, verdslig i Væsen og Virken, jordisk i Betsignelser og Forbandelser, hvorfor og Guds frygt er deres Særkjende. (Ps. 18).

Christne (i snevrere Betydning).

Christne i Ideen ere derimod ikke alene aandelige i Begreber som hine, men stræbe og at bevare det aandelige Mærke i muligst Reenhed, forkaste alle verdslige Begreber, saasnart de blive dem bitterlige som saadanne, søge at øse alle Forestillinger om Guds Væsen og Virken udaf Guds Dybde selv, at lædste Sjælen af Vældets egne levende Bænde, med Foragt for de selvhugne Bronde, de selvgjorte Tanker. Verdens Egenstaber skjæle de med Flid fra Guds, og holde i streng og skarp Modfætning, som det besjælede Legem mod den levendegjørende Aand, som Negation mod Position, som Skygge mod Lys. Vel bliver den christne Tænkter sig bevidst, at saadan Modfætning er kun relativ, verdslig og ingenlunde absolut, aandelig, og at hans Videnskab, Theologi, Lære om Gud, saaledes oprunden og bestaaende, er forfængelig og ingenlunde Sandheden selv; men han forstaaer og, at hans Stilling og Vilkaar som Menneſke, end siſe som Jordens Barn, ikke tilsteder ham Englenſ Blik, langt mindre den hovmodige Tanke, som om han med sin Forſtand kunde gribe og begribe sin Gud. Han ydmyger sig af inderſte Hjerte og erkjender dog med Selvſolelſe, at ſaadan Forſtaaelse af Gud er Chriſtneſ Væſe fremfor Jøder og Hedninger, ja, udaf den højeſte Art, der er Menneſket mulig. — Med de høje Begreber om Guddommen løſte hans Begreber om Verden sig uvilkaarligen. Medens Hedningen anſeer og ſtatter Verden eſter Legemetſ eller Sjæleſ Fortrin, medens Jøder ikke ere frie for den ſamme Bildfarelſe, er den Chriſtneſ Agtſomhed henvendt paa den uſynlige Aand af Gud, og han vurderer Ting

og Tildragelser, Mennesker og deres Bedrifter, ikke efter det, som er Verdens, men efter som den guddommelige Aand mere eller mindre aabenbarer sig for ham deri.

Oplyst af den hellige Skrift er Christenheden og kommen til den salige Kundskab, at Gud er Kjærlighed, og at den Kjærlighed, som begejstrer dens eget, ja Menneskeheden, ja Kreaturets, endog Naturens Hjerter, er kun et Gjenstik af den Kjærlighed, hvormed Gud elsker Verden, ligesom Naturens Ynde og Herlighed kun en Afgaende af den Herlighed, hvormed Dagens Sol straalere over den, og foruden Sol slet ingen, fortabt og borte i Mørke og Mulm: saa og at al Kjærlighed i Verden, af hvad Navn nævnes kan, Familie-, Fædrenelands-Kjærlighed, Venstabs Offre, ja Livs Hengivelse, ikkun priisværdige forsaavidt, som den Evige Kjærlighed afspejler sig deri, og foruden den maa ske store og glimrende for Verdens Dine, men smaae, uden Værdighed og sand Værd, ja vel mørke og hæslige for den Christnes, hvis Sjæls Lyst hænger ved Himlen og ved Gud, og i Religionen ene har sin Glædes Kilde.

Ved dette Begreb om Gud og Verdens Forhold oplyste den Christnes Begreb om Gud sig over Jødernes Konge til Faderen i Himlen, og Kjærlighed udjog Frygten af deres Gudstjeneste; thi Guds Kjærligheds Forhold, Faderforholdet til Verden, oplyste ogsaa Verdens Forhold til Gud. Skriften lærte, at Christne, Skjændt Syndere, dog annammede den sønlige Udkaarelses Aand, formedelst hvilken vi ere Guds Arvinger, Christi Medarvinger til det evige Liv (Rom. 8, 15—17). Guds frygt oplystes til Guds Kjærlighed *).

---

*) Hedningens, Moses og Christi Blit paa det aandelige Liv af Gud i Verden kunne oplysende lignedes med Ptolomæi,

Christendoms Udvikling. — Fortid.

Strax i den synlige christne Kirkes første Aarhundreder, da Aandens Virksomhed var større, Sjælebliffet klarere, men de jordiske Følelser ogsaa hæftigere, saaat Livet ofte syntes at tabe meer, end Forstanden vandt ved de store Begreber om Gud og Verden og deres Forhold til hinanden, har Christenheden, mere foranlediget og vejledet, end egentlig oplært og underviist af Skrifterne, udviklet Begrebet om den ene sande Gud i Begrebet: Treenhed. Dette Christendommens Grundbegreb med dets uendelige Fylde blev, engang vundet, staaende uforandret, medens Begejstringen efterhaanden astog, senere Aarhundreder stedse tabte mere Skriftens Aand og hensank til from og andagtsfuld Hengivenhed til og Nydelse af Troens Lærdomme, som de fremsattes af Kirkens Øverste, hvilke viste sig utrættelige til at befæste, — som de meente, — Troen ved allehaande klogtigt Hjernesvind, i hvilke Aanden, d. e. den evige Sandhed, tilsidst blev næsten ukjendelig. Hertil kom, at det gamle Ordsprog: „Gud saae aldrig, uden at Satan saae med“, paa en aandsforsærdende Maade gik i Opfyldelse paa Christenheden. Det kom saavidt, at Biblen lukkedes for Lægmand, at Paven egentligst dyrkedes i Christi Sted, en Hær af Helgene udfyldte Afgudernes Plads, og de laveste jordiske Lidens-

---

L. Brahes og Copernikus's Betragtning af Sol og Planeter. Hiin fulgte det naturlige Syn; den Anden var mægtig til at løsrive sin Forstand fra Sandens Ledebånd, men ikke fra den Jord, som bar ham; den Tredie først svang sit Blik op, tog Sæde i Solen selv, og saae de sande Synstemets Forhold ved Sandhedens Lys.

Skaber drev et haanligt Spil med Christenhedens helligste og dybeste Kærligheder af den Aand, som udgaaer fra Faderen og Sønnen. Men da gik det andet Ordsprog, der havde været mange ædlere Sjæles Trost og Fortrosthing: „naar Nøden er størst, er Hjælperen nærmest“, ogsaa i Opfyldelse. Den Reformation, hvis Belgjeringer vi berede os til højtideligen at fejre ved glade Takkefeste, gav et gjennemrysende Stød til Christenheden i det hele, i det den fremdrog den henlagte Bibel og vakte dens bedøvede Aand i Hjerterne paa ny. Da sprang Hjernespidss: Traade i tusinde Tal, og de, som ei brodes, slappedes. Mange Menigheder rev sig løs fra al menneskelig Autoritet, forsaavidt som de fik denne at kjende som saadan, og erkjendte Skriften igjen for sin eneste Lærer og Leder i Saligheds Sag. Dog den gjenopslagne Bibel og den rensede Troes Lærdom og Levnet vare ikke Reformationens eneste store Belgjering.

Med den forberedede Christi Aand, Reformatorerne selv maaske ubevidst, en Troens højere Udvikling, som i vore Dage vistnok gjærer og bryder, men endnu ikke er brudt igjennem Skallen og den bedækkende Jord, men vistnok skal komme frem og udsolde sin Krone over Christenheden, naar den bestikkede Tids Fylde engang kommer. Endnu taler Christi Aand i den samme Skrift, endnu staaer Fædrenes Lærdom om den treenige Gud som Grundlærdom i vor Kirke. Men den saakaldte sunde Menneskeforstand har rejst en svær Strid imod Lærdommen, og det synes nu at skulle afgjøres, om den skal udslættes eller blive staaende for de følgende Slægter.

Nutid.

Christenhedens Livs Opgave er nemlig den samme, som hvert enkelt Individ's og hele Menneskehedens. Først med barnlig Hengivenhed og Tro at modtage Underviisnings og Lærdoms Rigdom efter sin Stilling, samt opdragen i Tugt og Faders Formaning at vænne sig til Lydighed og Troskab, dernæst i Unglings Alder at forarbejde det meddeelte Stof saaledes, at han som Mand kan staae selvstændig mellem Brødre for Faderens Ansigt, som satte ham i Livet.

Troet har Christenheden med salig Hengivenhed, har arbejdet og forarbejdet Troens aabenbarede Hemmeligheder med en beundringsværdig Forstands Iver og Lyst de mange Aarhundreder igjennem; nu, haaber jeg, den Tid nærmer sig og synligen forberedes, da det Forhæng, som Moses betydningsfuldt ophængte, at det skjulte den evige Jehovas Naadestol og Pagtens Ark for Israels Borns Dine, som lige betydningsfuldt revnede ved Frelserens Død, skal borttages, saavidt det dødelige Blik kan taale det, og Christenheden med aandsopladne Dine skue deres Gud og Frelser og den Aand, som udgjød sig over Apostlene og bliver hos os alle Dage indtil Verdens Ende; jeg haaber, at den Dag, om hvilken Frelseren talede, I skulle kjende Sandheden og Sandheden skal gjøre Eder frie, nu gryer og vil bryde frem i stigende Herlighed og Klarhed for de Slægter, som skulle arve Christi Troes Skatte efter os. I Christenhedens store Oplosning i alle Henseender, i Elementernes mægtige Kampe og stærke Frastrødning seer jeg Varsler, som i Morgentaage for den kommende Dag.

Langtfra at fordømme, hade, foragte Nationalismen i dens alvorlige, men oprigtige Fornegtelse af Christen: Troens Lærdomme, vende man hellere Agtsomheden paa den Aand, som fremskynder den i dens Bilsfarelse, og see Attraa efter Forstands Selvstændighed, Besvøring af Autoritets Myndighed, Kjærlighed til Gud og hans evige Sandhed deri. Beklages maa det vel, at den Hellige Aand, som rører dens Hjerte, ikke tillige opklarer dens Tænkning, at den kunde see og kjende med en ret Forstand og vorde viis udover det Verdslige; beklage, at det skal gjælde om dens Princip, den sunde Menneſte: Forstand, hvad Paulus siger: det naturlige Menneſte fatter ikke de Ting, som høre Guds Aand til etc. (1 Cor. 2. 14.); men hade, fordømme den ſkulde man ikke, naar den er oprigtig; thi dens Bantro er uden Brøde, ſidder kun i dens Forstand, ja har Fortjeneste, ſtammer ogsaa fra et troende Hjerte paa ſin Viis, elsker kun Sandhed og dyrker kun den.

Langtfra at ære og bifalde Supranaturalisten i hans blinde, men ogsaa oprigtige Vedhængen ved Fædre: nes Lærdom efter Skriften, agte man hos ham ogsaa helst paa den Aand, som holder ham tilbage, og see med Deeltagelse det dybe Indtryk, som de høje Lærdomme have gjort paa hans Følelse, see det manglende Forstands Mod og Kraft til Selvstændighed, Frygt for at fortabes i Raiſonneringers Mangfoldighed, barnlig, næisom Hvilte i Skrifternes Autoritet, den han vel ikke erkjender med Forstanden at være af Gud, den Hellige Aand, men inderligſt rørt, grebet, indtaget af, gjør ſig al Umage for — om jeg ſaa tør ſige — at indbilde ſig og virkelig troer at forſtaae ſom guddommelig, deels ſtøttet paa

Frelserens Ord: dersom Noget vil gjøre derefter, skal han erfare, om Lærdommen er af Gud, eller jeg taler af mig selv (Joh. 7, 17), deels truffen i egen Barm af de Skriftekloges Tilbageviisning af den formørkede Forstand, som uformuende til at fatte og forstaae Guds Niges Hemmeligheder, deels blændet af disses saakaldte Beviisførelser, hvilke han ikke mærker at udgaae fra Forudsætning om Skrifternaes Indblæsning (petitio principii) og derfor tilegner sig og kalder sin Overbeviisning, medens de i Sandhed ifkun have en subjectiv, uklar Tro og Hengivenhed til Grund. Beklaget maa man, at det oprigtige Hjerter skal leve i saa eenfoldig Forstands Skikkelse, men foragte ham, spotte ham skulde man ikke.

Et højere, forsonende, velgjørende Stade indtage de Følelses-Troende, som, uopbyggede af den blinde Autoritet, ulystede af Nationalismens jordkloge Raasoner ringer, men og mistvivlende om menneskelig Evne til at forstaae det Eviges og Helliges Forhold til den timelige, syndige Verden, holde sig og byde Andre at henstye til den indre, Hjertets dybe Følelse af Religionen, forvissede om, at denne hos Andre, som hos dem selv, ganske vil finde sin Gjenstand i de Christnes Tro og Forkyndelse om den treenige Gud, antage og af Hjertet bifalde Christendommen, medens de tilstaae, at den er ubegribelig, og fortroste paa, at en Tid skal komme, da det skal aabnbares, som her er skjult i uigjennemtrængeligt Mørke. Disse staae saaledes i Modsetning til Supranaturalisterne, at de begrunde Troen paa Skriftens Autoritet paa selve Følelsen, som den afgjørende, men hine vende Følelsen til en Tro, for hvilken Autoriteten er Grundvolden. De berolige sig og opbygge mange fromme Sjæle, men til:

fredsstillende neppe sig eller dem; thi fra den Time, Skaberens kaldte Forstand til Liv i den menneskelige Sjæl, har Herrens Bud og Kald lydet til den, at forlange, stræbe efter Forstaaelse af alle, alle Ting, Intet undtaget, end ikke hans eget Væsen og Troens Hemmeligheder. Ere end Menneskehedens Vilkaar paa Jorden satte meget lavt, er dens Forstandighed end ligesom Viinrankens Kraft, at den maa holdes og bæres af Sands, som hiin af det Træ, den omslynger; see vi derfor Jordemenneskets Forstand mere levende og rørig i den tidlige, spæde Alder, ofte støvet og inddybsket i den ældre, som var den der ikke: dog er den der visfelig, lader sig ikke afvise, men forlanger at forstaae, spørger efter Lærer og Leder, glædes ved hvert opklaret Spørgsmaal, sørger og er inderlig bedrøvet over sig selv, hvor den ikke kan erkjende og skjelne med egne Dine. Jo mere Mennesket uddannes, jo mere det har lært at forstaae, desomere bliver Forstand, Forstaaelse dets Trang, dets Fordring, dets Stræben, dets Sjæls, om ikke dets Hjertes Tilfredsstillelse.

Mangen høit begabet, stor og dygtig Tænkere rejser sit Hoved, erklærer Foragt for Supranaturalismen, Ringesagt for Følelses-Troen for deres Blindheds Skyld, seer ned paa Rationalismen, som bevæger sig i den lave, naturlige Sphære, fordrifter sig og tænker i Bevidsthed af Sjælekraft, at han skal bygge et Troes Hus, sikkert og fast, i hvilket et Menneskes Sjæl kan indflytte og boe tryggeligen og velforvaret. Dybsindig i Tanke, skarpsindig i Begreb, naturligen begabet med og øvet i dialektisk Kunst, laver han tilrette, bygger snildeligen Systemer og passer Tankefuge i Fuge til Styrke og Hold, og synes vel om sig selv i sit Arbejde. Om det ligner Christendom

eller ikke, er ham i Hjertet ligegyldigt; han tiltroer sig at staae paa egne Been og veed sig mægtig til at forsvare det mod sine Liges Angreb. Ærverdige tilvisse i sin kraftfulde Stræben, beundringsværdig i sin geniale Kunst, tilfredsstillende Philosophien dog langt mindre end hine og staaer alene i Verden. De fleste mangle Evne til at følge den, og dem, som kunne, undgaaer det neppe, saalidet som den selv, at dens klogtfulde, stærke Huus er bygget paa Sand og mangler en dybere Grundvold; thi Forstand, om end den allerførste, end sige den jordiske, er dog verdslig, og kan, sig selv overladt, ikke fatte de aandelige Ting.

Endnu røres og rørte sig fra de første Lider, og da herligt, et Grundelement i Christenhedens Taneliv, det, som egentlig ligger til Grund for al Følelse og Tanke, men sædvanligst skjuler sig i Hjertets dybe Baggrund, sjeldent træder frem saaledes, at det prædominerer og viser sig som den sande og virkelige Styre. Dette er Fornuften, Aandeblikket, som stuer Tingenes Væsen, det Guddommelige, som lever i dem og gjør dem at være det, de ere. Hvor denne løfter sig over Sands og Forstand hos et Menneske, der ophøjes hans blotte Synen til Skue, hans Kundskab til Indsigt, hans Tro til Viden, og hvor den træffer en dygtig Forstand, vel organiseret og vel øvet, der frembringer den Videnskab, og eftersom hans Skue er dybere og klarere, saa at Sands og Forstand meer vorde dens Organer end, om det tillades at sige, dens Principaler, bliver Videnskabens højere eller lavere.

§ 10.

Gnosis.

Der gives en højere christelig Theologi, en Gnosis, en umiddelbar Erkjendelse i Sands og Forstand, som ikke grunder sig paa Følelse eller Tænkning eller Slutning til et Ubekjendt af givne Præmisses, men paa Fornuftens umiddelbare Skuen, paa Gud den Hellig Aands Aabenbarelse af den evige Sandhed, af Guds og Tingenes Væsen, som han fremstiller for Aandens Blik, ligesom en Ting, der stilles for det legemlige Øje. Dettets Erkjendelse ved Synet er vel lige umiddelbar, men af en timelig, usikker, upaalidelig, meget lavere, ganske underordnet Art, medens Fornuftens Væsen:Skue, som vi kalde Idee, er af en anden Verden, af Evigheden, af Gud, og bærer Evighedens Fasthed og Usvigelighed i sig. (Math. 13, 11. 1 Cor. 2, 4:16. 1 Cor. 3, 2. Hebr. 5, 12:14. 1 Pet. 2, 2.)

Ideernes videnskabelige Fremstilling skeer vel ved Sandsens Billeder og Forstandens Begreber, som nødvendige Midler; ikke heller negtes disse underordnede Evner deres Rettighed og Indflydelse paa Fremstillingen, meget mere bevares de dem i usforkrænket, ja i forherliget Virksomhed i at udmale, i at sonderlemme og dele og sammensætte, systematisere; men der er den væsentlige Forskjel mellem en contemplativ, en logisk, og, som vi vilde kalde det, en speculativ Fremstilling, at i den førstnævnte den verdslige Tilfældighed og Vilkaarlighed baade i Opfattelse og Udførelse kun altfor synligen vise sig og kjendes i dens egne rhapsodiske Form, Composition, der vel kan være fuld af mangfoldige geniale Lyksblik, men

giver intet Heelt og ingen Hvile for det i Bevægelse fatte Sind. Saaledes ere alle Naturvidenskaber endnu. Den logiske Consequens i Analysis og Synthesis, i Begrebernes Udvikling af et Princip, Construction, har vel en indvortes Fasthed, men den er mager og tør, ligner meer et dødt menneskeligt Kunstværk, der bevæger sig, end den levende Guds levende Skabning, der kan søde Livet og forarbejdes af Aandens Kraft til Saft og Blod. Den speculative Videnskab derimod fremskyder Theses udaf Theses i Mangfoldighed og stor Forskjellighed, lige som Planten skyder Stængel, Blad, Blomst, Frø udaf den samme Rod; dens Form kaldes derfor genetisk. Den contemplerer lidet, analyserer, syntetiserer lidet, men fremsætter, skaber det ene Fornuftbegreb, Idee, udaf det andet, som hørte den ene ikke den anden til, og det gjør den ei heller, saalidet som Fosteret sin Moder, som Blomsten Stilken; men det føles og forstaaes klarligen heelt igjennem, at det Hele, som hver enkelt Deel udgaaer fra, belives, udstyres med Indhold af, tilhører en usynlig Magt, en Idee, der lever og regjerer og aabenbarer sit Væsen og forherliger sig selv, i det den gjør sine Skabninger herlige og udgyder Liv og Livs Lyst til dem alle. Den Contemplerende og Reflecterende forstaaer og forklarer Gud udaf Verden, den Speculative Verden udaf Gud.

§ 11.

Indvendinger.

Wille Noget nu indvende, at et speculativt System er et Ideal, at Erfaring noksom viser og advarer om,

hvorlidet vor Planet er passende Jordbund for saadan
 Urt; at den høje Tankens Flugt gjør kun Forstanden
 svindel og dens exalterte Frembringelser til Chimærer:
 da tilstaaes villigen, at Speculationens Maal er aldeles
 idealt, men paastaaes og, at hvad her indvendes mod
 den theologiske Gnosis gjælder imod enhver højere Videns-
 skab; dernæst tilstaaes, at det jordiske Menneske er stillet
 meget nær Dyret og desaaarsag har store Vanskeligheder
 ved at ophøje sig i Aandens Regioner, der, uden højere
 Bistand, især uden Aandens Underviisning i de hellige
 Skrifter, vistnok vilde blive det aldeles nopnaaelige, lige-
 som de ere det for Kreaturet, dets Frænde; tillige tilstaaes,
 at det er unegteligt, at ikkun et saare ringe Antal Videns-
 skabsmænd have følt indre Kald og Drift til at forsøge
 deres Kræfter i den Retning, endog, at de Fleste, som
 vovede det, forvildede sig i phantastiske Drømmerier og
 mangeslags forstandigt Hjernesvind, saa at alle Forsøg
 med Rette kunde kaldes mislykkede, mere eller mindre,
 selv den speculative Christendom, endog understøttet ved
 den hellige Skrift, ikke undtagen; men paastaaes og, at
 ikke desto mindre den blotte Stræben, naar den er op-
 runden af et oprigtigt Hjerter, fordrer vor Højagtelse og
 ingenlunde bør spottes og udlees; thi den beviser Menne-
 skets Adel, som, sat Kreaturet tilside, dog ogsaa føler et
 Slægtskab med Aanderne, Guds Engle, og en Mulighed,
 om endnu ikke virkeliggjort, at nærme sig Livets Fader,
 og indgaae i hans Kjærligheds Raad, ei blot i dunkle
 Syner og gaadefulde Aensler, men og ved det Fornuftens
 Lys, som Gud den Hellige Aand selv tændte for ham i
 de hellige Skrifter; at fatte Billedet, som affpejler sig i
 hans Sind; at forstaae Gaadens Løsning, som ellers

holdtes for ubegribelig, og med Forstandens Kraft og i Bevidstheds Klarhed paa menneskelig Viis at gjøre baade sig selv og Andre Rede for de højeste Problemer. Den rene Villie og Stræben har Fordring paa vor Erbødighed; thi den beviser Menneskets Adel, der føler sig istand til uden Formastelse, som vilde forgribe sig og domme om det, den ikke forstod, selvstændig at see med egne Øjne og at forkaste al menneskelig, verdslig Autoritet, at forstaae med egen Forstand, og uafhængig af den hele Verden og sig selv, saavidt muligt, at stande frie for Herrens Ansigt, og lære af Ham alene, som giver Liv og Aande til alle Ting; skjøndt Menneske og Jordens Søn, dog at løfte sig paa Aandens Vinge til Salighedens Himle for Alfaders Afsyn, og fra Ewighedens Stade at overflue og følge Livets Strømme, der udgyde sig i alle Retninger, og med Livets store Villedede i klare Bevidsthed at vandre i Jordlivets Mørke og forklare det for lyttende Brødre, uforstyrret, uforfrænket af det Timelige og Tilfældige, uforvildet af de Kloges Klogskab og af Daarers Uforstand, i Ligning af en Guds Prophet, en Aandens Oplyste hernede: det er vissefæligent stort og herligt, beundringsværdigt og livsaligt blot at tænke dette, blot redelig at ville og stræbe derefter. Endskjøndt derfor enhver Theolog, som jordisk Person, Individ, hvis Evner altsaa ere individuelle ifølge deres Natur, umuligen kan naae Idealet selv i sin Reenhed og absolute Sandhed; endskjøndt det maa tilstaaes, at, som Solens Lys paa mangfoldige Maader brydes for hans Legems Øje, deels formedelst Gjenstanden selv, deels formedelst Øjets egne Bygning, men det er ham umuligt at see anderledes, end han seer, saaledes brydes

og Aandehuset for hans Sjæl, og antager jordiske Farver og Skær, som han med bedste Villie ej er istand til at skjelne fra Sandheden selv og derfor overfører med i sin Forklaring af det Evide; endskjøndt alt menneskeligt Værk er ufuldkomment og hans Videnskab ligesaa, er dog Bestræbelsen derefter ærværdig, og hvert vundet Lys højt at skatte.

Wille Nogen derimod synes, at saadan Stræben efter en højere Indsigt er fornæstelig mod de hellige Skrifter, idet den tilsidst gaaer ud paa, at sætte sin Videnskab, sin Gnosis, ved Siden af Skriften, som er erkjendt for eneste Troes Norm i vor Kirke: da ville vi vel erindre med ham Mesterens Ord: en Discipel er ikke over sin Mester (Matth. 10, 24), men hver den, som er fuldkommen, skal være som hans Mester. Nu er det vel urimeligt, ja vel umuligt, at Christenheden nogen- sinde kunde blive fuldkommen og derved lige med sin Mester, dog, saalidet en Mester fornærmes, idet hans udlærte Discipel arbejder udaf eget Hoved, tvertimod regner sig det billigen til Ære, at være den, der ledede hans selvtænkende Sjæl saavidt; saalidet en Faders Myndighed krænkes, idet hans Søn vorder myndig og træder ham tilside, tvertimod synes sig intensiv bekræftet og styrket ved den Fries Hyliding, extensiv mægtigere ved den Selvstændiges Bistand: saalidet kunne Skrifternes sande Autoritet lide ved Christenhedens Myndighed, der som den opnaaedes; thi den speculative Indsigt gaaer dog tilsidst ud paa, ej alene som hidtil af Hjertens Grund, dermed menes, af dyb og inderlig Følelse, men ogsaa af Sjælens Jnderste, d. e. med Forstandens Klarhed og Bevidsthed, at kunne sige Ja og Amen til den evige

Sandhed, som Skrifterne forkynde den. Vilde Skrifterne dog altid blive Læreren og Mesteren; vilde dens Hylдинг dog blive som Mesterens af den gode Discipel; vilde Christens hedens Bifald til Lærdommen dog blive ulige større i Betydning, Indhold og Kraft; vilde den dog ære og elske sin Bibel med meget forhøjet Taknemmelighed og Kjærlighed; vilde den dog blive et langt klarere Lys for vor Fod og skinnende Lygte paa vor Sti.

Som et Forsøg i denne saalidet dyrkede højere Theologi fremhæves her Lærdommen om Treenhed og Forsoning, i Haabet, at det vil finde, om ikke forønsket Bifald, dog Belvillie, i det mindste skaansom Bedømmelse.

Treenighed.

§ 12.

Gud ubegribelig.

Sproget ejer ikke Ord, Menneske; Sjælen ikke Tanke, mindre Begreb, der var istand til at fatte og udtrykke det, som vi egentlig mene, naar vi sige Ordet: Gud, hvilket Ords Herkomst er ligesaa ubekjendt som dets indre Betydning. Thi al Tale og Tanke grunder sig paa en Modsætning, Opposition, i det mindste mellem det tænkende Subject og det tænkte Object, eller mellem Subject og Prædikat i Objectet. Men Modsætning forudsætter igjen Begrændsning, Limitation, hvorved Delene adskilles, hvor det ene Begreb ophører, det andet begynder, hvilket først gjør det muligt, at de kunne refereres til og reflectere paa hinanden. Men at Gud ikke er et begrændset Væsen, hverken i sig eller udenfor sig, ere alle enige i: Gud er absolut, sige vi, fri for al Relativitet. De positive Udtryk: das an sich, für sich, an und für sich Seyn Gottes, to óv, Væsenet, das Seyn, og det negative „det Absolute“ ere vel frie for det individuelt personlige, som ligger i Ordet „Gud“, men de ere døde og mangle det Liv, dette har, som end stærkere høres, naar Gud gives Ejendoms-Navne: f. Ex. Jehovah. Dette Liv betegnes vel med mindre Individualitet, naar vi sige „Fæget“, „det absolute

Jeg“ (das Ich, die Ichheit); men det klinger saa tomt, saa abstrakt, og minder saa stærkt om sin Modsetning: „Ikke-Jeget“. Kaldes Gud efter hans Egenstaber: den Evige (den Uendelige er altfor lavt), den Hellige, Uærgtige, Salige, da ere disse Benævnelser vistnok udtryksfulde, hver paa sit Sted, men de ere altfor indskrænkede. Kort: Gud er ufattelig, uærvnelig, langt over Sands og Forstand, over Verden med Legem og Sjæl og hvad deri kan føles og tænkes, og vi maae vel beundre Moses, som ej blot forbød udskaarne Billeder og Lignelser af Gud, enten af Himlen eller af Jorden, men og i den brændende Bust horte, med Aandens Dre idetmindste, hans Navn, som sendte ham til Egypten: „jeg er den jeg er“, 2 Mos. 3, 6. ligesom Jødernes Uærfrygt for det Navn, som Ingen turde udtale, er betydningsfuld.

§ 13.

Gud fjendelig.

Men ere end Sands og Forstand aldeles utilstrækkelige til Guds Erkjendelse, en anden Vej staaer dog Mennesket aaben, paa hvilken det kan nærme sig den Højeste, og fatte de Tanker, som vi nu udtalte. Det er Sands og Forstands, Villies og alle Evners, det hele Menneskes Væsens Ophøjelse i Gud. Saadant skeer ikke af Verden, og ikke af Mennesket selv, men er den Eviges Naade over ham, Gud den hellige Aand, som aander i og paa alle Skabninger, der aabenbarer sig for den fornuftbegavede Skabning paa synderlig Naade.

Vi skjelne i denne Henseende tre Hovedgrader, under hvilke igjen uendelig mange Grader indbefattes.

1) Alt Mennesket vel beholder sin Bevidsthed og Selvstændighed, dog saaledes opfyldes af Guds Aand, føler og fornemmer, ja tænker sin Gud sig saa nær, at han overgiver sig til ham med Sind og Hu, er sig bevidst, at han er ophøjet over sit naturlige Sig selv, at han nu overgiver sig i en Højeres Vold, at hans Villie i den Time med Selobestemmelse ikke hører ham selv til, at hans Ord, hans Gjæringer egentlig bestemmes for ham, indblæses, indskydes ham; han lytter til Nogen, der taler til ham, og agter paa Vink, som gives ham: Vi kalde det Begejstring, og kjende Alle af Erfaring denne Tilstand, hvor den er salig; thi den er Aandens særdeles og inderlige Besøgelses-Time. I Begejstring talede og handlede Profeter i det gamle Testamente: Herrens Aand er over mig etc.; Begejstringens hellige Aand skuede Johannes, idermindste med Aandens Dje, svævende i Dødsstikkelse over Jesu Daab, hørte en Røst af Engle, som endnu rorer vore Hjerter i Frelserens Ihukommelse; en Begejstrings Himmelsklang lyder endnu fra den Salvedes Læber, og et Begejstrings-Under er hans Bandel endnu at skue; høj Begejstring aander Apostolens Liv og Forsyndelse; hver ædel, høj og stor Bedrift er Begejstrings-Værk; Digterens Sange og de Vises Taler, dem indgav Aanden; hvert mindeværdigt Ord, hver priselig Gjærning, som Nogen udfører, skal han visse takke sin Gud for.

2) Andagt er den anden Grad, naar Mennesket taber sin Bevidsthed baade om sig selv og om Verden, er fordybet, hensunken i sin Gud og hans Saligheds Beskuelse, og veed det ikke. Han er borte; Sjælen svæver i et Lyshav, milde Følser gennemstrømme Hjertet, klare Livsstikkelser fare forbi Sjælen; i Syner, flygtige som

Morgensfyer, i Hjertets Dyb bevæger hans Aand sig, men ikke som hans, den leger Alvors: Leg i Alfaders Skjød og har glemt Jordens Lyst og sig deri. Høje Tanker, store som den evige Aands, forklarede som Stjerners Funken, lyse med himmelsk Herlighed over ham; han er fortabt i deres Skue, ej mægtig at gribe eller at holde dem fast, han tænker ej heller derpaa. Naar Bevidstheden vaagner, og han kommer til sig selv igjen, er det for ham som et Blund, en salig Drøm, af hvilken han kun har beholdt meget lidet i Hukommelsen foruden dette, at det var saligt, ophøjende, begejstrende for alle følgende Dage. *)

Saadanne Timer have ej Alle, dog Mange, havt. De ere korte, men af bestemt Indflydelse hele Livet igjennem; de helligste og kjæreste Erindringer ere overjordiske, himmelske Mindetimer, Livets allerbedste.

Denne Ophøjelse i Gud og hans hellige Raad, Aandesyner, Visioner, i hvilke Livets Styrrer aabenbarede sig i Menneske: Sjælen, blev Moses og Propheter i rig Maade til Deel, hvorfor de og kaldtes Seere, og kunde forkynde de store Ting, som Guds Kjærlighed vilde aabenbare i Tidernes Fylde til Synderes Frelse og sit Ravens Væ. Mangen Viis iblandt Hedningens Børn har ligeledes nydt Andagtens Velsignelser og aabnet Himmeriges Skikke Indgang i Folkenes Hjerter formedelsk den Kraft, hvormed Andagtens Minder virkede paa ham og formedelsk ham paa hans Brodre.

*) Ordet Andagt har vel en lavere Betydning i det daglige Sprog: Sindets inderlige Henvendelse til Gud og det Gudelige; men jeg haaber, at det tillades mig ogsaa her at bruge Ordet, i Mangel af et andet Bedre, i den betegnede højere Betydning.

En af de mest velgjørende for Menneskeslægten er upaatvilelig den Vision, som Paulus havde paa Vejen til Damascus (Ap. Gjern. 9. 2 Cor. 12, 1:10), og den, i hvilken Johannes og de andre Apostle saae Jesu Herlighed, en Herlighed som den Eenbaarnes af Faderen, fuld af Naade og Sandhed. (Matth. 17, 1 fg.).

3) Den tredie Grad, Henrykkelsen, Ekstase (Exaltation betegner den falske Ekstase) er saare sjelden. I denne taber Mennesket ikke blot Bevidstheden, men selve Personligheden, Individualiteten kommer sin Oploselse nær; Menneskets Livsaand selv optages, opgaaer, saavidt muligt, naar den ikke skulde ophøre, i Gud, derfor Mennesket kan udgaae et nyt Menneske deraf; det gamle kan forgaae, d. e. Grundvæsenet bliver vel det samme, men dets ejendommelige Egenstaber, Bestemmelser, Karakter kunne forandres som ved et Slag. Anden Livsansføelse og Jdræt, andet Hjertelag, Sindelag, Tænkesmaade oprinde, saa at de, som kjendte det Menneske, kjende ham ikke mere: han kjender neppe sig selv.

Ogsaa denne Grad af Gudsaaands Rørelse blev Paulus til Deel i den samme Vision. Han vidste ikke, om han var i Legemet eller udenfor Legemet; hvad han havde hørt og seet, kunne ingen Tunge udtale; han kunde alene sige, at han havde været i den tredie Himmels. At hans hele Væsen, saa at sige, blev forandret, derom vidner hans Levnet. Christi Forfølger blev hans Forsvarer, ja hans ivrigste og virksomste Apostel; den Hadesfulde luede af Kjærlighed, den Boldsomme, Blodtørstige blev mild og skaansom, ligesaa taalmodig som modig, og Billedet af Herren og hans Rige stod uudsætteligt, usformøket for hans Sjæl som et lyst levende Billede,

endog under Bødlens Øre, i Ligning af det, han havde seet paa Stephanus, men dengang ikke forstaaet.

Ekstasen træder Aandens Personlighed saa nær, griber den saa mægtigt, at et Skridt videre maatte blive dens fuldkomne Opløsning, Undergang, Død. Derfor er det og troligt, at Legemet, Organet, hvis Virksomhed pludselig ganske forandres, letteligen lider Meen derved, og at den Pæl i Kjødet, som Paulus taler om, og den Satans Engel, som slog ham med Næve, at han ikke skulle hovmode sig af de høje Aabenbarelsen, var Epilepsi.

§ 14.

Fornuftbegreber.

Saa nær Mennesket end i disse Tilstande kommer sin Gud, maa det dog erindres, at det ikke bliver eet med ham, men stedse er og forbliver i Modsætning til ham paa Verdens Standpunkt, i Differenti, Relation og Reflection. Men i Erindringen, den bevidste Fornøjelse, Gjenfremkaldelse af det samme, saa ufuldkommen denne end efter sin Natur maa være, skinner det Evidhedens Lys for Sjælen, hvilket Fornuften opfatter, og i hvilket Forstanden reflecterer og danner sig de Begreber, de Troes Lærdomme, Dogmer, der ere udvortes Udtryk af den indre Aandens Vidnesbyrd om Gud, Verdens Ophav og Livets almægtige Styre. Disse Begreber ere vel uendelig forskellige; dog er Graden af Nærmelse til og Fjernelse fra den evige Sandhed Grundforskjellen imellem dem, saaledes at vildfarende, afvigende, verdslige ere de alle tilsammen meer eller mindre, intet aldeles

uden Sandhed, men og intet der udtalte Sandhed selv, ingen Lære, intet System fuldkommen rigtigt.

Ved denne Erkjendelse undgaaes Fristelsen til det Hovmod, som store Tænkere og Philosopher saa ofte ere blevne betagne af, ligesom et Menneske kunne fatte og forstaae sin Gud.

Adspørge vi nu Fornuften om Guds Væsen og Virken paa dette Reflectionens subjectiv/objective Standpunkt, hvor Modsætningen mellem Gud og Verden, Skaberen og Skabningen viser sig, ej blot som den første og største, men og som den uundværlige, nødvendige for Tænkningen og Talen om ham, og tage vi, i Bevidsthed om Fornuftens Svaghed til at skue, dens Formørkelse, hvilken alle Hedningers Betragtning noksom beviser, det hellige Guds Ord til Raad, da erholde vi to Oplysninger, som især ere fornødne til vor Hensigt: at han nemlig er en Aand og er een (Joh. 4, 24. 5 Moseb. 6, 4. 1 Cor. 8, 6).

§ 15.

Aand.

Aand kjendes ikke ved Sandsets Syn eller Forstandes Tænkning, kjendes alene ved Fornuftens umiddelbare Skue, ved sin Idee. Veskue vi Aanden, som er det guddommelige Væsen i enhver Skabning, da bliver Guddommens Idee selv os lettere. — Naar vi tale om en Ting's Aand, da tænke vi derved paa dens Væsen, det i den, som gjør den til at være det, den er. Væsen, Substant's, modsætte vi det Tilfældige, Accidentelle, d. e. det, som kommer, falder til Væsenet, kunne gjerne være borte, uden at Tingen derfor egentlig var borte, det, som

ikke gjør Tingene til at være det, den er. Geniusfen er Aanden i Mennesket, Livskraften i Dyret, Spirekraften i Planten, Krystalkraften i Stene og Metaller; tilfældige ere derimod saavel de Materialier, hvoraf Kraften betjente sig for at udvikle sig, som den særdeles Form, hvori den just viser sig. Disse Ting kunne gjerne være andre og anderledes, uden at Skabningen i sig selv blev anderledes, en anden. Som nu hine endelige Aander forholde sig til deres Skabning, saa forholder og Gud sig til Verden. Men Aanderne skues at indeholde, foruden den Skabning, som den aabenbarer for Sands og Forstand, endnu lige virkelig i sig enhver anden Aabenbarelse, som ligger indenfor dens Grændser, hvorved den i Verden (for Forstanden) ellers gjældende Regel: *ab esse ad posse esse valet consequentia*, ombendes, og hedder: *a posse ad esse valet consequentia*. Saaledes indeholder Spirekraften uendelig mange flere Planter af sin Art end den ene, som vi see. Hine fremgaae stundom synlige, dog kun for en Deel, aldrig alle, som naar man stævner Træet, eller berøver dets Dele, og det skyder nye i deres Sted, eller man flytter det fra en Jordbund til en anden. Ligeledes de andre Skabninger. Den samme Genius vil fremføre et ganske andet Liv, baade til Sjæl og Legeme, i lykkelige end i ullykkelige Vilkaar, og er dog bestandigt den samme, født til Verden i Nordens Kulde og Norke, eller i Sydens luende Glands, eller imellem dem begge. Den samme Kraft, som krySTALLISEERTE denne Steen, vilde under andre Omstændigheder, selv den samme, have frembragt en ganske anden. Alt, hvad dens Individualitet indeholder, er for den lige virkelig, medens Verden ikkun kalder det virkelig, som aabenbares paa dens Maade i Materie

og Form, sandfælt og synligt. Derfor det Paradox gjælder for Fornuften, medens Sands og Forstand benegte det, at naar en Tings Aand, Væsen, er tilstede, er den Ting der ogsaa, enten den saa er der eller ikke, og omvendt, naar Væsenet er borte, er Tingen borte. Saaledes domme vi rigtigt, at det sunde Frø indeholder den kommende Plante længe førend den udvikler sig; det levende Hjerte alle mulige LivsStikfælsler, hvad enten Anledningen til at fremsføre dem i Verden frembyder sig eller ikke; ligeledes paa den anden Side, at det udgaaede Træ er udgaaet, borte, omendkjøndt vi see det for vore Øjne og gribe det med Hænderne, saa og at et Lig er ikke Menneffet mere, om end Sands og Forstand intet savne af det, som de ere vante til at kjende ved Menneffet; kun Fornuften savner sin Gjenstand, den levendegjørende Aand.

Saaledes domme vi og fornøftigen, at i Gud ere alle mulige Verdener lige virkelige med den, som er, og om end ingen Skabning aandede og ingen Forstand tænkte derpaa, var dog Verden og dens Forstand lige fuldkomneligen i Gud, Gud er alle Muligheders Virkelighed, der er ingen Forstjæl, han er Alt i Alle og Alt i ham*).

---

*) Sproget bruger tre Benævnelser for Aand. I den physiske Sphære kaldes den Kraft, i den psykiske Liv, i den aandelige Aand. Vi sige: Naturens Kræfter tabe sig; Døret og det Menneffe, vi sætte i Lighed dermed, mister Livet; men det Menneffe, vi ville ære, sige vi om: han opgav sin Aand. Gud (egentlig Guds Syn, see § 22) er den Aand, det Væsen, som giver Liv og Væsenhed og Bestandighed til Verden. Men Verden er tilsædlig, baade til Legem og Sjæl, som dens vordende Stikfæls, dens daglige Dyrinden og Forsvinden, Omstikfæls, noksom beviser.

§ 16.

Een.

Gud er een, lærer Skriften os, og lægger megen Vægt paa denne Lærdom, især i det gamle Testamente, hvor denne Idee i haarde Kampe mod Fleerguderiet maatte stride sig igjennem. Men Guds Eenhed er en Eenhed, som er det den kaldes, et Singularis uden Pluralis, en absolut Eenhed uden Mangfoldighed. Den at kjende overgaaer Sands og Forstand, er dem, som kun kunne røre sig i Relation og Reflection, i Tvehed, overvætted, kun Fornuften i de højeste Timer tilnærmelig, er den Alvidende selv forbeholden. Verdens Eenhed derimod er en Eenhed, som ingen Eenhed er, er en Mangfoldighed, i det mindste en Tvehed, et Pluralis, som synes et Singularis, og er det ikke i Sandhed. Verdens Eenhed er en Forening, som kan opløses i sine Dele, en Samling, et Indbegreb af alle Dele i et Heelt, et Alt, i hvilket hver Deel bestaaer for sig, men som dog samles og udgjør et Heelt *).

---

*) Sproget gjør den Forskjel, at, naar Hensyn tages paa Singularis deri, bruges Ordet Heelt derom; men med Hensyn til Pluraliteten benævne vi det Alt, f. Ex.: den hele Verden bestaaer af alle sine Dele; Verdens Alt, Universum (*omnia versa in unum*) samles til et Heelt; hele Skabningen, alle Skabninger. Men Ordet "Een" bruges egentligt kun med Hensyn til den virkelige Eenhed, Aandens, som naar vi sige: der gaaer een Aand, der er eet Hjerter, eet Sind i dem Alle og i hver især; det hele Folk bærer det Præg — derfor og de Guds Egenskaber, som er sammensatte med Ordet "Al", burde omstiftes med Betegnelsen "Een" "Ene", Almagt — Enemagt.

Drage vi dette Dogma for Fornuften, bliver det klarere. I Spirekraften, som den hviler i Frøet, er ingen Mangfoldighed af Kræfter. Der er kun een eneste, den samme Spirekraft, idet den lever og bliver den samme ene i Træets mangfoldige Dele. Den virker i alle de forskjellige Dele. Træet derimod er en Mangfoldighed af de forskjelligste Dele og Functioner, der hver have sit for sig og forenes af hiin i et Fællesskab i Gjensidighed. — Hvert Menneske er sig velbevidst, at han er een og den samme, medens hans Liv og Virksomhed er af den største Forskjellighed i Legemet og Sjælen.

Saaledes er og Gud, Aanden, højt ophøjet over al Deelbarhed, Væsenernes Væsen, een, heel og ganske alles vegne og til alle Tider, midt i Skabningens Mangfoldighed, Ytringernes, Aabenbarelsernes Forskjellighed saavel i Tid, som i Rum. Vi tilstaae, at dette er en svindlende Tanke. Dog kunne selv de Planter, der formaae at skyde Top af Rod og omvendt, endmere de, hvis mindste Deel er istand til at udvikle en heel selvstændig Plante af sin Art, stille et lignende for Erfaring, i det det indsees, at saa partiel den end er og viser sig, maa dog den hele Kraft have været tilstede deri, esters som den ellers ikke skulde kunne udføre, hvad ikke inde var.

§ 17.

Ereenigheds Begreb.

Uf det nye Testaments Tale om Fader, Son og Aand, i det det tillægger hver især guddommelige Navne, Fuldkommenheder, Gjerninger og Være, have Theologerne troet, og vistnok med Rette, at forstaae, at i Guddom:

men var en tredobbelt Personlighed at Skjelne, og der-
 efter dannet sig Begrebet Treenighed, rettere Treenhed
 saaledes: at Gud lærtes at være eet Væsen i tre Per-
 soner, alle lige deelagtige i det samme guddommelige
 Væsen, Majestæt, Magt og Herlighed (*τρεις ὑποστάσεις
 ἐν μίᾳ οὐσίᾳ*); dog ikke tre Guder, men en eneste, fra
 Evighed til Evighed. Mange, tildeels meget findrige
 Forklaringer ere forsøgte og fremsatte; men ingen vandt
 almindeligt Bifald, og Theologerne kom alt fra Begyn-
 delsen af overeens om, at ansee denne Lære som en
 Troens aabenbarede Hemmelighed (1 Cor. 2, 7), hvilken
 det burde en Christen front at troe uden Forstand derpaa,
 skjøndt Attraaen efter at gennemtrænge Dogmaet og
 bringe det til Indsigt, ingenlunde lod sig tilfredsstille
 og berolige derved. Vi ville ogsaa forsøge at ophøje
 Begrebet til Idee, Væsens Bestuelse, om det saaledes
 maatte kunne finde Indgang hos den tænkende Forstand.
 Vi ville først søge Ideen selv; dernæst agte paa Per-
 sonlighedens Idee, endelig omtale Benævnelsen, Navnene.

§ 18.

Advarsel.

Først og for alting maae vi gjentage Erindring om,
 at naar vi rette vort Blik mod Gud, som de forskende
 Subjecter, for hvem han er Object, da ere vi med det
 samme udenfor Gud og dermed udenfor Sand-
 heden selv, ere i Verden paa Reflectionens og Relati-
 vitetens Standpunkt, i Modsætning af Verden, hvortil
 vi høre, mod Gud: altsaa i Wildfarelsens mørke Rige,
 hvor Guds Aands Lys skinner dunkelt for Jordens Børn,

og den, som det opklarer, saa han synes sig at kjende rettelig, skal vide med sig selv, at Lyset vel er Sandheden, men den er Guds alene, paa det han ikke skal tage Lyset i sin Sjæl for Lyset i sig selv, og daarlig hoimodig ophøje sig i sine egne Tanker, men give Gud Æren, for hvis Djne de Vises Wiisdom dog kun er Daarskab (1 Cor. 1, 30); thi denne Brøst synes næsten altid at have vedhængt den verdslige Wiisdom (1 Cor. 4, 6 fg.) og især i vore Lider.

Paa den anden Side maae vi ogsaa erindre om, at Verden, og i den Jorden, er vort, os af Skaberens anviste Sted; at Fornuften er den Evne, han gav os til aandelig Erkjendelse; at Forstands-begreb og Sandses-Billeder ere de eneste Midler, ved hvilke det er Fornuften givet at fatte, hvad han aabenbarer for den; at det altsaa er Skaberens Kald og Fordring til os, vor Pligt, at vi skulle aagre med det betroede Pund med al Iver og Glid, som Myren bygger paa sin forkrænkelige Tue, vel husekommede, at Lyset er hans, derfor atter med Ydmyghed uden Indbildning, som de, der ere sig velbevidste, at os her ikkun er tilladt at forstaae stykkeviis og skue lignelsesviis, som Billedet i et Spejl, som Meningen i en mørk Tale; men naar det Guldkomne kommer, skal, det, som er stykkeviis, affkaffes. (1 Cor. 13, 8—12).

§ 19.

Adskillelse i Tre.

Gaae vi, saaledes forberedte og stemte, trostige til Bærket, da indsee vi, at Guds Væren paa dette Modsetningens Standpunkt maa vise sig et dobbelt: som

han er i sig selv, absolut, og som han er i Verden, i Relativiteten; ligeledes, at da Verdens Væsen er dobbelt i sig selv, Modsatning paa alle Kanter, som Sjæl og Legem, Materie og Form, Tid og Rum, Indre og Ydre o. s. v., et Indbegreb af Ting, der ere endelige i een Henseende, uendelige i en anden, af hvilke det ene ikke er det andet, men tvertimod det: saa maa ogsaa Guds Væsen og Virken i Verden vise sig dobbelt, som Væsenet, Livet i Verdens uendelige Liv og Tilværelse, og Livet i Verdens endelige Liv og Tilværelse, universelt og individuelt; hiint betegnes ved Navnet Faderen, disse ved Sønnen og Anden.

§ 20.

Faderens Idee.

Om Faderen lærer Skriften intet særligt, men tilføjer ham Alt, hvad ellers tilskrives den treenige Gud i Almindelighed, og særligen Sønnen eller Anden i Særdeleshed.

Faderen svarer til Gud i sig selv, som vi have beskrevet Ham: Anden uden besejlet Legeme; een uden Mangfoldighed; den Evige uden Tidelighed, den Ufattelige uden Maal; den Hellige uden Forfrænkelse; den Salige, hvilende i sig selv; i hvem Myriader Verdeners Mulighed og Virkelighed falde tilsammen, ere og tillige ikke ere; paa hvem Alt, hvad tænkes kan og siges, lige meget passer og ikke passer, alt eftersom Tænkeren mere nærmer sig et absolut Standpunkt eller mere holder sig paa et relativt; thi Gud og Faderens Herlighed er ikke uendelig, men evig, ja om vi kjendte noget højere, ikke relativt Ud-

tryk, adskilt, ophøjet over Verden, og al dens Tanke, ja over Fornuften selv og dens Skuer alle. Om Gud og Faderen kunne vi derfor egentlig aldeles intet sige uden dette, at vi erkjende det som vort Bæsens allerhøjeste Bærdighed og Ære, at vi kjende ham som ukjendelig, maae forstumme og synke i Støvet for hans Bæsens overvætted Majestæt — πληρωμα.

Om ham hedder det i sandseligt Billede, at han boer i et Lys, som Ingen kan komme til (1 Tim. 6, 16). Ham beskrev Moses som den, for hvis Ansigts Glænde den Dødelige maatte forgaae, hvorfor han ikkun saa ham „bagtil“; thi „mit Ansigt kan ikke sees“ (2 Moseb. 33, 22—23, 34, 29). Han selv opfyldtes derved af himmelsk Lys, saa at Israels Børn ej kunde taale den Straaleglænde, som udgik fra ham, da han havde erholdt Naade til at staae for Herren med de nye Steentavler, efterat de første vare ituslagne ved Synet af Guldkalven.

Skulde vi søge en Ligning af den lave Natur under vore Djne, da vilde jeg sige: Spirekraften, som hviler i Frøet, Livet i et Æg, ere for den Skabning, som engang kan udgaae af dem, et Billede paa Gud Fader selv; og Gud, tænkt i Tiden, for Verdens Skabelse, afgiver en Ledetanke til den Evige i Evighed.

Først naar vi vende vort Blik paa Gud i Verden, kommer Sjælen til Tanke og Tungen til Ord, hvorfor og de religiøse Tænkere i Christenheden helst have opholdt sig i denne Sphære, hvor deres Aand fandt sig hjemligere, og det Overvætted i nogen Maade tabte sig. Derfor finde vi og en uafslædig Forveksling af Faderen og Sønnen, og prædicere meget ofte den Enes Egenstaber om den Anden, Sønnens oftest om Faderen.

Vi ville bestræbe os for at holde Ideerne ude af hinanden, vel vidende, at saadan Adskillelse kun har Gyldighed paa det relative Standpunkt alene, for Mennesket i Verden, ikke for Gud selv.

§ 21.

Guds Sønns Begreb.

Om Guds Søn lærer Skriften:

a. Guddom (Joh. 1, 1). Ordet var Gud. Joh. 5, 18—23. Gud lig — hvilke Ting Faderen gjør, gjør Sønnen ligesaa — opvækker Døde — alle skulle ære ham, som de ære Faderen. 10, 30. Jeg og Faderen ere eet. 10, 39. Faderen i mig og jeg i ham. 14, 9. Hvo mig haver seet, haver seet Faderen. Hebr. 1, 3. Hans Herligheds Glands, hans Væsens udtrykte Billede. Rom. 9, 5. Gud over Altting.

b. Fødsel af Evighed. Joh. 1, 2. 8, 58. 17, 5.

c. Skabelsen ved ham. Coll. 1, 16. Hebr. 1, 2.

d. Opholdelse. Coll. 1, 17. Hebr. 1, 3.

e. Bestyrelse. 1 Cor. 15, 27. Hebr. 1, 8,

de tre sidste saaledes, at de ske af Faderen formidels Sønnen.

f. Forsoning, (hvorom siden).

Kirkens Fædre uddroge heraf de Lærdomme: Credo in .... filium Dei unigenitum, a patre natum ante omnia secula, deum de deo, lumen de lumine, deum verum de deo vero, genitum, non factum, consubstantialem (ὁμοουσιος) patri, per quem omnia facta sunt (Symb. Nicænum. Articulus 2).

§ 22.

Guds Sønns Idee.

Sege vi ved Fornuften Væsensfylde for disse Lærdomme, da viser Gud sig for os i Verden som den, der

giver Tilværelse til, ja selv er Livet i alle Ting. Gud, Verdens Liv, er Guds Son. Vi skue et guddommeligt Liv, som enhver Skabnings indre usynlige Væsen, som er Kraften i den saakaldte døde Natur og Livet i den levende Sjæl, skue den Evige i Tidernes Bæxel, den Værende i det Vordende, d. e. den oprindende og forsvindende, sig i uendeligt Skifte udviklende Skabning: en værende og blivende Skaberkraft, af hvilken Verdenslivet udgaaer og bestemmes, saaledes som det gaaer. En almægtig Haand, som sætter og holder den af sig selv afmægtige Verden og forlener den med Tilværelsens Magt; en Forstand, for hvilken alle mulige Forhold, Fortid og Fremtid, nødvendigen maae være anderledes klare paa eengang, end os et Moment er i det nuværende Øjeblik; skue en Alforstand og en Wiisdom, der veed at maale og at veje i det umaadelige Store og Smaa, med lige usvigelig Sikkerhed, hvis Raad er uransageligt og hvis Veje lige usporlige (Rom. 11, 33); men hvis Virken er aabenbar i den Grad, at vi dog tryggelig hengive os i Tro og Tillid ogsaa der, hvor Alt fortner for vore Øjne, og vi Intet see og forstaae, uden som om Livet og Guds Hensigter med det vare forsejlede allesammen; en Kraft, som intetsteds er borte eller deelt og adspaltet, som var den ikke mere sig selv; men i den adspaltede Verden, i Kræfternes Modsætninger, i Elementernes aldrig hvilende Strid, i den uendelige Frastødning, i Hjerternes hadefulde Horelser aabenbarer sig dog en hjærlig Haand, som drager Alt ved usynlige Baand tilsammen indbyrdes, fremmer det Gode, selv ved det, som er ondt, til det Heles og deri hver Enkelt's Belfærd; hvis Ihusommelse lindrer den Lidendes Nød og afdører Taarer af de Bedrøvedes

Rinder. Ikke det alene, men i Naturens dybe Alvor fornemmer Mennesket, ligesom i sit eget Hjerter, at Verden er en Herrens Helligdom, i hvilken hans Aand boer, der ikke skal forkrænkes, hvis Vind vender Livet og Villierne ved mægtig Indtrængelse til Enighed med Skaberren, til Selvfornægtelse og Ophøjelse i ham, som vilde, at de alle skulle være, være saa forskellige i Virksomhed, som i Kraft, og alle tilsammen bære Vidnesbyrd om Ham, fra hvem de alle udgik. Mennesket fornemmer saadan Sandheds Magt over Meninger og Tanker, over Sind og Udfærd, at selve Lognens Barn ikke kan fornegte dens Kraft og Værd, foragter Farer, naar Sandhed er med ham, men frygter og skjuler sig, eller griber til Frækhedens Vaaben, naar den er ham imod; føler en saa dyb og inderlig Forpligtelse til Gud og et gudeligt Levnet, at selv Hyklerin og Misgjerningsmanden bevise, at andersledes er ej Værdighed for et Menneske at finde, i det de søge Skin og Udskyldning for sig. Mennesket bliver overalt en Retfærdighed vaer, som giver hver sit, hver Skabning de Evner og Kræfter, som det Trin, hvorpaa den skal leve, tilkommer; som giver Naturen den Stærkeres, Sjæleskabningen den Klogetes Ret, men den, i hvilken Aanden opvaagner til Bevidsthed, Samvittigheds Belønninger og Straffe, der, naar vi agte paa det indvortes Menneske, visseligen kjendes, at være Guds Dom over dem; endeligen see vi en salig Fred over al Verdens Strid, et Noje og en Tilfredshed, som ej afhænger af Lykkens Ustædighed, tvertimod udjevner denne Ustædighed, og findes ofte, hvor hiin er vegen bort.

Dette er Gud, Gud som vi kalde Sonren. Fornustent skuer Sandheden af den Lærdom: i ham ere, leve

og røres vi (Ap. Gjer. 17, 25—28), og Guds Son er Verdens Liv (Joh. 14, 6).

§ 23.

Guddom.

Guds Son er Gud af Gud; thi han er Guddom: men selv, men i Verden; det samme Væsen, men i en anden Skikkelse, Liv og Virksomhed; ej alene, indsluttet i sig selv og indsluttende paa en Naade Skabningen i sig, eller rettere foruden Skabning, men omgiven af Tingenes uendelige Mangfoldighed og levende i dem, ligesom han var adskilt og deelt imellem dem, endog han bliver den, han er, igaar og idag, baade nær og fjern, den samme evige og hellige, salige Gud. Ligesom den Kraft, der rører sig i hele Planten lige indtil de mindste Fibrer, er eet med den, som hvilede i Frøet tilforn stille og rolig og uden nogen Bevægelse; ligesom Fuglens Liv er og bliver sig selv ligt, uforandret, hvad enten det ligger stille i sit Æg, eller det udvikler sig til Luftens Indvaaner: saa er og Gud den samme, hvad enten han hviler i sig selv eller han bevæger sig i Verden.

§ 24.

Pantheisme.

Heraf indsees Pantheismens Bildfarelse, som mener, at το πα, den sande, reale Verden, skulde være Gud. Verden er dual, tveig, er ikke til, før der er Skilsmisse imellem Sjæl og Legem; før den Tid (Tanke), er den borte og skjult i Anden, i Gud, slet ikke til. Sjæls og Legems Sphæ:

rerne tilsammentagne udgjøre Verden, men ere ikke Aanden, Skaberens, Gud, Guds Son. Han er Livet i dem begge, selv ingen af Delene eller begge tilsammen. Er dog Menneskets Genius langt forskjellig fra Menneskets besjælede Legem, i hvilket den lever; er dog Naturkraften, Electriciteten, Magnetismen, hverken positiv eller negativ, men det Princip, af hvilket begge erholde Tilværelse og som aabenbarer sig i dem. — Heller ikke er det tilladt at tænke timeligt om Guds Son, at han udviklede sig, alt som Verden udvikles, voxede og aftog med den voxende og aftagende Verden. Dette vilde være ligesaa urigtigt tænkt, som om Nogen vilde mene, at et Barns Forstand voxede eller dets Legemskraft formeredes, idet Legemet bliver stærkere, eller omvendt aftog; eller at den magnetiske Kraft, Indifferentpunktet, blev mere eller mindre positivt eller negativt, eftersom Magnetnaalen forlængedes eller forkortedes. Aabenbarelsen (*natura naturata*) kan skee i flere Punkter og derved falde mere i Sandserne; men Aabenbareren (*natura naturans*) er uforanderlig og forandres ikke i de forandrede Forhold. Organerne kunne voxe og blive flere, forene deres Virksomhed eller adstille den, men Aanden, Kraften, som lever i dem, er den samme; ellers maatte vi jo blive andre Mennesker med Aarene, og ere os dog bevidste at være de samme; ellers maatte jo Tingene blive os fremmede, uigjenkjendelige fra Dag til Dag, medens vi dog kjende dem at være de samme med ydre og tilfældig Forandring.

§ 25.

Fødsel af Eviighed.

Den Lærdom, at Sonnen er født af Faderen ved Fødsel af Eviighed, er antropomorphistisk og indeholder

egentlig en Modsigelse; thi Fødsel betegner en Ende (a parte ante), ligesom Død en anden Ende (a parte post); men Ewigheid har hverken Begyndelse eller Ende. Man har ved dette Dogma sikkerligen villet give at forstaae, at i Forholdet mellem Faderen og Sønnen maa alt Begreb om Tid udelukkes: Sønnen har sit Liv af Faderen for den tænkende Forstand, men ikke i Tiden, ej engang for den skuende Fornuft, for hvilken begge ere tillige. Men Forstanden tænker Faderen, for den tænker Sønnen: hiin er den første, denne den anden Tanke, ikke omvendt, saa at, endstjondt vi indsee, at de ere hinanden ganske lige, coæterni & coæuales, maa det synes os fra vor Forstands Standpunkt, som om Faderen var højere i Væren og Værdighed end Sønnen, hvilket og Frelseren udtalte: Faderen er større end jeg (Joh. 14, 28), dog maaskee ej ganske i den samme Mening, idet han her mere tog Hensyn til sin Aabenbarelse paa Jorden, end til sin Væren i Himlen.

§ 26.

Skabelsen af Intet.

I Henseende til Skabelsen bemærkes, at Dogmet om Skabelsen af Intet (ἐκ οὐκ ὄντων) som negativt, ej udtrykker, hvad det skulde, og rigtigt er omsat til Skabelse, Frembringelse af sin almægtige Kraft alene, foruden Middell, umiddelbart. Guds Son, som er Verdens Liv, skues nemlig paa den ene Side at individualisere, d. e. at bestikke hver død Kraft og hver levende Aand, Genius, sine bestemte Grændser, ud over hvilke den ingenlunde formaaer at udvikle sig, hvorved den bliver et Individ, endelig, indskrænket, afluttet i sig; og paa den anden

Side at universalisere den uendelige Mangfoldighed af Kræfter, ved at give dem saadan Form, at alle passe til alle, og kunne, satte i Forbindelse, indvirke, indflyde paa, meddele hverandre den dem tildeelte Magt og Kraft, og saaledes blive istand til forenede at bevirke, hvad ingen, isolert for sig, var istand til, og tilsammen danne et Heelt, saa at Verden maa erkjendes at udgjøre en uendelig Organismus af endelige Skabninger, der alle ere anviste hver sit Sted og sin Function til det Heles Vestaæn og Velværen.

I det ethvert Individ er et Led, et Organ i det store Verdens Alt, er det selv ligesaa, det allermindste saavel som det allerstørste, et Universum indenfor sine Grændser, organiserer sig i det mindre, som Universum i det store, og indbefatter alle sine Dele i en indbyrdes Bæxelvirking, i hvilken intet Led kunde fattes uden Skade og Mæn for det Hele, og intet lettelig tilføjes, uden at være tilovers, forstyrrende.

§ 27.

Skabningens Forskjellighed.

Universum med alt sit Indhold skues at udgaae af Guds Søns almægtige Haand, at annamme Livet og Livs Udstyr og Livs Vilkaar af ham; det samme guddommelige Liv kjendes allevegne: der er ingen Forskjel.

Men Forskjelligheden ligger i Forholdet mellem Kræfterne, i det Plus og Minus til den ene eller til den anden Side, til den individuelle, endelige, eller til den universelle, uendelige, som han bestemmer dem. Derved sees Verden i det store deelt i to Sphærer: den physiske, legemlige, materielle, i hvilken den individualiserende Kraft

prædominerer, har Fortrin, hvis Karakter derfor er Endeligheden, Begrændsningen; og den psykiske, sjælelige, formelle, i hvilken den universaliserende Kraft er større, hvis Karakter derfor er Uendelighed. Dog saaledes, at Overvægten af Kræfterne aldrig er absolut, altid kun er relativ, aldrig udelukker, tværtimod altid indbefatter den anden.

Der gives derfor tre Hovedklasser i Universum, tre Riger, som vi kalde dem:

Mineralriget: Legems Overvægt.

Planteriget: Ligevægt.

Dyreriget: Sjæls Overvægt.

Ved igjen at dele Overvægterne i heel og halv, udkommer i Mineralriget: flydende og faste, i Dyreriget Dyr og Menneske.

Da vi her ikke handle om Skabningen, men om Skaberens, udvikles dette ikke nærmere. Kun anmærkes, at den Planteriget her tildeelte Ligevægt ikkun gjælder paa Individualitetens Standpunkt, men vilde blive Mennesket tilkjendt paa Universums.

Til hine fem Klasser føjer Skriften den sjette, Englene, Aanderne, men som, omendstjondt værende og virkende i denne sjælelegemlige Verden, dog høre til en anden Verden, Aanderens Rige, ligesom en Mellemverden, saa at Skabningen, i Analogi med de sex Dages Skabelse, ogsaa indholder sex Hovedgrader*).

---

*) Til at afgjøre Striden om Engle mellem Fortidens skrifttroende Christne og Nutidens Oplysning, som holder dem for Phantasspil og deres Virksomhed for Hjernepind, er her heller ikke Stedet.

Guds Billede.

Vi ile til den anden Bemærkning, at Guds Son skaber Verden i Guds Billede og efter hans Ligning, ikke Mennesket alene, men den hele Verden, saa at ethvert, hvilketsomhelst Individ skues, indenfor sin større eller mindre Kreds, kronet med en Herlighed, der er i Ligning og aldeles svarer til Guds egen Majestæt i den hele Verden. Vilde vi til Exempel vælge det ringe Græs: sira, som bøjer sig under vor Fod, da skulle vi vel blive vaer, at det i sin lille Skabning, Planten, paa beundringsværdig Maade tilkommer alle de Egenheder, som den menneskelige Forstand har troet at maatte skjelne hos det højeste Væsen. Ogsaa Spirekraften er en usynlig Mand, sin Skabnings Væsen, som indeslutter den hele tilkommende Skabnings Mangfoldighed, ja mere, alle dens mulige Forandringer, enten de skulle fremtræde eller ikke, i en eneste Kraft, i hvilken ingen Adskillelse er mellem muligt og virkeligt. Ogsaa den er som den Evige, uden Oprindelse og Forsvindelse midt i sin Skabning, hvis Livs Frodighed just bestaaer i Omstiftelsens Folge. Vel har den begyndt, og skal ende, er en timelig Kraft, der udvikler en uendelig Mangfoldighed af Tilværelses Momenter, og fuldender et Kredsløb, dersom dette ikke voldsomt afbrydes, hvilket dagligen skeer. Dog er Græs: sets Spirekraft den bestandige, der, selv uforandret fra Begyndelsen til Enden, frembringer den hele Række af Forandringer; ogsaa den er hensat som den ene Kilde, hvoraf al den Magt og Kraft, som skal yttre sig i nogen Deel, har sit eneste Udspring, Udgang, Foreningspunkt

for dem alle; ja vi formaste os ikke, naar vi tænke, at al den Wiisdom og Forstand, som vi opdage i Plantens lille Virken efter Omstændighederne, meddeles hver Deel forskjellig af en, vel ubevidst, men guddommelig, ret skjonnende, i det mindste ret vælgende og virkende Forstand, som i den ringe Skabning minder om den Alvidendes ordnende og styrende Wiisdom i Universum. Kjendes Gud allestedsnærværende i Verden: den Aand, som lever i Græsset, er ej heller langt borte, men meget mere heel og ganske nærværende i hver Partikel, i hvert et Livsmoment. Kalde vi Gud Alkjærlighed, fordi vi røres af den himmelske Magt, hvormed han drager Skabningernes Hjærter tilsammen og holder dem fast til sig, og dermed til hverandre indbyrdes: kunne vi miskjende den Sammes Ligning, fordi den kun viser sig her som Attraction uden Jølelse og Fornemmelse af sig selv. Sees Guds hellige Villie, uforkrænkelig selv, at jevne al Strid imellem de Forkrænkelige, og helliggjøre Verden, forsaavidt den i i Sind og Villie enes med sin Skaber, monne det Samme ikke være Aandens Gjerning i Plantens indskrænkede Tilværelse? Uddeler endelig den retfærdige Gud sin Fred og Tilfredshed til hver Skabning, alt efter som den mere eller mindre bliver i hans Veje, skulde vi ikke kjende det Samme i Mennesket i højere Betydning og tydeligere Skik, i Planten ogsaa, om end lavere og i sin Naturs Bøld? Monne det Blad, den Blomst, som udvikler sig i Harmoni med sin Urkraft, ikke skulde voxe blidere og livligere, under færre og svagere Kampe af de stridende Bestanddele, og omvendt? Jeg kan ikke tvivle derpaa.

Saaledes haabe vi, at det er blevet til Beskuelse klart, at Altverden er skabt i Guds Billede; thi som et

Billede ikke er sit Forbillede selv, men kun en Ligning, en dermed overeensstemmende Skikkelse, saa er den hele Natur, og hver Kraft, som rører sig i den, en Afglands af den evige Gud, Guds Søns Væren og Virken i Verden.

Forfjel ligger kun deri, at Naturskabningen er Guds Billede, bevidstløst, men Sjæleskabningen, og Mennesket fortrinligt, har det med Bevidsthed. Naturen virker, Sjæleverdenen vælger sin Skabning; thi hvad Naturen er og frembringer, det gjør den uden Bevidsthed, veed det ikke, forstaaer det ikke, drives, har Driveren i sig selv, uden Kundskab om hvordan og hvorhen, om Grund eller Aarsag, om Hensigt eller Middel. Mennesket derimod er Guds Herlighed aabenbart, lysende for Fornuftens aabnede Dje. Mennesket besidder formedelt denne, den største af alle Sjælens Evner, et Ideal, et Aandebillede, en levende Skikkelse af sin Gud og af alle Ting's guddommelige Væsen, en sikker Vejleder for Forstanden, naar den udgaaer at spørge efter Livets Fader og hans Villie og Veje, naar den betragter Skabningen og fatter Mening, ja Dom, om hvad der er efter Gud og bærer Vidnesbyrd om ham, har Velbehagelighed for hans Dje, og hvad der er forkasteligt og væsenløst og uværdigt, ja syndigt. Fornuften forklarer Naturen for Kunstnerens Dje; den tænder Sandheds-Faklen for Tænkerens Blik, naar han skuer ud i de Regioner, hvor Sands og dens glimrende Phantasi slagre som Lygtemænd omkring, og Lærdoms Vejrs omsuse ham, og ville kaste hans Sjæl baade til højre og til venstre Side udaf den Vej, som fører til Livet; den lyser i det fromme Hjerte, viser og varer mod Ugudeliges Raad og Spotterens Svæde, hvor Fordærvelse lurar, opdager ham den smale Sti og den snevre Port, som fører til

Livsens Liv, og sikker hans Fjed i den ofte mojsomme Vandring didhen. Math. 7, 13, 14.

I Fornuften ejer Mennesket et Klenodie, som ophøjer det over den Skabning, hvis Krone det ved Forstandens Gave bærer; den aabner Muligheden af at leve deelagtig i en højere Verden, en Himlens Borger hiøstet og en Tjener i Jesu Christi Rige her. Fornuftens Uandeblik er det, hvorved Samvittigheden seer, og al Sandhed og Skjønhed og Værdighed og højere Ære og Lyst bliver Mennesket til Deel; den er det, som omvender Verdens Domme, at den maa tilstaae, at Lazarus i al sin Elendighed dog var herligere end den rige Mand i sit Purpur. Formedelst Fornuften har et Menneske, hvad Naturen ikkun er, Skaberens hellige Billede. Det er Christenhedens dybe Sorg og Klage, at dette saalidet lyser frem, saa saare formørkes, hvor Livet leves i Kjød og Blod. Dette Guds Billede saa at oplive i sig og sine Born, at Liv og Levnet maatte gjenstraale deraf, det er derfor den christne Opdragelses højeste Formaal, og Forældres glade Udsigt i deres Noje for Efterlægten.

§ 29.

Skabningens Selvstændighed.

For tredie Bemærkning om Skabelsen er den: at Guds Son ikke skaber Verden, som Naturen skaber, ej heller som Sjælen skaber, men som den, der selv er Anden, Livet, baade i den ene og den anden. Guds Son, det guddommelige Liv og Kraft, skaber Verden saaledes, at han forlener den og hvert Individ deri Magten til at skabe sig selv en Verden, formedelst egen iboende

Kraft, som han giver den; giver den, at have Livet i sig selv, et eget Liv, idet det er hans; dette formaaer Skabningens ikke igjen at udstyre sin Skabning til. Spirekraften frembringer selv sit Træ, Krystalkraften krystalliserer selv sin Steen, og maaskee tydeligst, Menneskets Genius udvikler sig et Legeme og en Sjæl, Følelsers og Tankers Verden, efter sin Natur; men dette Legeme, denne Sjæl, aandsforladte, tænkte som Lig, ere ikke istand til at frembringe Noget, saalidet som Frøet, naar det er goldt, eller Stenen i sit døde Liv. Guds Son forlener Verden Selvstændighed, Stade paa egen Fod, Tilværelse ved egen Kraft og Magt; men Verdens Frembringelser bære dens Afmægtigheds Billede, og formaae intet. — Naturen frembringer Ting, Sjæleverdenen Former, ej Ting; Fuglen bygger sin Rede, Mennesket Huse og Skibe, Stater og Systemer; men de ere ikke mægtige til at forlene deres Skabning et Liv, som udviklede sig selvstændigen, naar de drog Haanden tilbage fra dem, hørte op at bygge, at forestille og tænke dem mere. Og naar Mennesket søger at fængsle Tanken og det flygtige Ord i legemligt Tegns, i Skrift: da vandre disse som Skygger, som døde Bogstaver (2 Cor. 3, 6) om til Menneskenes Sjæle, indtil de træffe paa en Aand, som optager dem i sig, gjør dem til sine, og aander sit Liv i det døde Bogstav, at den sandelig seer paany, hvorledes den første Frembringer har tænkt og talt, enten ret og rigtigt, eller uret og fejlagtigt. Videre: Naturen frembringer Ting af Ting, omdanner, forvandler dem fra deres egen Individualitets Præg og Mærke, til at bære en anden Natur og Karakter. Planterne indsuger Vand, og forarbejder det til Saft, Dyrene gjøre det samme med Fødemidler; Sjæleverdenen

Skaber Former, deels materielle, concrete, deels frie, paa egen Haand, reen immaterielle, abstrakte, Tanker; men Substratet derfor maa den, som Tuglen, søge af Naturen udenfor, dersom den vil udføre sin Skabning sandselig, og dersom den er oversandselig, maa dog Verden og Livets Betragtning deri laane den de nødvendige Forestillinger, Billeder, Tanker, Begreber og Ord. Men enten det er Naturting eller Sjæleformer, begge ere middelbare, det ene af og ved et andet, som det ikke selv frembragte, men behandler som Mittel, dødt Medskab, ikke som levende Organ for sin Hensigt. Guds Søns Skabelse derimod er umiddelbar; den hele Natur, med den tænkende, følende Verden, ere hans Organer, selvstændige, selvvirksomme under hans Ledelse. Han skaber det ene i og ved og formedelst det andet, men ikke af det andet, saalidet som Blomsten skabes af Stilken, udaf hvilken den fremgaaer. Det gjælder om hvert Menneske, hvad Johannes siger i aandelig Mening, at han er født ikke af Mands og ikke af Kjods Villie, men af den levende Gud (Joh. 1, 13). Guds Skabelse gaaer igjennem den hele Verden og hver enkelt Deel, er umiddelbar, idet den synes at være middelbar formedelst de virkende Organer.

Vi indskrænke os her til disse, som os synes, vigtigste Bemærkninger, og forbigaae de mangfoldige andre Hensyn, som kunne og ere tagne ved Spørgsmaalet om Verdens Skabelse.

§ 30.

Opholdelsen.

Verdens Opholdelse er med Rette kaldet en fortsat Skabelse; thi Intet bestaaer usforandret i Tiden uden

Han, som skaber den. Men i det Noget forandres, vorer det ogsaa, hvad Ordet siger, et andet, og vedligeholdes des altsaa egentlig ikke, men Vedligeholdelsen bestaaer i Frembringelsen af et lignende i det forgangnes Sted, og det virkelig blivende er hverken Sjæl eller Legeme, hverken Materie eller Form, men den levende Aand, som frembringer og bortkaster og skaber paa ny.

Verdens Opholdelse skeer paa samme Maade som Skabelsen, idet Skaberens, Guds Søn, udruster sin Skabning med Evne til, at opholde sig selv. Tiltrækning, Attraction, og Frastødning, Repulsion, i den anorganiske Natur, Tilegnelse, Assimilation, og Afsondring, Secretion, samt Gjenskabelse, Reproduction, af en tabt Deel i den højere Natur, glide almindeligviis saa sagtelig over i hinanden, at de ikke, eller lidet bemærkes, medens deres Produkt dog forekommer som blivende, vedvarende, uagtet det ene er forsvundet og det andet oprundet i dets Sted. Mindesmærker og Hukommelse blive af de forgangne, Varsler og Aensler ile Tilkommelsen forud, og forenes af den solende, tænkende Sjæl i de forbifarende Øjeblikke, som stod Liden stille, idetmindste tøvede i sin Overgang fra Tilkommelse til Forgangenhed, som om det nærværende Øjeblik ikke blot syntes, men virkelig var til at fatte, til at gribe og holde fast ved midt imellem begge, idetmindste saa lang Tid, som Nogen bruger til at blinke, blinke med Øjet. Men der er ingen Stillestaaen, ingen Blivenhed i Verdens Gang, alt forandres og omskiftes; Fødselstimen er nøje bestemt, som ogsaa Dødstimen for Alt, som fremgaaer i Livet.

Som Blomst paa Mark skyder frem af Jordens Skjød, udfolder sin Herlighed og ikke visner hen, forin-

den den har lagt sit Frø, og i dette Spiren til et nyt Liv af sin egen Art, saa følge levende Slægter efter Slægter paa Jordens Kreds, hver indeholdende Spiren til sit Afkom, til et nyt, selvstændigt Liv af sin Art. Hvo saae med Fornuftens Dje Naturens, Dyrenes, Menneskenes Tilværelse, Undergang og Gjenfodelse i uafsladlig Følge, og seer ikke den Almægtiges Virken, som opholder Skabningen formedelst Skabningen selv, baade i det enkelte og i det hele store, idet han begavede Alle og Hver især med den Livets Aand, som uforandret og uforanderlig bestaaer fra deres Begyndelse indtil deres Ende, og præger hver ny Frembringelse med det samme Aandemærke, hvis Jagttagelse foranlediger Forstanden til at tænke, at det Nye er dog det Gamle selv, ja til at fornegte sine egne Sandser og sige, at det dog er det samme, endskjøndt den seer, at det er et andet, baade i Materie og Form, baade i fysisk og psykisk Henseende? Det er Guds Søn, som bærer alle Ting med sit kraftige Ord, der udsender sin Aand, og opholder Verdens Kronen, Troens Klenodie og det evige Livs Haab for Menneskeheden, at de ikke undergik i Hedningers Forvildelser og straalte frem i Christenhedens Udvikling. Det er Guds Naade, som præger Fortid og Fremtid, det Timelige og Forgængelige med det evige Livs Mærke. Han, Verdens Liv, bliver, idet Verden forgaaer, og hans Liv giver Verdens Livet Anseelse af Bestandighed, Blivenhed, Tilværelsens virkelige Flygtighed naagtet.

Saalidet som Skabningen kunne give den Skabning, som er dens, Kraft til at skabe sig selv, saalidet formaer og en Skabnings Værk at opholde sig selv. Alt, hvad Naturen frembringer, opløses og forsvinder omsider,

Himlen omstiftes som et Klæde, og Bjergene falde til sammen, naar den Almægtige ikke holder dem mere; Dyrene maae vedligeholde deres Rede, Menneskene deres Huse af Jord og deres Tankebygninger i Stat og i Bog; i den Time, deres Kraft eller deres Kløgt forlader dem, maae ogsaa deres Skabninger give Vidnesbyrd om forkrænkelig Oprindelse.

§ 31.

Bestyrelsen.

Dette sig selv skabende og opholdende Universum bestyrer ogsaa sig selv, i Kraft af den det af Skaberens betroede Magtfuldkommenhed saaledes, at hvad der skeer og fremtræder for Erfaring, bliver ikke gjort, men Skabningen gjør det selv udaf egen Drift og ved egen Bestræbelse. Dog dette igjen saaledes, at idet Verden gjør sin Gjerning, udretter den ikke sin, men Herrens Villie; idet den har sine Hensigter og Meninger i sine Idrætter, blive disse ikke fuldbyrdede, og naae ikke det Maal, som Skabningen satte sig fore, hvilket skulde føre til Fordærvelse; men det udkommer, som var den Alvises Mening og Hensigt, og som alene tjener til Frelse og Lyksalighed.

Saadant udrettes ved de allersimpleste Midler, uden absolut Tvang, ved:

- a) den Art af Livskraft,
- b) den Grad af Formue,
- c) det Forhold til andre Skabninger,

som Skaberens sætter for sin Skabning, og med hvilke og under hvilke han tildeler hver især, som det Hele, Liv og Tilværelse.

Stod det til Skabningerne selv at udvælge deres Art, da bleve de Engle alle tilsammen, i det ringeste Menneſke. Runne et Menneſke udfaae Maalet paa ſin Livskraft, hvor ubegrændſet vilde han ikke fordre at være? Bar det Skabningen tilladt at ordne ſelv ſine Livs Vilkaar, hvor ſkulde Tilfredſhed ſkaffes for dens Begjærlighed? Men Skaberens Villie er det uendelige Liv, uendelige Arter og Grader og Forhold; alle ſkulde fremgaae, hver i ſin Tid og paa ſit Sted; ingen spørges om, hvor og naar han vil ſtaaе der. Skabningerne ſættes paa deres Sted, og fra den Time begynder forſt deres Selvſtændighed og Valg; naar deres Livſtime er udrunden, borttages de, og der tages intet Henſyn paa deres Villie og Lyſt; men Nogen, ſom følger efter, raader over den Forſtes Gjerninger, lige ſom denne i ſin Tid over ſine Forgængeres. Guds er Riget og Magten og Æren fra Ewighed til Ewighed: Guds Lov fuldkommes og udføres af Skabningen fra Verdens Begyndelſe indtil dens Ende.

Søge vi i Verdens Betragtning at bringe denne Lærdom til tydeligere Indſigt og Beſkuelfe, da maae vi viſtnok med ſtorſte Forundring og Beundring blive vaer, at den psykiske, den moralske Verden ſtyres og ledes og regjeres ved de ſelvsamme Midler og ingen andre end den phyſiſke. Univerſum er altfor ſtort for et Menneſkes Faaetevne, der taber ſig i den uendelige Mangfoldighed og Forvikling; det er derfor tjenligt, at vi tage os Exempler ud, for i det enkelte at komme til Bevidſthed om det Heles Gang. Naturen kjende vi til i Himlen og paa Jorden, Sjæleverdenen er os kun bekjendt i Erfaring hernede. Tage vi os et Exempel ud af hvert, ſom vi kjende. Sol og Jord ere i uafsladelig Bexelvirk-

ning, hiin gav Skaberens Tiltrækningskraft fremfor denne, medens dennes Tiltrækning til sig bliver Frastødning af hiin: Arten af de tildeelte Kræfter er altsaa forskjellig, ligesaa er Graden; Solens Kraft opvejer Jordens mange Gange; Forholdet, hvorunder de virke paa hinanden, er heller ikke det samme: Solen staaer alene i sin Vælde, men Jordens Svaghed understøttes ved de andre Planeters imod den, og Ligevægt er Resultatet. Spørge vi nu efter Tendentien, Bestræbelsen af begge, da er det aabenbart, at hver søger at gjøre den Kraft gjældende, som blev den til Deel, Solen Tiltrækningen og Jorden Frastødningen; men see vi efter Resultatet af Kræfternes Strid, da er det hverken den enes eller den andens Villie, om jeg saa tør sige, der fuldbyrdes, men hans Villie, som vilde, at de i uendeligt Kredsløb skulde tjene hinanden og blive hinandens Velgjørere til en lykkelig Tilværelse. Tæge vi et Exempel af den physiske Natur hernede: tvende Grene paa eet Træ. De annammede begge den samme Art af Kraft, Greenkraft; vi vilde tænke, Graden deraf er lige stor i dem begge, og at de udspringe af det samme Sted i Stammens Marv, saa at Alt er lige for dem, undtagen Individualiteten. Nu vil det være os klart, at deres Bestræbelse gaaer ud paa at tilegne sig al Næring hver for sig, hvilket vilde blive begges Fordærvelse, dersom det lykkedes den ene eller den anden; men begge tilintetgjøre hinandens Bestræbelse, og Udfaldet bliver, at Skaberens Villie til deres fælles Liv herliggjøres, just formedelst Striden. Vende vi Blikket, Dyret forbi, til Mennesket, til den egentlige moralske Verden, i hvilken Vilkaarlighed, som vi kalde Frihed, har hjemme, da, hvad enten Art og Grad og Forhold imellem Kræfterne ere

lige eller ulige, eller paa hvilken af Siderne Fordelen er, dele de sig i tvende store, hinanden modsatte, Hobe af uendelig Blanding, af hvilke den enes Fordeel synes den andens Skade, vi kunne sige: Yderes og Nyderes Hebe. Begge møde hinanden med samme Bestræbelse, med samme meer eller mindre bevidste Mening, Hensigt, som Naturens Kræfter; hver vil gjøre sig og sit gjældende over den anden; men det samme bliver Enden paa deres Arbejde og Nøje, som var det hist, at de have tilintetgjort hverandres Attraa indbyrdes og udrette det, som var Hans Villie, der tildeelte dem de Evner og Forholde, hvorved og hvorunder de handlede. Satte Nogen sig forhærdet imod de indbydende og bydende, nødende og tvingende Omstændigheder, da gif en saadan tilgrunde og udstødtes af Livets Raadighed, eller af Livet selv.

Ingen Tro er mere levende i Hedningernes Religion, end den om de mægtige Guders Varetægt af Verden og Menneskenes Skjæbner, og afgjørende Indflydelse derpaa; ingen Visshed større i det gamle Testamente, end Jehovas kongelige Herskab over Alt, som skeer, ja over Menneskenes Tanker og Tingenes Gang; ingen dybere, Hjertet mere gribende Lærdom i Christenheden, end den om Guds faderlige Forsyns Styrelse.

Vel ere de samvirkende Aarsager saamange, ofte saaa smaae og skjulte i det Nærværende, Grund og Følge saa langt adskilte i nær og fjern, i det enkelte og det hele, at vi maae bekjende, at det er overvætted, overgaaer al menneskelig Evne, at fatte Livets hele store Billede i lysende Klarhed, og gjennemskue og kjende Afsyrerens Mening og Hensigt allevegne, saa at den laae aabenbar for vor Sjæl, som de mægtige Guders Villie af Hedninger troe:

des i det aabnede Offerdyrs Indvolde for den i enkelte Tilfælde spaaende Præst. Derfor raaber Skriften til os, at Herrens Raad er uransageligt og hans Veje usporlige (Rom. 11, 33 - 34), og den Menneskeheds Tro paa Forsynet synes ogsaa i hvert alvorligt Menneskes egen Erfaring at finde saamegen Stadfæstelse, at den ikke lader sig rokke, og Frelseren fordrer Tro, ubetinget Tillid, bekræftet ved Erfaring i det smaae, ved Synet af Fuglene under Himlen og Lilierne paa Marken (Math. 6, 25 fg.) Stundom sees den Alvise Raad og Hensigt og Styrelses Veje ligesom ved et Slaglys at vise sig for Hvermands Forstand og kjendes og forstaaes, som i Moses, Josephs, Israels Skjæbne, som i Frelserens, Pauli og Christenhedens Levnet.

Den Forsynets skjulte Haand, som leder Skabningen ad Veje, som den ikke valgte, men føler sig nødsaget til at gaae ind paa, at efterspore om muligt i de største Træk, Guds evige Wiisdoms Raad, nogenlunde at forstaae, ved at flue Tidernes Aand og eftertænke Tildragelsernes Gang, Guds evige Plan, det er det værdige Emne for dem, som vi skulde tilstaae Navn af sande Historikere, det er deres begejstrede Glæde, som fremstille Christendommens Virkninger paa Folkenes Tilstand.

§ 32.

Verdens Selvopholdelse og Selvbestyrelse ere i Guds Vigning.

Ved Selvopholdelse og Selvbestyrelse bærer Universum ligesaavel sin Skabers Villedede og hans Vigning, som ved selvskabende Magt; thi som Verdens Bestandighed

ene og alene har sin Grund i Skaberens Naade, saa kan og intet besjælet Vægen i Verden bevare Livet, end ikke et Øjeblik i den Stund, naar Aanden, den Guds Kraft, forlader det. Det udgangne Træ er intet Træ mere, er en ChrySTALLISATION, som en spirende Kraft engang har dannet, i hvilken den krystalliserende Kraft endnu, skjøndt svag og svindende, kunde kjendes, men den vegeterende Kraft, som ene gjorde den til Plante, er vegen bort, og dermed Skabningens Værdighed til at bære dens Navn ydermere. Det samme gjælder om et Lig, som og om Menneskets højeste Tanke og Tale, naar den er vor den Bogstav, forladt af den Aand, som fødte den til Livet i Tænkerens Sjæl, og ikke opholdes i Livet af den samme Aand i den Læsendes Indre.

Saaledes ogsaa Bestyrrelsen. Den evige Wiisdom giver Skabningen Livet i egen Haand saaledes, at den kan indenfor, men ikke udenfor hans Veje. Han styrer, idet han gjorde Skabningen fri. Vel sandt, at Naturen er underkastet Nødvendighedens Lov, den kan ej virke anderledes, end den gjør, Vilkaarlighed er den ikke given. Men dersom Naturkræfterne ikke selv tiltrak og frastødte hverandre efter den dem givne Individualitet, da skulde vissefælige Physikere og Chemikere forgjeves bringe dem i Forbindelse og Adskillelse, og ingen Virkning see af deres Arbejde, saa at det tilsidst maa erkjendes, at hvad vi tilskrive dem, er ikke deres Gjerning uden for en Deel, men den anden tilhører Stofferne. Meget mere den mekaniske Kunstners Sammenføjninger og Sønderlemmelse; de forudsætte bestandigt Fortrosthed hos ham paa, at Materien vil virke overeensstemmende med dens bekjendte Love. Det, at udføre et Værk, som Sjælen har tænkt, hører

den ikke til, som lagde Planen og ordnede alting derefter med forberedende Haand, men de Materier, som virke i hans Tjeneste, uden at føle og vide noget deraf, som derfor i Grunden heller ikke tjene ham, men den Herre alene, der gav dem deres Natur og Virkemaade, men og gav Mennesket i nogen Maade at kjende og forstaae og anvende samme. Selvstændighed er Naturens Frihed. Den har ej anden, men denne er og den Afglands af Skabersens Frihed, hvilken Naturen haandhæver og aldrig giver Slip paa. Vel er det sandt, at Evnen til at kaare, vælge, Vilkaarlighed, berøver Mennesker og Dyr den Dejlighed og Fred, i hvilken den bundne Natur smiler til os; vel sandt, at naar denne store, relative Evne soulmer op i Menneskets Bryst og stræber efter absolut Uafhængighed af Gud som af Verden, da kaster den Mennesket i Syns dens og Dødens Fordærvelse, gjør ham snarere til et Satans Billede end til Guds: ikke desto mindre er og bliver den Guds Bæsens Billede, og sees klarligt at være det, naar den holder sig i Samfund med Fornuften, der, selv opklaret af Gud, er sat den til Side, som Formynder sættes for den Uforstandige, til at bevare dens Fod paa Retfærdigheds Sti; og den Forkyndelse af Guds og Jesu Christi Ære, som straalet i den Gudfrygtiges Wandel, stues i hans Bæsen, kjendes i hans Udfærd, høres i hans Tone, forstaaes af hans Domme, den kan selv det onde Menneske ikke fornegte, ikke miskjende, ikke negte dyb Indvirkning paa sit Hjerter, om han end formener den Indflydelse paa sit Levnet, om han end saa forhærder sig, at han i Judas Fodspor gaaer hen at forraade den, og sætte dens Modbillede ved dens Side. Selv Dyret har Erbødighed for det ophøjede Menneske, naar

det staaer i sin Værdigheds No uden andet Væрге end det Indsegl og det Varsel, som Dyret ikke forstaaer, men dog dybt føler mægtigt over sin vilde Natur og blues for at krænke.

§ 33.

Den Helligaands Begreb.

Den tredie Person i Guddommen benævner Ekristen den Hellig Aand, og lærer om ham:

a) at han er Gud lige med Faderen og Sønnen Enc. 1, 35. Den hellig Aand skal komme over Dig og den Højstes Kraft overstygge dig. Joh. 14, 16—17. Bliver evindelig — Den Sandheds Aand. Ap. Gjer. 5, 3—4. Løjet for den hellig Aand, — ikke for Mennesker, men for Gud. 1 Cor. 2, 10—11. Aanden ransager alle Ting, ogsaa Guds Dybheder. Ingen veed det, som er i Gud, uden Guds Aand. 1 Cor. 12, 4, 6, 11. Aanden — Gud — virker alt i alle. 2 Peter 1, 21. Aldrig er Propheeti fremført af menneskelig Villie, men de hellige Guds Mænd taledes, drevne af den hellig Aand. 2 Tim. 3, 16. Ekristen er indblæst af Gud.

b) At han udgaaer fra Faderen og Sønnen Joh. 15, 26.

c) Igjenfødselse Joh. 3, 5. 1 Petr. 1, 23.

d) Helliggjørelsen 1 Cor. 6, 11. 1 Petr. 1, 2, og Kirkens Fædre uddroge deraf: (credo) in Spiritum Sanctum et vivificantem, qui ex patre filioque procedit, qui cum patre & filio simul adoratur, glorificatur (Symb. Nic. art. 3).

§ 34.

Den Hellig Aands Idee.

Søge vi nu atter i Fornuften en Idee, en Væsensheds Skuen, som kunde give disse Begreber Indhold og en ret Mening for os, da viser den os, at vor Gud, som er fra Evighed til Evighed den samme, som breder sit Liv i Tid og Rum, og giver Skabningen at have Livet i sig selv, ikke dermed forlader og overlader den til sig selv, men ikke blot, som nylig viist, styrer og regjerer dens Gang, men ogsaa er en usynlig virkende Aand over Aanderne, er den selvstændige, vilkaarlige nær, er med den, dens Raadgiver og Dommer over alle dens Gjerninger. Vi fornemme Gud, som arbejder med Skabningens Aand for at gjøre den fri for Timelighedens, Forkrænelighedens og Forfængelighedens Magt, og ophøjer den til et evigt Liv midt i Timeligheden, til en hellig, reen og ubesmiltet Vandel midt i Synderes Broderskab, til en salig, inderlig, fredfuld Tilværelse midt i Lykkens Omflistelser og Verdens Strid. Fornuften viser os vor Gud, som inddrager hos os og gjør Bolig i Hjerterne, vandrer hver Skabning tilside, oplyser, forklarer sit Væsen og sine Beje, Verdens Væsen og dens Beje, opfordrer, tilskynder, indtager og begejstrer det dødelige Hjerter, forbyder, fraaader, afvender og bortkyser, saavidt som Skabningen vil aabne sit Hjerter for ham, annamme hans Varsler og følge hans raadende Stemme. Fornuften viser os Skabningen ej blot fort, ledet, men og ledsaget af sin Gud saavel i Glæde som i Smerte, saavel i Liv som i Død, viser os og Gud som en Aand, en usynlig virkende Kraft, der gjennemtrænger den ganske Verden, ligesom den Luft,

vi aande, vort naturlige Legeme. Naturen fornemmer ham paa sin Wiis, uden Bevidsthed, og den besjælede Verden paa sin, med mere eller mindre Bevidsthed om ham. Men kjendt eller ukjendt, følt eller forborgent, han er der og hans hellige og salige Virken kan og skal glæde den Christne ved at erkjende og lovsprise den.

Fornuften skuer Gud den hellige Aand over Verden, som et Menneske kan skue ham, saa ofte Himlens Hvælving aabenbarer sin sunklende Fylde for Menneskets opløstede Sjæl. Forstanden tænker, hvad Djet aldrig saae, den uendelige Mangfoldighed af Væsener, levende og døde, langt anderledes og langt herligere, end vor ringe Planet kunne agtes værdig at besidde. Det lyser frem, hvorledes en underfuld Magt ej blot har ordnet deres Kræfter, men og underviser og lærer dem i hvert Djeblig den Vej, det bør sig at gaae, og den Gjerning, som er dem beskicket at gjøre. Mennesket seer de mægtige Kloder bøje deres Gang derefter, saa at de synes, ja vel maae erkjendes at være frie, idet de ere tvungne og følge Nødvendighedens Love, med en egen indre, vel ubevidst, dog virkelig Selvbestemmelse, villige som foruden Tvang. Han seer dem drage og tiltrække, vige, undvige og frastøde, alt ligesom de vidste og forstode, hvad der tjener dem og det hele til Bedste, ligesom om de vare velvillige, hjælpsomme, skaansomme og overbærende indbyrdes, alle med hverandres Belsærd paa Hjerte, som den egne. Synet af den uendelige Overensstemmelse i den uendelige Forskjellighed, ja store og modstridende Virken og Stræben, fylder Mennesket med henrykkende Beundring. Saavel hvor den ene Deel smelter sammen med den anden, blidelig og yndig i Forening, som hvor de trodsende, som var Had deres Væsen, og Hadets Aand,

Løgneren, deres rette Herre, bekæmpe hverandre paa Liv og Død, og ofte, den Ene den Andens Bane, synes at forkynde Forstyrrelsens og Fordærverens Rige, opgaaer det for den Christne, opdager han og seer det grant, at de dog sandelig i deres Undergang ere Opjæffere for hverandre, i Forstyrrelsen Ordenens Tjenere, i Had og Riv og Strid og Livs Fordærvelse beforder den almene Fred og Een:drægtighed og Lykfsalighed. Da bliver Mennesket andagtsfuldt; det kjender Herrens Aand i dem, som viser sig hijsket fra, og forklarer menneskeligt Herrens Raad og hans Styrelses Plan og hans Viisdoms Undere. Det er ham, som aabnedes Menneskets Dine nu først til at see rettelig, idet de fornemme Guds hellige Aand i de døde Kloder selv, som bære de Levende og tjene dem. Firmamentets Skue forklarer sig i Guds Aands Lys for hans Dine.

Det fornuftige Blik paa den jordiske Natur bliver Gud den hellige Aand vaer i lige underfuld Skikkelse, seer vel den mægtigt ledende Haand, som driver, tvinger hver til den Gjerning, den gjør, men seer og det Lys, som Naturen selv ikke seer, der skinner frem af det Smaa, som af det Store, og forklarer Almagts, Viisdoms og Godheds Værk: mester, at det er Skaberens Aand selv, som aabenbarer sig i Skabningen, og herliggjør det døde Liv med Guddoms Glæds for hvert aandeligt Menneskes Dje.

Naturens Sprog er stumt og uden Mæle; men den taler ved selve sin Tilværelse, taler evige Ord, et helligt Sprog, som ikke er bundet til Syd eller Nord, at det ene Folk kunde forstaae det, det andet ikke; men dets dybe Toner klinge med himmelsk Velbehag her og der, hvorsomhelst en Menneskesjæl alvorligen lytter derefter, og minde alle om den Evige, af hvem de fremgik, i hvem de leve i den frydfulde Til:

værelse, hvis Bink de uvilkaarligen følge, hvis Bink og er deres Tilværelses Ende: det er Gud, Aanden, som taler til os i Naturen. Naar Himmel og Jord smelte tilsammen, Hav og Land smile til hinanden, naar Mark og Skov, Høj og Dal og rindende Vække og de store Floder mellem blomstrende Enge og kornrige Agre om Menneskers Boliger blideligen vugge Sjælen i søde Dromme; naar hver Lustning er en Balsomdrif og hvert Blik udad indsuger kvægende Næring for det indre Menneske; naar al Naturen er i Harmoni, og den yndige Samklang er, som en Fostermoders Vuggevise, fuld af Tryghed og Ro og Tilfredshed, da taler Gud, som er en hellig Aand over sin Skabning, til sit Menneskebarn i den og forklynder Himmeriges Beje og Lyksaligheds Paradis, deres Endemaal. Naar Himmelen fortner af Jordens Skyer, og de løsbundne Elementer drage op til Kamp; naar Jordenbrag rulle med Dommedags Forfærdelse, og de vilde Lyn nedslunge Dodsbrædsler, saa alt Levende bæver; naar Jorden ryster og skjælver og aabner sit Svælg og opsluger uden Forbarmelse; naar Uvejrs Storme rase vildt frem og strække Egens Styrke som et Græsstrå; naar Fjeld staaer trodsende mod Fjeld, og de styrrende Vandstrømme bruse under dets Fod; naar den mørke Gran styrter og river dens Aartusinders Tinding med sig i Afgrunds: Svælg og forsvinder deri og mærkes ikke: da hører Menneskesjælen rungende Echo inden i sig af Guds Aands Resi, som taler i Naturen, og opvækker al Dodsdvale med den stærke Tale. Hvor er det Folk, som ikke hørte denne, og hvor den Sjæl, som ikke forstod Aandens Tale paa sin Viis?

Dog bliver Guds, Gud den hellige Aands, Nær-
 relse hos Skabningen uendelig lysere og klarere, naar vi
 vende Blikket til vor egen Art. Aldrig har et Dje seet
 menneskeligt, som ikke ved indre Blik stuede sin Gud,
 saaledes som Jordens Ringhed tilstedes (Math. 13, 13).
 Fornustblikket er det, som gjør Synet til et ret Syn; al-
 drig har et Dre hørt i Sandhed, som intet horte til
 Aandens Røst i sin Varm indendra, horte med Samvit-
 tigheds Dre, hvad Gud taler til Alle om Livets Bær-
 dighed og de timelige Tings Værd; den indre Sands
 fornemmer Guds hellige Aands Rørelser, foler det saare
 vel, at det er Gud, som opfylder Menneskets Jnderste
 med de dybe Fornemmelser, der vidne for ham som en bedre
 Verden, kalder ham til Deelagtighed deri, dersom han ej
 selv udelukker sig derfra. Vi turde maastee med det
 gamle Testamente sige: med Aandelæber smager Mennes-
 ket, at Herren er sod, (Viisd. 16, 21.); den kjender ikke
 Livets behagelige Duft, som ikke aandede der, hvor Her-
 rens Ande vederqvæger Hjerter. Hvor meget mindre
 skulde en Forstand være værdig til at kaldes Forstand,
 naar den ikke saae med andet Lys end sit eget, hentede
 sin Viisdom kun i Erfarings Skole, og var blind, hvor
 Verdens Oplysning manglede: den Forstand skulde aldrig
 naae sit Maal, thi naar kommer Erfaring tilende; skulde
 vakle og omstifte sine Tanker, alt eftersom Lyset skinnede
 den fra Osten eller Vesten, og menneskelig Raisonnement
 hestede Tanken ved det ene eller det andet selvgrebne
 ledende Princip. Allermindst er det Menneskes Willie
 at tilstaae Sundhed og Styrke, som haver sin Tillid i sig
 selv eller i Verden og dens Lykkegaver; thi hvad er et
 Menneske, og hvad er Verden og Lykke og deres forenede

Kraft uden Gud, ej at tale om, at den Livets Magt og Kraft og den Lykke, de pukke paa, er hans og ikke deres egen. Hvo haver levet og seet de Ting, som see, hvo haver hørt Fortids Bedrifter og hvad der vederfores de levende Slægter og har ikke seet det Erfaringsbeviis for sine Øjne, at Verdens Kraft er Svaghed og Menneskenes Villie skrøbelig og Lykkens Gaver ustadige og usikre. Lidenskab, Frækhed og Voldsgjerninger, som Verden berømte, Tyranni og Grumhed og Despotisme gjemmer Historien mange Vidnesbyrd om, som christne Sjæle sønderrives ved at maatte kalde store; Hjertet vender sig fra dem med Afsky; thi de vare i Sandhed mindre end smaae, umenneskelige, uværdige, ja fordømmelige. Aldrig har et Menneske været sandelig stort og kraftigt og mægtigt over Medmenneskers Hjerter, hvis eget Hjerter ikke var opfyldt af Gud den hellige Aand, og derved ophøjet baade over sig selv og den ganske Verden, og derved mægtigt til at byde med en Røst af Helligdommen og at gribe det Underste, som er i Mennesket, for at udføre ikke sin, men Herrens Gjerning imellem dem. Den Vælde, som vore Dage have seet knuse Stater og at oprette Herredømmer ved en snild Forstand og klog Benyttelse af et Folks Enthusiasme, selv kun styret af verdslig Ære og Herskelyste, have vi selv og seet briste som en Voble og henvejres. Værker for Evigheden have ingen udrettet uden Moses og Kristus, og lignende Værker saare Faa, der lignede disse, men ingenlunde vare deres Lige.

Vor Gud, hvis Sol lyser for det legemlige Øje, er selv den Aandesol, den hellige Aand, som klarer Fornuftens Syn, at den skuer det indre og sande Liv i alle Ting, Herrens hellige Aands Røst, der gjennemlyder Naturen og Sjælenes Verden, er det, som klinger i Aandens Dyb

og vækker Samvittigheds Varsler og Mindelser. Vor Gud, som opfylder Himmel og Jord, udbreder Morgensrødens Vinger, tænder Middagens Glød og velsignende seer tilbage i Aftenstjærets Ynde, hvis Mindere funkle i Nattens Mørke: han aander og i Kreaturets Hjerter og inddrager i Menneskets Bryst og fremkalder de Følelser, som begejstrede med Aandemagt, hæver Mennesket til sit rette Adelsstrin iblandt Medskabninger; han udgyder Livets balsamiske East i Naturens Blomstercalk, byder Menneskehjertet at indsuge dens Sødme og nære sin Aands Liv derved; thi Sandse fornemmer ogsaa Aanden, naar den kommer legemlig til den i Gud, som ordnede Naturens Løb og skrev Tænkningens Love i sin Bog, der ikke har Bogstavskrift, men er selve Tænkningens og Bogstavens Bæld, han værdiger Menneskets rene Sjæl at læse deri, og anende at forstaae ham og hans Orden og hans Beje. Det er Gud, den Helligaand, som opklarer Fornuften, hvis Gjenstind lyser i Tænkerens Tanker og viser ham Vej i Bildfarelsens idelig omstiftende Drk, hvor kun Himlens Lys kan rette og holde Vandrerens Fjed i den Retning, som fører mod Maalet, medens Tankeslugten farer tørt hen som Sandflugt, huler Dale og taarner Bjerge for og omkring hans Fod, og forvirrer Forstanden i sit Virvar. Men Guds Aand, som ledsager Mennesket og aabenbarer for Fornuften, og gennem den for Sandse og Forstand, hvad guddommeligt er og helligt, sandt og skjønt i Livet: det er Gud, som vi kalde den hellige Aand, Gud, Aanden, som begejstret det dødelige Hjerter og fylder det med Evigheds Jdrætter; Gud, Aanden, som breder Himmelglansen over Jordens Liv og indgyder Menneske: Hjertet Ringeagt for Livet,

naar ej Himlens Gjenkin lyser deri, som gjør Hjertet viktig, ja glad til Selvopoffreller for Vligts og Dets Skyld: det er Gud, Gud den hellig Aand. Han er det, som giver Mennekelivet, end siige Christenhedens Liv det højere Anstrøg, den ædlere Skikkelse, det friere og glædere Udseende, det er Gud Aandens Raad, den følger. Vi see og kunne erfare ham allevegne, fra Pallads til Hytte og Braa; da David skaanede Sauls Liv; thi han var Herrens Salvede (1 Sam. 24, 7.); da Salomo bad om Wiisdom til at regjere (1 Kong. 3, 9—12.); hvers gang en Konge og Herre gif i Raad med sig selv, det er, adsvurgte Gud i sit Hjerte, om hvad han skulde gjøre; hvergang han hengif og offrede af sin Magt og Herlighed til sit Folks Bedste, dets Sikkerhed og Vel; hvergang hans Tjenere vovede Væere og Magt og Glands og Rigdoms Kilder, ja vel Liv og Velfærd, for at modstaae Uretfærdighed og haandhæve Ret, saaledes som de forstode den; hvergang en Borger syntes i sit Jnderste, at Folk og Fædreland var noget meget bedre end han og hans; hvergang den vændsede Tjener gjorde sin Gjerning som den, der egentlig ikke tjener Menneker, men Gud, som satte ham under Medmenneke; hvergang Noget lønner Ondt med Godt, gjør Kjærlighed for Had, sætter Hævn tilside og spørger ikke eget Hjerte, men Gud og hans hellige Aand i Hjertet, om hvad han skal siige eller gjøre: da skue vi Gud den Hellig-Aand ligesom synlig for vore Djne og kunne erfare ham i hans Virkninger. Gud, Aanden selv er det, som knytter Skabningen til sig ved det Aandebaand, vi kalde Religion, saa fast, at som et Barn synes sig Livet øde og ulysteligt og tomt, ja flyer og afflyer hvad det ellers statter højt, i det Dje:

blik det savner Fader og Moder, saaledes vender et Guds Barn i Verden sig og fra al dens Lyst, med Modbydelighed endog, naar det i Hjertet ikke fornemmer Gud, at han er nær hos, og skuer hans Aand, at den tilsmiler Bifald, og horer hans Rost, som kalder og tilskynder. Gud den hellig Aand over Skabningen er Væsenet i dens individuelle endelige Tilværelse.

Ligesom Gud er Aanden, der aander Livets Herlighed og rette Lyst over Verden, saa er og hvert endeligt Væsen igjen sin Skabnings Ledfager, Raadgiver og aandelige Ven. Fuglen, som hvilede i sig selv i sit Æg, som udgik af sig selv og skabte alle sine Lemmer, og er Livet og Livets Kraft i dem alle; den samme er og med dem alle, raader og tilskynder, advarer og afholder den, efter som Livets Vilkaar aabenbare sig for den. Vi see det ene Dyr ganske forskjelligt, ja modsat det andet, i hvad det udvælger og forkaster, baade af Næring og Virksomhed, baade i Angreb og Flugt. Dyret rører sig og lever, efter som Aandens Raad lyder indenfra i ubevidste, men inderlig folte Drifter. — I ethvert Menneske vaagner den samme Klage, som Stephanus førte over Jodernes Strid mod den hellige Aand (Ap. Gjern. 7, 51.), at dets Skabning ikke vil føje sig efter den, modstaaer den, bedrover den, at dets Fod snubler og dets Hænder gribe fejl, og det er ikke mægtigt til at styre sine Følelser eller at holde Raad med sine Tanker. Genius vil eet, men det besjælede Legem gjør et andet (Rom. 7, 18 fg.) Vi gennemskue saa ofte hverandre og udbryde: Hjertet er bedre end din Gjerning, Meningen bedre end Ordene. Det er derfor al Opdragelses egentlige Djemed at forskaffe Aanden Magten og Herredømmet i Barnets Hjerte; thi

Livets Aand i Hjertets Dyb fik sin Tilværelse af Gud, den, som igjen giver Liv til det udvortes Menneske; den staaer i Samfund med Gud og annammer den hellige Aands Bærster.

Selv i den lavere Natur er Aandens Eghed kjendelig. Er det dog Spirekraften, Træets Genius, som i det ene Træ giver ganske andre Raad i de modende Tilfælde end i det andet, f. Ex. naar sagte Vinde, naar Blæst og naar Storm bevæger det og sætter dets Tilværelse i Fare. Med Forundring see vi de mange BærstelsesMaader, og alle tjenlige paa den Maade, de anvendes. Er det ikke den indre Aand, som anviser enhver Green, ethvert Blad, hvorledes det skal gjøre den overlegne Magt uskadelig og frelse sin Tilværelse. Sandelig, Verden er skabt i Guds Billede, og hans Aand besøger, ja boer i hver Skabning og gjenslyser udaf den.

§ 35.

Den Hellig Aands Udgang.

Det Dogma om den hellige Aands Udgang fra Faderen og Sønnen gav engang Christenheden Paaskud til den uchristeligste Udfærd, ja til Skilsmisse i to Kirker. — Spørge vi Fornuften om, hvor den rigtigste Forestilling findes, enten hos den græske Kirke, som siger, at han udgaaer fra Faderen alene, eller hos den latinske, som troer, at han udgaaer fra Faderen og Sønnen, da vil den vistnok give den sidste Fortrin, idet den dadler den heftige Striden og den gjensidige Ufjærlighed hos begge.

At Udtrykket „Udgang“ er ganske anthropomorphisk falder i Øjnene, og at al Tanke om Tid og Rum

derved maa bortfjernes. Men det sees ogsaa, at som Faderen maa tænkes for Sønnen, saa maa og begge Begreb gaae forud for Aandens; og ligesom vi mindre vel kunne sige, at den balsamiske Kraft, som fornemmes udaf Blomstrets Ralk, udgik umiddelbart fra Spiren i Frøet, hvorfra den i Sandhed udgaaer, men rettere sige, at den kommer fra Kraften i Frøet og fra Kraften, som udvikler sig i den hele Plante, og i Blomst afsætter denne Kraft, saaledes er det vel og rigtigere at tænke og lære, at Gud, som aabenbarer sig i og for hver enkelt Skabning, ej blot udgaaer fra Gud i sig selv, men og, og i Særdeleshed, fra Gud, som udfører Faderens Plan i Verden, fra Sønnen, som er Livet i den hele uendelige Skabning og tildeler hver Livs Aand og Vilkaar, og formedelst Aanden, som udgaaer fra ham, ledsager Skabningen paa Livets Veje, aabenbarer den Himmeriges Stier og ansporer til at indgaae derpaa.

§ 36.

Helliggjørelse.

Helliggjørelse er Enighed med Gud, ikke Hellighed, Eenhed i Villie, som hører Gud til alene, hvilken Skabningen ikke kunde naae uden at forgaae, tabe sit tveige modsatte Væsen, men Enighed i sin indbyrdes Uenighed.

At Verden og Mennesket deri aldrig kan helliggjøre sig selv, men ene og alene formedelst den hellige Aands Raadevirkning kan enes i een Villie med sin Skaber, følger af Sagens Natur.

Det er nemlig ethvert Individ umuligt, at gaae ud over sine Grændser, dets Magt og Kraft bevæger sig nødvendigt indenfor disse. Ethvert Menneſke formaaer og forſtaaer kun ſaameget, ſom er givet det i dets Individualitet at formaae og forſtaaе. Deraf Anlæggenes og Evnerneſ Forſkjellighed og det højt forſkjellige Levnet, ſom de føre; deraf den Fordring til Forældre, at udforſke Børneneſ Evner og Anlæg og bringe hvert paa ſin Hylde, ſom man ſiger. Skal et Menneſke forſtaaе og formaae derudover, hvad Verdenſ er og ikke dets, da maa Verden laane det ſin Kraft til at udrette det. Skal en ukrigeriſk Fyrſte undertvinge et Folk, da maae hanſ Generaler gjøre det i hanſ Navn; thi han formaaer det ikke ſelv. Men diſſe ere ej heller i Beſiddelſe af mere end den Forſtand og det Mod, ſom maaſke mangler hiin. Til Udførelſen maa derfor Verden — her et Folk — give ſin Kraft hen i deres Raadighed, og gjøre det for dem; da forſt kunne de, ved det ſnilde Brug af det ene, maaſke endog et meget mindre, Folks phyſiſke Kraft, formaae at overvælde et andet; men uden ſaa dan Viſtand udenfra kunne de det aldrig. Tænke vi os nu, at et Individ for at helliggjøres, ſkulde ophøje ſig baade over ſig ſelv, og fornegte ſin Individualitet, og over Verden og denſ Indbydelſer til den, for ubekymret om Verden og ſig ſelv eneſte at leve for Guds Villie og hanſ Kald og Varſel, da er det jo aabenbart, at Gud maa aabenbare ſin Villie for ham og styrke hanſ Hjerte og udvide hanſ Mod, hvorfra ſkulde han ellers tage det? Af ſig ſelv kan han kun erfare ſine Onſker og Lyſter og udrette ſaameget, ſom han kan; af Verden kan han fjende hvad den vil, og udrette ſaameget, ſom Ver-

dens Magt i hans Hænder formaaer; men det Gudsdommelige maa han erholde af Gud, saa vel i Tanke som i Sind, kan ikke tage det af sig selv eller af Verden. Gud, som virker paa Skabningens Hjerte og lyser for dens Sjæl, det er jo Gud den Hellig: Aand, han, som uddeler Aandens Gaver til Enhver i Besynderlighed, eftersom han vil, han, som giver baade at vilse og at udrette. (1 Cor. 12, 11. Phil. 2, 13.). — Det bliver saaledes en sand Lærdom: kun med den Hellig: ligaands Naadewirkning kunde vi forarbejde vor Hellig: gjørelse og vor deraf hængende Salighed.

Derimod er det og en sand Lærdom, at Mennesket, endog Dyret, formedelst den dem forlenede Vilkaarlighed, kunne modstaae den hellig Aand, og en Erfarings Eætning, at de virkelig gjøre det (Ap. Gjern. 7, 51.)

§ 37.

Igjensfødelse.

Igjensfødelse bestaaer deri, at Mennesket, som ved den naturlige Fødsel er kommen til Verden, til Kjødets Liv, med den hellig Aands Naadewirkning ligesom fødes tilbage til Aandens Liv, Omgængelse, hvorved Mennesket bliver som et nyt Menneske, den gamle Adam dødes og det nye Menneske, som er skabt efter Guds Billede, opkommer meer og meer. (Eph. 4, 24.).

§ 38.

Personlighedens Begreb.

De Tre, Fader, Søn og Aand, kalder Christenheden Personer, og siger: Gud er eet Væsen i tre Personer, eller der er tre Personer i Guddommen.

Den hellige Skrift skjæler bestemt de tre Personer i Guddommen; men da dens Bestemmelse upaatvileligen var meer at vække Menneskehedens Selvvirksomhed, end at udvikle og forklare for den, finde vi, at den egentligt i sine Udtryk holder sig til den første Grundtanke, at disse Tre ere eet, og altsaa hvad den Ené gjør, er ogsaa den Andens Gjerning, og derfor i Usmindelighed ikke gjør særlig Forskjel paa deres Egenskaber og Gjerninger, men refererer disse, om jeg saa tør sige, i Flæng til den Person, hvis Idee svævede nærmest i Tanken, eller til den ené Treenige, uden Hensyn til Forskjælligheden, som er der.

Kirkens Fædre søgte derimod nøjagtigen at skjæle de tre Personer og gjorde dermed saadan nærmere Forklaring. (Symb. Athan.) 3) Fides autem catholica hæc est, ut unum deum in trinitate, et trinitatem in unitate veneremur. 4) Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. 5) Alia enim est persona patris, alia filii, alia spiritus sancti. 6) Sed patris et filii et spiritus sancti una est divinitas, æqualis gloria et coæterna majestas. 15) Ita deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus. 16) Et tamen non tres dii, sed unus est deus. 20) Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus. 21) Filius a patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. 22) Spiritus sanctus a patre et filio non factus, non creatus, nec genitus, sed procedens. 23) Unus ergo pater, non tres patres, unus filius, non tres filii, unus Spiritus sanctus, non tres spiritus sancti. 24) Et in hac trinitate nihil prius, aut posterius; nihil majus aut minus. Sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt et coæquales. 25) Ita per omnia,

ut supra dictum est, et trinitas in unitate et unitas in trinitate veneranda sit.

Denne yderlige Bestræbelse efter nøje og bestemt at holde Personlighederne ude af hverandre uagret, finder dog en uendelig Forvevling Sted, og den Enes Egenskaber og Virksomhed tilskrives ogsaa hos dem meget ofte den Anden, hvem den vistnok ogsaa tilhører, men ikke egentligst og nærmest; f. Ex. Skabelsen, Opholdelsen og Bestyrelsen tillægges Faderen; Faderen og Sønnen siges at gjøre Bolig i Menneskenes Hjerter. (Joh. 14, 23.); Lege- mets Opstandelse, ja Syndens Forladelse tillægges den hellig Aand.

§ 39.

Personlighedens Idee.

Søge vi nu ved Væsens Beskuelse at komme til bestemte Begreber, da erindre vi først atter og atter, at al menneskelig Videnskab, og isærdeleshed Videnskab som den fremsættes ved jordiske Organer, er, saa høj og hellig og dyrebær den end maa erkjendes at være, dog altsammen paa Reflectionens, Modsætningens, Dualitetens Standpunkt, og altsaa udenfor Gud og udenfor Sandheden selv, som den er i Gud, er menneskelig og jordisk, og altsaa kun tilnærmelsesviis, relativ, men ikke absolut sand, saadan som det er Skabningen muligt at se og kjende sin Gud, men ikke som den Alvidende kjender sig selv. — Dernæst, at alt menneskeligt Sprog er sandselig Betegnelse af Forstands-Tanker, altsaa kun Tegn og ikke Tanke selv, er Billede, legemlig Lighed af det, som er Sjælens. Hvad vi sige er derfor næsten bestandigt lig- nelsesviis talt, Sproget ejer saa Udtryk, som betegne

abstracte Ting, og selv de, som det nu ejer, ere vistnok oprindeligen tagne af sandelig Lighed, hvilken er forsvunden, og den abstracte Henviisning, Hentydning bleven isoleret tilbage, som et Billede, der egentlig ingen Gjenstand har, og derfor gives en Betydning, som ingen egentlig veed, hvorfra den kom.

Saaledes er Ordet Person ganske anthropomorphistisk og fra Menneskets Særkjende overført til at betegne Guddommen (den romerske Betydning af en Mafke, en paatagen Karakter, kunne vi aldeles ikke bruge her); men Person adskille vi først fra Ting, menende dermed, at Ting ere de Skabninger, som Skaberens gave at have deres Livsprincip i sig selv, saa at de staae ved egen ejendommelig Kraft iblandt Medskabninger, ere selvstændige, som ovenfor er forklaret om hele Naturverdenen, hvorfra Dyr og Mennesker adskille sig derved, at de have ikke blot deres Livs, men og deres Levnets Princip, saa at de selv udfaae deres Gjæringer, som de gjøre, medens de ere til med de andre: ere vilkaarlige. Dog negte vi Dyrene Personligheden, idet vi tilstaae dem Vilkaarlighed, fordi Dyrets Vilkaarlighed er af Skaberens bundet til dets Drifter, der have deres Sæde i Sjælen, men almindeligt antages at høre Legemet til, og foreskrive, anvise Dyret, hvad det skal vælge og forkaste, søge og flye. Det kan ikke anderledes gjøre, end som det gjør, er ikke frit i sit Valg. Mennesket først tilskrive vi Personlighed, fordi ham er Magten givet, ej blot til at leve, ej blot til at faa sit Levnet, men og til af sig selv at tage Beslutning, Bestemmelse af sine Gjæringer, til at leve sit Levnet ud af sig selv, stundom tvertimod Naturdrifterne, og ligesom imod Aandens

Drift, ja vel uden Sky for Himmel eller Jord, for Liv eller Dod. Hans Vilkaarlighed er selvstændig.

Oversføre vi nu dette Begreb paa den treenige Gud, da skulle vi vel finde det saare vel valgt og ene passende til at udtrykke den tredobbelte, selvstændige, vilkaarlige Væren og Virken, hvori Gud viser sig for vor fornuft: opklarede Forstand.

Vi sætte først Faderen paa den ene Side, Sønnen og Aanden paa den anden Side imod hinanden; dernæst Sønnen og Aanden indbyrdes.

Gud Fader skues: værende i sig selv.

Den Evige i Evighed.

Hans Virken i No.

Sønnen og Aanden: udenfor sig selv, i Verden.

Den Evige i Tiden.

Deres Virken i Bevægelse.

Vi indstænke os her til disse tre Modsætninger, hvilke enhver letteligen kan føre ud igjennem alle Guds Egenstaber i Modsætning til Verdens.

Sønnen og Aanden stille sig ligeledes:

Sønnens Liv i Bevægelse er meer i Stadighed, Continuitet; han forfølger samme Plan, een Urtanke i Udviklingen af Verden fra Begyndelsen til Enden uden Forandring; Faderens Villie af Evighed forfølger han og udfører, tager aldrig Skabningen paa Raad med.

Aandens Virken i det bevægede Verdens Liv er mere i Ustadighed, Varietet, ubeständig, retter sig efter Tid og Omstændigheder, raader, indskyder det ene Individ det Modsatte af det, som han indgiver det andet, ja skifter sit Raad til det samme Individ fra Øjeblik til Øjeblik og forandres stedse. Den Lykkelige og Ulykkelige,

Herrens og Tjenerens Samvittighed taler Gud den hellige Aand forskjelligt til. Saamange Nuancer og Grader, som Livet har, saamange forskjellige Raad giver Gud den hellige Aand ogsaa den levende Aand.

Sonnens Virksomhed er tvingende, udgaar af Gud og spørger ikke Skabningen om dens Samtykke, som David saa skjønt synger: udsender Du din Aand, da skabes de; samler Du din Aand fra dem, da opgive de Aanden og komme tilbage til Støvet. (Ps. 104, 30—29.). Paa den Tid og det Sted og under de Livsvilkaar, som Skaberens sætter, skal et Menneske fødes og døe. Det kan vel arbejde, kæmpe, stride mandeligen for at forandre det; men giver Herren ikke Betsignelse dertil, da er hans Møje forgjeves (1 Cor. 3, 6—7.). Og er det Alstyrens Villie, da komme de glade og de sorgelige Begivenheder, efter Jobs Ord (33, 15—18.) som i Drømme over os. Der er intet Bærg og intet Middel, som kunde forandre det mod hans Villie.

Aandens Virken derimod ynder Skabningens Selvstændighed og Vilkaarlighed. Han byder og indbyder, tilskynder, truer med indtrængende Magt baade i den physiske og psykiske Verden, men holder Skabningens Villie i Ære, tvinger ikke, nøder, men paanøder ikke, hvilket Mennesket, det gode saavel som det onde, er sig godt bevidst. Dette ene fordrer han, at høres, men at følge lader han os frit.

Da saaledes Guddommen i de tre Personer, hver har sit eget, ejendommelige, selvstændige, vilkaarlige Livs og Virkens Princip i sig, som hver Person bliver i og aldrig udtræder af, den enes ganske et andet, end de andres, ja i Modfætning dermed, skjønnes ikke rettere, end

at Personlighedens Begreb er grundet i Anskuelsen, og har en real, ideal Betydning, altsaa er saare rigtig og vel valgt, adæqvæt og ene passende*).

§ 40.

Benævnelse.

Det var uansteligt, at kunne domme det samme om Personernes Benævnelse som Fader, Søn og Helligaand. — Vi bemærke, at det vistnok er saare naturligt og stemmende med den skyldige Verbodighed for den hellige Skrift, at disse Benævnelser ere tagne derfra, tilstaae og, at de desuden maae ansees for at være blevne gængse paa hver Christens Tunge i de tre Aarhundreder, som forløb, inden Treenhedslæren blev saa klar for Kirkens Lærere, at den blev fastsat som Dogma, at de desaaarsag hverken kunne eller bør sættes tilside. Men da Skriften selv vel stiller dem som tre adskilte ved Siden af hverandre, men ikke saaledes, at den derved tillige betegner Væsens Eenheden i Forskjelligheden, hvilken Fædrene just vilde angive, saa kunde maaske havees Krav til disse paa, enten at have søgt af Skriften, eller i Mangel deraf selv at have sat en Hoved: Foresættelses eller et Hovedbegrebs Benævnelse, hvorunder tre adskillende, til de tre Personers Eenhed meer passende, Navne naturligt og logisk vare indeholdte ved Siden af Skriftens, og derefter at bringe dem ind i Folkets Tale som egne ved Siden af disse.

---

*) Den augsburgske Confessions Bestemmelse: at Person er "quod proprie subsistit", kan ikke ansees som udtømmende. Den passer endog paa de døde Ting i Naturen, og Afjælnes ingenlunde Personlighed fra Selvstændighed.

I Benævnelsen af de tvende forste Personer ligger Forestillingen af Familie paa den mandlige Side, hvorved det Qvindelige forbigaaes. En dunkel Foelse heraf ligger maaske, idetmindste som medvirkende Aarsag, til Grund for den Afgudsdyrkelse, hvilken de katholske Christne bevise Jesu jordiske Moder. Den jordiske Forstand er saa svag, hænger sig saa gjerne ved Billeder, istedetfor at støtte sig derved. Kirkehistorien og Verdenhistorien bevise dette kun for øjensynligt. — Dog, Raavnene ere ikke det Væsentlige, omendstjondt ej heller uden betydelig Indflydelse paa de Begreber, de skulde vække.

§ 41.

Forening.

At disse Tre ere eet og samme guddommelige Væsen have vi heelt igjennem søgt at fremhæve, og behøve derfor her kun at henvise dertil. Denne tredobbelte, selvstændig; vilkaarlige Væsen og Virken gjentages iøvrigt allebegne, selv i de psykiske Organismer, i hvilke de enkelte Mennesker indtræde som Organer, f. Ex. i Staten. Betegne vi den øverste Magt, Majestæten, som Kongen, da foder denne sig nødvendigen en Søn i Øvrigheden, som annammer sin Tilværelse, sit Væsen, sin Magt og Myndighed af Kongen, og maa erkjendes at være hans, den samme Majestæt, men i Adspredelse og ganske anden Skikkelse, ligesom ukjendelig den samme. Endelig kan Kongen ikke regjere, uden at Ordet, Loven, udgaaende fra ham, gennem Øvrigheden kundgjør hans Villie, Wiisdoms Raad og Magt for Borgerne, og rører deres Hjærter enten til Hoje eller til Modstand, som Øvrigheden

maa overvinde. Kongen, Dyrigheden og Loven, ere de ikke eet Væsen, Majestæt, i tre særskilte selvstændige Aabenbarelses.

Efter saaledes at have fremstillet Treenighedslæren, saavidt vor Evne og Vilkaar tillod det, som begrundet i det guddommelige Væsens Bestuelse, i en Fornuftidee, gaae vi over til vor Afhandlings andet Hovedstykke, Forsoningens Idee. Men for at udlægge denne, er det nødvendigt først at vedrøre Synden, som gjør Forsoning for Synden nødvendig ved Syndens Straf, som Skriften lærer at være Døden.

Forsoning.

§ 42.

Paradiis.

Dersom Verden bevarede sig i Guds Billede, i de Forhold, i hvilke Skaberen satte den, dersom den individualiserende og den universaliserende Kraft, den ene Endeligheds, den anden Uendeligheds Eone, hver uafhængig af sig selv og begge af hinanden, og end tydeligere, dersom ethvert Individ ikke mindre end den hele Verden i sin Selvfærdighed og Vilkaarlighed holdt sig uafhængig, hver af sig selv og sin individuelle Natur og af alle andre og deres Tilskyndelser, ene ivrig og bekymret for, at hver især og alle med hverandre muligst maatte opfylde, fyldestgjøre Skaberens Villie med at sætte hver i den Livets Stilling, i hvilken de finde sig af hans Haand, da skulde Verden kaldes og være fri, og hver Skabning i dens Midte ligesaa, nemlig saa fri og ubunden, saa uafhængig og uindskrænket, som et relativt Væsen kan være i sin Relativitet, afhængig af Intet, uden af Gud alene, hvis Nag er gavnligt og hvis Byrde er let; Verden skulde være Guds synlige Rige, ja meget mere et Paradiis, en Lyksaligheds Bolig, i hvilken Glæde og Tilfredsstillelse horte hjemme; thi et Rige er der, hvor Herrens Villie skeer, men Lyksaligheds Bolig der, hvor Pligten elskes, og dens Opfyldelse har selv sin Løn i sig.

§ 43.

Syndefald.

Saaledes befindes Verdens Skikkelse ikke at være. Verden er affalden fra sin Gud, Verden ligger i Synd; Guds Billede er tabt, formørket, undergaaet; Skabningens Aand er ikke mere fri, men som lænkebunden af Sjæl og Legem; Fornuft ikke Livets Styrer, men, om ikke foragtet og tilsidefat, dog kun tilstede som Lugtemester for Sands og Forstand, udsat af det guddommelige Forhold, en Custos, ikke en Mentor i de Levendes Hjerter. Ulykksalighed og Utilfredshed findes allevegne. Paradiset er forsvundet, ja Guds Rige selv maae vi lede smaaen ligen efter i det store Verdens Oprør mod Herren.

Synd er et Begreb, hvortil ingen Idee svarer, er en Løgn, hvori ingen Sandhed er, er en Hæslighed uden Ekjonhed, Skygge uden Legem. Af Guds Aand erholde vi ingen Kundskab derom, ved Fornuften kan det Ufornuftige ligesaa lidet bestues, som det Usynlige kan sees med legemlige Øjne. Erfaring, Verdens Underviisning er vor eneste, sorgelige Læremester. Deraf kommer det, at Synd stedse er os paasaldende og underlig. Vi siige saa ofte til Synderen, Forældre til Børn, Broder til Broder, Søster til Søster: jeg begriber ikke, hvorledes du kan være, kan handle, som du er og gjør. Den Ondes Sindelag og Tænkemaade erfare vi kun; men det, som vi kalde Forstaaelse af ham, er tilsidst kun af hans Følelser og Tanker, hans udvortes, verdslige Menneske, men ingenlunde af ham selv, af den indre, sunde, guddommelige, levende Aand, den vi just med Forundring savne i det Levnet, han fører; vi forstaae, at han ikke er fornuft-

tig, ikke som han kunde, burde være, og forundres over det, som Erfaring fremviser af ham *).

Synd i Livet er Misbrug, en vrang og forkeert og hensigtsfriadig Brug af den Livsformue, hvormed Skaberen udstyrede nogen Skabning, idet denne istedetfor den Brug, som Guds Aand i Fornuften varer den om at være efter Gud, i Hosmod og Selvophøjelse stræber efter at gjøre den Magt, Gud betroede, gjældende som den eneste gyldige, med Tilfidesættelse ej blot af Medskabninger, men og af Gud selv og hans hellige Villie. Dersom Verden levede i Sandheden, da levede den Levende, tænkte den Tænkende, følte den Følende, at det er hans og blev i Gud med Liv og Følelse og Tanke: var religiøs, elskede sin Gud. Dersom Verden levede i Sandheden, da levede den, som en Aand i et besjælet Legeme, ansaae Aanden som sit egentlige selv, Sjæl og Legem som Viting: var selvkjærlig. Men nu sees Verden at leve i Løgnen, som var dens egentlige Væsen det besjælede Legem, der besværedes af en Aand, hvis Paatrængenhed den ikke kan afvise; Aanden er Viting; Ejendommen er bleven Ejerens Herre: Verden lever i Egenkjærlighed. Den Egenkjærligheds, Selvbehags, Selvsyges, Egoismes Form, hvori Verden lever, som er Universum egen, og fordærver, besmitter hver den mindste Deel, som det Hele, viser sig at være den bevidstløse Naturs, saavel som den følende, tænkende Sjæls Form, den er det, vi kalde Synd (Rom. 3, 23. 1 Joh. 3, 4).

---

*) Erfaring er en Forbindelse af Sands og Forstand, hvoraf Sandsen leverer de enkelte, isoleerte Forestillinger, Forstanden den forbindende Tanke: Sandseperter paa Forstands Traad.

§ 44.

Djævlén.

Men den, som giver denne i sig selv livløse og værsenløse Form Væsenhed og Liv, saa den træder frem i Verdens, d. e. Sands og Forstands, Virkelighed, benævner Skriften Djævlén, Satan, denne Verdens Fyrste, Forfører (1 Joh. 3, 8-10.).

Naar vi nemlig skjelne mellem Guds Søn, Verdens sande, og Djævlén, dens falske Aand, da maae vi see bort fra Gud, det ene absolute Liv, som giver Væsenhed og Liv til det i sig tveige, relative, besjælede Verdens Legeme, og holde dette fra Gud adskilte, i sig som sjæleuendeligt, legemsændeligt modsatte tveige Liv i Dje. Da det nu var umuligt, at Skaberen kunde skabe anderledes end i sit Billede og efter sin Lignelse, maatte han forlene baade den legemlige Natur og den sjælelige Skabning blandt alle andre Egenskaber ogsaa med Afgjaldsen af hans Almagt, hvilken vi og have fundet i Selvstændighed og Vilkaarlighed. Men derved var og Muligheden nødvendigt given for den legemlige Verden til Tændens efter Selvconstitution, efter absolut Uafhængighed, og for den sjælelige efter absolut Vilkaarlighed, Selvbestemmelse. Verdens Aand nu, nemlig Naturkraften paa den ene og Sjælelivet paa den anden Side, som stræber efter at forskaffe den givne Mulighed dog en verdslig, formel Virkelighed, da en real, guddommelig er umulig; stræber efter, løsreven fra Gud, at være til i og for sig selv, og indbyrdes den ene efter Herskab over den anden imod Guds Villie, det er Verdens egen Aand, tveig i sig selv, modsigende og hadesuld og

modstridig, og derved fredløs, usalig, det er Djævelen, Satan. Det er Sjæls og Legems Aand, der sætter sig op imod Aanden, som gav dem Livet i sig selv, hvilket de nu ikke ville erkjende, at det er dens, fornegte, endog det er og bliver det evindeligt.

§ 45.

Synd er Afgudereri.

Denne Guds Fornegtelse er den store Verdensløgn, i hvilken alle Skabninger, uden Undtagelse, ere skyldige. Det Natur- og Sjæle-Liv, som rorer sig i Løgneren, er ikke dens, er Guds, hører Sandheden til. Hvad Løgneren formaaer og udretter, formaaer og udretter den ikke af sig selv, ifkun ved Sandhedens Magt, ved det Skin af Sandhed, hvori den hyller sig, ved Gud den Almægtiges Kraft og Magt, som Verdens Aand misbruger som sin og giver Løgneren hen. Derfor kalder Frelseren Djævelen en Menneskemorder fra Begyndelsen, fordi han afdrager Sind og Hu fra Gud og det evige Liv, og neddrager dem til Verden og de timelige Tinges Forsængelighed (Joh. 8, 44), og aldrig kunne de Ord (1 Moseb. 3, 5), som han fortælles i Slangen at have talt i vor Stammemoders Hjerte, noksom lægges Guds Børn paa Sinde. Han siges at have beskyldt Gud for Falskhed og Misundelse, at have smigret hende med Haabet, at vorde sig selv en Gud, og at have lært hende at kalde Godt og Ondt, ej hvad der stemmede med Gud i Fornuft, men hvad der behagede hende i hendes Lyster. De hvad Ord ere saa høist mindeværdige, fordi de ere talte og udførte i Verdens Liv af den ene Slægt efter den anden, og

end paa denne Dag oprinde i hvert Menneskes Hjerte, og besmitte dets Læber, saa ofte de aabne sig til at tale. Alle, alle have syndet og tabt den Ære, de skulde have for Gud, at de vare hans Børn i Sandhed. (Rom. 3, 23); alle have de bortkastet Guds Domme og dømt om Ondt og Godt udaf egen Lyst, i indbyrdes Modsigelse og hver i Modsigelse med sig selv, ofte i den selvsamme Time.

Synd, Ugudelighed, Last, alt det, der betegnes som Djævlens Gjerning og hans Væsen, enten det nu benævnes med blot formelle, døde, livløse, eller med levende Navne, bestaaer saaledes i Afguderi, hvilket Verden bedriver med sig selv.

Dette Afguderi gjentager sig lige ned i den døde Natur og dens blinde Tendentser. Vi see saaledes Roden og Kronen, den underjordiske og overjordiske, den indsamlede og adspredende Kraft i Planten i en ufladelig Bestræbelse efter at forrykke de Forholde, som den skabende Kraft, deres Urkraft, har sat, og hver at gjøre sig og sit betroede Liv til Herre og Forholds Bestemmer. Saa stride Himmel og Jord, Hav og Land, den ene Naturkraft med den anden og med Menneskets Villie, ligesaavel om Overherredømmet, som Menneskene og Dyrene alle indbyrdes. Den uendelige Riv og Krig er ikke Guds Værk, er Satans, som regjerer Hjerterne; thi at Legem og Sjæl, Sands og Forstand, den ene Verdens Kraft er forskjellig, ja modsat den anden, er ikke ondt, er godt, er efter Skaberens Villie, ligesaa at Skabningen lever i Selvstændigheds og Vitkaarligheds Yppertighed; men det, at Anden lader sig fange af dem, regjere af dem, istedetfor at haandhæve sig i Frihed og vise sig deres Herre, det er det Onde, er Synd. Han blænder Djet, han døver

Dret og forstøffer alle Følelser, han bedaarer Forstanden, forfalcker dens Domme, forvender Sind og Hu, vildleder Livets Jdrætter og fører Ulyksaligheds Vaande over de levende Sjæle. Han, siger Skriften, er som en Løve, brølende af Hunger (1 Peter 5, 4.), glubende til at opsluge; han besætter Legemet og Sjælen og bringer begge i Opsætsighed mod Livets Aand af Gud.

§ 46.

Syndens Straf er Døden.

Syndens Straf af Gud er efter Skriften (1 Mos. 2, 17.) Dødens Død, det er den sande, den aandelige, den levende Død, som ikkun lader et Skinliv tilbage, hvis Undergang Verden først kalder Død (Math 8, 22.). Et Syndens Menneske ligner det hule Træ, hvis Marv er raadnet, medens det grønnes af sin Bark.

Det indsees nemlig, at den mindst mulige Straf, Retfærdighed kan sætte for nogen Overtrædelse, er Berøvelse af saamegen Magt, som Noget misbruger. Men nu sees Verden at misbruge det Liv, Gud gav den, lige ned i Naturens mindste Partikler. Afgudsdyrkelse, Selsorgudelse bedrive de alle. Vilde Skaberens altsaa udføre sin Retfærdigheds Dom over den syndige Verden, da maatte han drage Livets Kraft, ikke for en Deel, men altsammen fra den, det er tilintetgjøre den, det er stæde den tildøde, baade aandelig og legemlig.

Dødens Straf er ikke vilkaarlig, mindre ubillig, men den eneste adæquate, den eneste retfærdige, guddommelige.

§. 47.

Skriften om Forsøning.

Men den alvise Kjærlighed, som skabte, kunde ikke tilintetgjøre sin Kjærligheds Værk og forfejle sin Hensigt. Den Alvidende kunde heller ikke være uvidende om Skabningens Veje. I den Henseende lærer Skriften os, at Gud af Evighed, før Verdens Grundvold blev lagt, havde saavel besluttet at skjænke Skabningen Livets Herlighed, det er Frihed, som kjendt den Misbrug, Verden vilde gjøre deraf, og lagt sin Plan til at frelse saamange, som vilde lade sig frelse; at Gud Fader derfor var gaaet i Raad med Sønnen, at han skulde tage Verdens Skyld paa sig og fyldestgjøre Retfærdighed i dens Sted, samt at en Tid var bestemt i den Eviges Raad, paa hvilken Sønnen, flædt i jordemenneskelige Bilkaar, for Jordens Børn skulde aabenbare Guds Raades Raad paa jordisk Maade, og ved sin Uand kalde saamange, som ved Omvendelse og Tro vilde tilegne sig hans Fortjeneste til Deelagtighed i Raaden og Saligheden. (Joh. 3, 14—16.) Som Moses ophøjede Slangen etc. (Rom. 4, 25.) Given hen for vore Overtrædelser, oprejst til vor Retfærdighedsgjærelse. (2 Cor. 5, 21.) Den, som ikke vidste af Synd, haver han gjort til Synd for os, paa det vi i ham skulde vende retfærdige for Gud. (Gal. 4, 4.) Da Tidens Fylde kom (Eph. 3, 11.) Efter en evig Beslutning. (Hebr. 9, 12.) Ewig Forløsning.

Denne Lære har været mange Sjæle til Opveksning og Trøst, men og mange til Forargelse. I vore gjærende Tider er Striden mellem dem, som troe paa For-

soneren af Himlen, og dem, som fornegte hans Guddom og Værdskyld især bleven levende.

Vi ville her atter søge til Fornuften, om Guds Aands Lys af Skrifterne maatte kunne lede os til nogen saadan Indsigt og Overbeviisnings Visshed, at vi kunne søge Fred deri for vore Sjæle i vor Saligheds Sag og frelse os udaf Tidernes Forvirring i de modstridende Tanker.

§ 48.

Deling.

Forsoningslæren deler sig naturligen i to adskilte Dele:

a. Guds Forsoning med Verden, ved Guds Søn. Coll. 1, 20.

b. Verdens Forsoning med Gud, ved den Helligaand. 2 Cor. 5, 20.

Vi nødes at handle om hver for sig.

§ 49.

Guds Forsoning, passiv og activ.

Guds Forsoning med Verden siger Skriften skeer ved Guds Søn, som fyldestgjør Retfærdighed i Synderes Sted. Men Retfærdigheds Forbring er dobbelt: a) Syndens Straf: Døden, b) Lovens, d. e. Guds Villies, Fyldestgjørelse i Synderes Sted.

§ 50.

Passiv.

Guds Søn tog Døden paa sig, at Syndere maade beholde Livet, døer i Synderes Sted: Satisfactio vicaria.

Synden nemlig sætter Skaberens i det Alternativ, enten at stæde Synderen tilbøde, eller at taale, at Synderen, om saa tør siges, stæder ham tilbøde efter den Formue, han lader ham. Kjærlighed og Wiisdom valgte det Sidste. Saadant skeer hver Dag og hver Time, der er ingen saa stor eller saa ringe Skabning, i hvilken det samme ikke i Guds Søns Ligning gjentages. Guds Søn er Verdens Skaber, er Livet i den physiske og psykiske Verden. Indgaae vi i Skabningens Hjerte, enten i den hele uendelige Verden eller i noget indskrænket Individ's Hjerte, søge efter det guddommelige Liv og Røring derinde: vi skulde ikke finde det reent og uforkrænket af denne Verdens Fyrste. Verden er tveig, adskilt i Sjæl og Legem. Disse omgaaes ikke med hinanden efter Skaberens Villie og Hensigt. De sætte sig, den ene som bindende, den anden som opløsende Kraft, som Stræben mod det uendelige, Stræben mod det endelige, hver sin egen Mening og Stræben fore, og stræbe efter dem uden Agt og Erbødighed, end siges Villie og Kjærlighed til et Liv efter Skaberens Villie. Dem selv, det er deres ejendommelige Karakter, det, som skiller dem fra Gud og fra hinanden, finde vi levende og i fuld Virksomhed; men Gud, det, som er Guds, hans Mening og Villie med at give dem Livet, den er tilfødesat, undertrykt, mishandlet. De kæmpe og stride om Overherredømmet indbyrdes, ja ville opsluge og tilintetsgjøre hinanden, om de kunde vinde Magten dertil. Hver følger sin individuelle Kraft, lader sig af den bestemme i sin Virksomhed, giver sit Liv sin Retning og spørger ikke efter, hvad der er Ret for Skaberens Dje. Træde vi nærmere, udtage os, efter jordmenneskelig, indskrænket Evne, et Exempel, til derpaa at kjende, hvad der gjælder om

alle, om det hele, da bliver dette end tydeligere. Vi ville vælge de samme, som vi brugte ved Læren om Besyrelsen: Sol og Jord af den himmelsk; physiske Natur. Gud Skaberen giver den ene Tiltrækning, den anden Graftodning med Mening og Hensigt, at de skulde udføre Kredsløb med hinanden. Men dette bliver ikke nogen af deres Ønske eller Stræben, dersom de havde Bevidsthed og kunde tale og forklare os deres Hjertesmening med det, som de gjøre. De ville opsluge hinanden, ville være Eneherskere, regjere, men ikke taale hinanden, ikke tilstaae hinanden Rette, end sige lige Ret med sig selv. Den Stærkere vil bruge Magten, den Svagere idetmindste unddrage sig, men ingen af dem ville udføre Kredsløbet med den anden. Maae vi da ikke ved deres Beskuelse tilstaae, at vi finde Skaberen magtesløs i deres Hjerter. Livet have de af hans Naade, men bruge det ikke til at fuldkomme hans Hensigt. Hans Villie er undertrykt, borte i deres Stræben, endskjondt de leve af ham. Denne Magtesløshed er den aandelige Død, er Død saaledes, som Guds Søn kan døe i sin Skabning; thi blev han virkelig borte, da maatte Skabningen forgaae med det samme. Men han er der, som om han ikke var der. — Det samme Forhold gjenfinde vi iblandt Træets Dele. Rod og Krone, Grenene sagde vi, stræbe efter at gjøre sig gjældende tværtimod Spirekraftens Hensigt, som vilde, at begge skulde nyde lige Ret. — Det er det samme blandt Menneffens Børn og Dyrene, imellem Menneffe og Menneffe. Hjerternes Land er egoistisk, selvisk, det almindelige Menneffe er saa indskrænket, at dets Hjerter kun har lidet Rum for andre, tænker ikkun paa den egne Trang og Fordeel; Næstens Skade, ja For-

dærs derved falder dem end ikke ind, og om de blive den vaer, har Hjertet dog saare ondt ved at agte den, og om de agte og erkjende den, holder det dog meget haardt at undvære, endog en liden Livs Binding, for Næstens Skyld, og det Menneſke, som er iſtand til at ſtatte Tingene efter den Værd, de have for Gud, og ſom efter Fornuften tilkommer dem, at anſee ſin Broders Velfærd lige med ſin egen, ſit Folks Vel et Offer værd af ſig, det, ſom giver ſig hen for Guds Skyld, af Hjertets Kjærlighed og Lyſt til at fyldeſgjøre, hvad Herrens Maud tilſiger i Samvittighed at være overeensſtemmende med de Forholde, ſom Skaberen vilde ſkulde herſke i Livet: det Menneſke er ſjeldent, er alles Beundring, ſkal kaldes med en Chriſtens Navn, og have ſin Løn, neppe af Verden, men af ham, ſom ſeer i Løndom, og belønner aabenbare.

Verdens Beſkuelfe baade i Natur og Sjæleverden viſer os ſaaledes, at Guds Sønns Liv ingentunde er det, ſom lever frem i Skabningerne, men Skabningens eget, og vi finde Skriftens Lærdom om Guds Sønns Dod i Verden, hans timelige Undergang ſorgeligen ſtadfæſtet overalt, ſaa vi maae dømmes og tænke, Guds Søn, Verdens Liv, dør i alle Hjertes, er magtesløs i deres Tendents og Stræben. Skabningens Hjerte er det ſande Golgatha, og i dens Raad bliver han fornegtet, ja hadet, hudsfrøget, tornekrønet og beſpottet, ſom anmaaſſende ſig Herſkab, endog han er Herren i Sandhed. Men de Fleſte vide ikke, hvad de gjøre, og de, ſom vide det, lyve og ſige, at det er ham, ſom lyver og derfor ſtraffes med Rette; thi han er deres Afgud, dem og deres Egoiſme i Vejen.

Saa lider Guds Søn Døden i Synderes Hjerter, døer, for at de maae leve, døer i deres Sted.

§ 51.

Activ.

Han døer, men han lever og fyldestgjør den Livets Lov, som er skreven med den Eviges Haand, at den skal fuldfommes gennem alle Lider og i alle Slægter, fra Verdens Begyndelse til dens Ende, i Naturens Gang og i Menneskenes Levnetsløb, ja i Engles Forsamling for hans Ansigt.

See vi bort fra Verdens og dens Individuers Meninger og Hensigter, Hjertelag og Tænkemaade, agte derimod paa det, de udrette, paa deres Levnet og Gjæringer og sammes Resultater, da vil visseligen et glædeligere Skue vorde os til Deel. Den physiske og psychiske Verden opnaae aldrig deres Hensigt, istedetfor at opsluge hinanden, trives de formedelst hinanden, blive hinandens Velgjørere. Sol og Planet forhjælpe hinanden til at vandre den Bane, som Skaberens Finger beskrev, og de holde hinanden fast deri og forvare hinanden fra at glide ud; det er deres begges Frelse og Belfærds Fremme. Rod og Krone, Green og Green gjøre det samme, og Menneskene med deres onde Jdrætter, deres Ukjærlighed, Uretfærdighed, ofte samvittighedsløse Umgængelse i Ydelse og Rydelse, baade i fysisk, intellectuel og moralsk Henseende, med deres Begjærighed og store Fordringer allevegne hen, med deres Indbildskhed og klogtige Daarsskaber, hvorlangt komme de udover Rimeligheds og Billigheds Veje? Hvo blev fyldestgjort, hvo naaede sit Hjertes Maal? Holde

ikke Alle Alle i Ligevægt, tilintetgjør ikke den Ene den Andens Attraer, holder, tvinger Selskabet ikke hver enkelt inden Grændser, som han ikke lystedes ved, nøder, tvinger han ikke igjen sin Broder til Gjerninger, som denne ikke havde isinde at gjøre? Er Resultatet af det hele Livs Betragtning dog tilsidst ikke dette, at hvad rimeligt og ret er efter de forhaanden værende Omstændigheder, det fuldkommes af Alle, endstjøndt ofte ikke en Enestes Hu stod dertil. Herved bør bemærkes, at det er rimeligt og ret, at den Stærkeres Ret gjælder, hvor Spørgsmaalet er imellem physiske Kræfter, at den Klogere, Snildere vinder fra Daarer, hvor Sagens Afgjorelse lægges i Forstands Raadighed, men at Samvittigheds Dom underkjender eller stadfæster begge, saa ofte Parterne indgaae, hvor den sidder øverst.

Af disse Betragtninger fremgaaer Levnets Resultat: at Skabningen, som tragtede efter sin egen Villie uafsladeligen fuldkommer Guds.

Spørge vi efter, hvo det er, som bevirker dette, da maa vel Svaret falde, at, endog Skabningen er den, som gjør Gjerningen, er Gjerningen dog ikke dens; thi den gjorde den mod sit Hjertes Lyst, modstræbende, nodig, men Gjerningen horer Ham til, som nøder den til at gjøre den.

Men den, som nøder Skabningen, er Han, som satte Livets Vilkaar for den, Guds Son, Verdens Bestyrer. Han bruger de Syndere selv til at fuldkomme Retfærdighed, hvilken Gjerning vel er hans, men han gjør den i deres Sted, som skulde og burde stræbe derefter, men ikke gjøre det, og desaaarsag ere skyldige til Døden, hvilken han og undergaaer i deres Sted.

Saaledes falder den active Forsoning tilsammen med Forsynet, dog med den Forskjel, at den kaldes Forsyn med Hensyn til, at Skabningens Belsærd derved bevares og befordres, men Forsoning med Hensyn til, at Skaberens Villie dermed fyldestgøres.

Dette er Forsoningslæren fra Gud Søns Side saaledes, som den synes at lyse frem i Verdens Beskuelse. Han døer i alle Hjerter, men lever i alt Livet. (Levnet).

§ 52.

Guds Søns Aabenbarelse.

At Guds Son er aabenbaret i Jesu Christo, vor Herre, lærer det Nye Testamente paa hver Side, og Fædrene erklærede strax Troen derpaa nødvendig til Salighed.

Joh. 1, 14. Ordet blev Kød.

Phil. 2, 6. (Jesús Kristus), der han var i Guds Skikkelse, holdt det ikke for et Noget at være Gud lig, men forringede sig selv, idet han tog en Tjeners Skikkelse paa og blev Mennesket lig.

Col. 2, 9. I ham (Christus) boede al Guddoms Fylde legemlig.

1 Tim. 3, 16. Gud aabenbaret i Kød.

Symbolum Athanasianum. 28) Sed necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoque Domini nostri, Jesu Christi, fideliter credat. 29) Est igitur fides recta, ut credamus et confiteamur, quod Dominus noster, J. C., Dei Filius, et Deus et homo est. 30) Deus ex substantia Patris ante secula genitus, et homo ex substantia matris in seculo natus. 34) Unus autem non

conversione divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. 35) Unus omnino, non confusione substantiæ, sed unitate personæ. 36) Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo: ita Deus et homo unus est Christus.

§ 53.

Nodvendighed.

At Guds Søn maa aabenbares i Verden, følger af Sagens Natur; thi Verden er jo aldeles intet andet, end hvad han af sit Væsen giver den at være. Gjælder det om et menneskeligt Værk, i hvilket Værkmeisteren er afhængig af en ham fremmed Materie, som han ikke frembragte, at som Værkmeisteren er, saa Værket: i hvilken uendelig fuldkommere Grad maa det samme da ikke gjælde om Verden som Guds Søns Værk; han tager jo Alt af sig selv alene. Saasandt derfor som Guds Søn er Skaberen, saa sandt maa og Verden være guddommelig. At den er det, have vi ovenfor seet. § 28.

§ 54.

Dobbelt.

Men da Verden har en dobbelt Sphære, en universel og en individuel, og disse toende ere hinanden modsatte, saa følger, at Guds Søns Aabenbarelse ogsaa maa bære begge Karakterer. At den gjør det, skulle vi nu see, og til den Grad af Fuldkommenhed, at det samme gjentar sig i enhver større eller mindre Aand, guddommelig Kraft, ganske i Alherrens Ligning.

I Universum.

Besku vi Verden i dens Væsenhed saaledes, som Gud den hellig Aand viser den for Fornuftens Blik, da skue vi det guddommelige Liv udfylde hver Skabning, der rører sig i det, vel uendelige, dog endelige Rum, og betegne hver den, som fremkommer i Tidernes vel endelige, dog uendelige Folge. Tid og Rum bære Herrens Vidnesbyrd fra Begyndelsen til Enden, og intet, end ikke det ringeste Moment af den ene eller den anden er deri forskjellig. Alt, den hele Verden og hver en Deel, er guddommelig, der er ingen Undtagelse. Gud giver alle Liv og Aande og alle Ting. (Ap. Gjern. 17, 25.)

Saaledes er og enhver individuel, levende Kraft aabenbar i sin større eller mindre Sphære, Klasse, Orden, Slægt, Art, Individ. Et Mærke, eet Præg gaaer med den ene alle frembringende Kraft igjennem det Hele og alle det tilhørende Dele; det fejler aldrig, om end stundom lidet kjendeligt for vor formørkede Forstand. Dyret, saa nær det end paa den ene Side grændser til Plante, paa den anden til Menneske i verdslig Anseelse, bliver dog aldrig det ene eller det andet for de Djne, som ere dybere opladte til at see og kjende. Den vegetabile Kraft karakteriserer hver Plante i den uendelige Mangfoldighed, hver Spire udvikler sig kun indenfor sine Grændser, aldrig udenfor, og hvert Individ er visseligen præget i alle Dele af sin Genius, om end Mennesket ikke kan følge og fremvise det under alle de forviklede Indflydelsers af andre Ting, som enhver Skabning er underkastet. Ja, det gaaer saavidt, at man vel tør sige, hvad

sagt er: at dersom et Kunstværk ingen Mangel havde, og Kunstdommerens Øje ej heller, da maatte den, som blot saae Laaen af en Statue, kunne sige, hvordan hvert andet Lem nødvendigen maatte see ud. Man har aldrig plukket Viindruer af Torne, ej heller Figen af Lidsel, hver bærer sin Skabers Billede. Saa er den guddommelige Skaber og kjendelig i den uendelig forskjellige Skabning. Dettets Erkjendelse synes ingen Vanskelighed at have.

§ 56.

I et Individ.

Den individuelle Aabenbarelse er vanskeligere at finde. Individet maa opdages og udfindes af den uendelige Mængde ved at skjelne dets ejendommelige væsentlige Særkjender. Vi ignorere den os af Skriften givne Lærdom, at Jesus Christus var Guds Søn, født i Kjødet, og gaae saaledes tilværks a priori:

1. Det Individ, som er Guds Søns Aabenbarelse i Verden, maa ej blot være guddommeligt i højere Grad end alle andre, men maa være *eubaraet*, θεαυθρωπος, Guds menneske, det vil sige, at medens alle andre tilhøre enten den fysiske eller den psykiske Sphære af deres Art, som deres egentlige Stade, og de desaarfag maae kjendes og kaldes Tidens Børn, saa maa dette Individets egentlige Væsen være som midt imellem begge, ej heldende til den ene eller til den anden Side, men over begge, tilhørende, havende hjemme i Guddommen selv, og derfor at betegne som født af Evighed ind i Tiden, saa at Tiden egentlig er det fremmede, accidentelle i dette Individets Tilværelse, og Evighed dets rette Mærke. Medens alle andre Skab-

ninger ere meer eller mindre guddommelige, maa denne vel som Skabning ogsaa kunne betegnes med et Gradforhold, dog, som Guds Søns Aabenbarelse, nærmere være at begribe, som Guddommen selv i verdslig Skikkelse.

2. Dette Individ kan ikke være at søge og finde i de Skabningers Rækker, der kun ere et eller andet Led af Universum; thi et saadant havde ikke Rum for Guds Søns Fylde, men maa søges i saadan Række, hvis enkelte Individer selv ere et Universum i Miniatur, en *μικροκομος*; thi ikkun i et saadant kan Guddommens Fylde bære legemligen, aabenbare sig til alle Sider, aabenbare sig i en Skabning.

3. En saadan Række fremstiller alene Menneskeslægten. Alle andre dets Medskabninger ere partielle Verdenner, indeholdende meer eller mindre af det Physiske eller Psychiske, kun Mennesket er universalt, indeholder baade sig og alle de andre og den hele Verden i sin Individualitet. Mennesket er baade flydende og fast, Mineral og Plante og Dyr, idet det er Menneske og bærer der til en Engel, en Aand af Gud i sin Barm, som sit egentlige og sande Væsen. De andre derimod indeholde større og mindre Kredse, men ingen saa stor, at Menneske indbefattedes deri. Paa den anden Side ere Engle, skøndt Skabninger, og levende og virkende i Verden, dog ikke at regne med til Verden, men som Aander udgjøre de, ligesom vi, en Verden for sig, en Mellemverden, der hører Gud til; thi denne Verden bestaaer af bejælede Legemer. Dette stemmer overeens med den almindelige Forestilling, der anviser Engle Bolig hos Gud i Himlen og anseer Mennesket som Jordens højeste Indvaaner. Det ligesom de Straaler, der udgaae fra Solen og virke paa Jorden,

ikke regnes med til denne; men det Farvespil, som hine forarsage, det er Jordens og ikke dens. Men at Universum selv ingen Klasse af Skabninger yderligere indeholder, om end upaatvivleligen flere og aldeles forskellige Nuancer og Grader og Forbindelser, og af ingen Klasse maaske flere og stærkere end just af Menneskehed, hvis Vilkaar paa Jorden vi have angivet som meget nær Kreaturet, dette indlyser, naar vi agte paa den karakteristiske Form, som bestemmer Klasse og Art; thi det er klart af sig selv, at en Skabnings Karakteristikon maa falde enten paa det endelige Legems, eller paa den uendelige Sjæls Side, eller bære sit Mærke af ham, som er Principet til begge, af den Evige. Men i Mennesket ere alle tre i fuld Udvikling.

4. Men Universums Menneskehed er igjen en uendelig Række af Individider, der atter skjelne sig blandt hverandre ved et større eller mindre Hang til den ene eller anden Side. Den første og største Deling er den, som og gaaer igjennem alle andre Arter, Deling mellem de ægte Mennesker og de uægte. Ved ægte forståes de, hos hvilke den guddommelige, dem iboende Aand og Livskraft skinner igjennem, er fremherskende, karakteristisk; uægte maae derimod de kaldes, hvis besjælede Legem undertrykker, kvæler Aanden, saa at deres Karakter ikke udgaaer af den, men af dem. Samle vi de sjælliske og legemlige, Sandes og Forsiandes Mennesker tilsammen under eet Navn af Skriften, og kalde dem Rjodets Børn, i Modsætning af Aandens, og vilde søge hertil svarende Mennesker i Universum, da kjende vi vel ikke Mennesker i Erfaring uden os selv; men det maa dog tænkes rimeligt at formode højere Slægter paa de højere Kloder,

ringere paa de ringere, Aandens Børn paa de Sole, der selv udstrømme Legemshyet af sig, Kjødets Børn paa de dunkle Planeter, der indsfuge hines Lys, som deres Livs nødvendige Dypvækker, og foruden Solenes Indvirkning stivne i sig selv.

5. Spørge vi nu, i hvilken Række den Eenbaarne skulde være at eftersoge, da kunne vi ikke betænke os et Djeblig paa at svare: blandt de ægte, Aandens Børn, Solenes Indvaanere, og tænke vi nu atter en uendelig Række af Sole, den ene overgaaende den anden i Herlighed, da maa vor Tanke nødvendigens fæste sig paa den fuldkomneste af alle, og paa denne igjen paa det fuldkomneste Individ.

6. Dette den fuldkomneste Sols fuldkomneste Individ vilde være den Universums Eenbaarne, hvis kjødelige Nærværelse ganske overstraales af Guds Søns Liv og Herlighed. Han, som er Livet i alle Skabninger, kjendes i alle, men i alle meer eller mindre forvanskes, krænktes, lider af det individuelle, universelle Væsen, vil i denne Ene fremlyse uforkrænket af det kjødelige Væsen, hvilket kun er hans Bærer, hans Organ, men ingen Rettigheder tager sig, tværtimod har sit Livs Herlighed og Lyst og Tilfredsstillelse i at udstraales den Guddoms Fylde, som iboer det, saa fuldkommeligen, som det verdslige Organ kan tjene sin Gud og aabenbare hans Væsen iblandt Skabninger. Denne er den Guds Søn blandt Menneffens Sonner i Universum.

7. Herved er at bemærke: Kjødets Søn paa den mørke Planet kan vel i Tanken svinge sig op og tilbede den Eenbaarne, men Tanken svindler i den store Højde og Afstand, og Phantasiaen mægter ikke at gjøre sig nogen

Forestilling om ham, kan ikke begynde paa at søge efter ham i sin Erfarings Rige. Han befindes overvåtted, og Kjødets Søn maatte mistrostedes i den store Afstand og bedrovedes, dersom Guds Sønns Aabenbarelse i Kjødet ikke kunde rykkes ham nærmere.

8. Men er end Kjødets overmægtigt over Aanden blandt Planeters Beboere, det er dog umiskjendeligt, at Guds Sønns Liv allevegne gennemstrømmer dem, og løfter ogsaa dem til Menneſke:Værelse, ja til Engles Slægtſkab.

9. Tænke vi os nu Rækken af den planetariske Menneſkehed fra Verdens Begyndelse til dens Ende baade i Rum og Tid, da vilde disse Kjødets Børn atter dele sig for os i to Hovedrækker: de, hvis legemlige, physiske, sandfælsige Evner herske over de andre, og de, hvis sjællige, psykiske, forstandige Evner tage Overherredømmet, og dæmpe, skjule, overdøve Aandens Aabenbarelse, saa den mindre og mindre kjendes hos dem. *) Ordne vi nu disse i Tanken til højre og venstre, og overse de to store Rækker, da vilde vi finde at et Led ikke kan savnes, ligesom et Overgangsled i deres Midte, hvor et Menneſke maa findes engang, der ikke helder til nogen af Siderne, men i fuldkommen Ligevægt aabenbarer Guds Sønns Liv, som iboer alle, saa fuldkommeligen, som den kjodelige, planetariske Natur formaaer, vel ikke med den Reenhed og Herlighed og Glæde, som hiin universelle Eenbaarne havde, men dog med saadan Fuldkommenhed, at han maa erkjendes for den Eenbaarne i sin Ræde,

---

*) Forstandsløstige ere de, som ere istand til ligesaa vel at krænte deres egen Sandhed, som deres Fornuft for en herskende Tankes Skyld: ærgjerrig, forsængelig, hebngjerrig, pengegjerrig etc.

Guds Søn i Menneskens Søn, i planetarisk Ringhed dog straalende med Guddoms Herlighed blandt Brødre, saa de kunde fatte og kjende ham, at hans Liv udgaaer af Ewigheid, medens deres bær Præget af Timelighed ved hans Side.

10. Her gjælder om Planeters Beboere det samme, som vi talde om Solens Indbyggere. Denne Planetarisk: Eenbaarne, hvor er han? Han kan kun tænkes paa den fuldkomneste Planet, og denne kun ved den fuldkomneste Sol, og hvor ere de tilhobe? Vor Sol er en ringe Sol, og vor Jord kun ringe blandt dens Drabanter, og Jordens Menneskehed nærmere Døret end en ret Menneskehed; thi Forstanden klæber saa fast ved Sands, og kan fast Intet foruden denne.

11. Alligevel er hvert Jordens Menneske sig Guddommens Liv bevidst i sit Hjertes Grund, føler sin store Højhed i sin dybe Ringhed, føler et Universum inden i sig, og forstaaer, at det er der, forstaaer, at Gud er med ham. Han maa sukke af dybeste Hjerter, og forlænges efter at Guds Søn og vilde vise sig fatte: lig for hans Evne, og lysende med saa dæmpet Herlighed, at en Jordens Søn kunde taale at skue den, som den Eenbaarne af Faderen, fuld af Naade og Sandhed for jordemenneskeligt Dje.

12. Dettets Mulighed, ja Virkelighed, ja Nødvendighed viser Fornuftten ham i Verdens Skue paa samme Naade, som han fandt, at der maatte gives en Planetarisk: Eenbaaren.

13. Jordens Menneskehed er ogsaa en uendelig Række af Individier fra Skabelsens Dag indtil Dommedag, adspredt paa Jordens vide Kreds. Denne Menneskehed skil:

ler sig ogsaa i sandfelige og forstandige, hver paa sin Viis, alle levende udaf Guds Sønns almægtige Naade og Kraft. Iblandt dem maa og engang i Tidernes Fylde et Individ fødes, hvis Særkjende iblandt Brødre er Kjødets, men Aanden, Guds, forsaavidt som saadant kan findes under jordisk Betingelse. Dette Individ bliver da at se som sandt Menneske, Kjødets Barn og alle jordiske Vilkaar undergIVEN ligesom vi, dog foruden Synd; thi han er Guds Sønns jordiske Aabenbarrelse, reen og saa ubesmiltet af Kjødets, som Jordens Barn kan være det.

Det maatte letteligen herved forekomme Noget, at, naar man consequent forfulgte denne Gradation nedad, da maatte man og komme til et eenbaaret Dyr, Plante, Steen, ligesaavel som til en vægte, planetarisk Menneske: Eenbaaren, hvilket maatte synes uværdigt, ja latterligt; at altsaa denne hele Tænkfølge om den Eenbaarne paa Jorden maatte forkastes, som urimelig. Vi ville i denne Henseende ingenlunde negte Consequentsen, men gjøre opmærksom paa, at den, istedetfor at være en Indvending, er en Stadsfæstelse paa vor Deduction.

At det guddommelige Liv og Kraft, Guds Søn, Verdens Liv, ligesaavel er aabenbar i de Sphærer, som vi kalde de ringeste, som i os selv, derom er vel ingen Tvivl; at disse Arter og Klasser af Skabninger ere i Guds Villedede ligesaavel som vi, og paa deres Naade ere smaae Universer, negtes ikke heller; at hver for sig er en uendelig Række af Individuer, see vi for vore Øjne; at Forskjellen imellem dem kun kan være i den individualiserende eller den universaliserende Krafts Overvægt, og derved Afvigelse fra det guddommelige Urvæsen, og dettes, For:

nustblikket aabenbare, Urtypus, maa vel tilstaaes; at, naar de skilles til begge Sider, et Led da maa blive til, som er dette Urvaesen og denne Urform i sin Reenhed, uden Overvægt eller Afvigelse, saa fuldkomment, som de for denne Art eller Klasse satte Grændser tilstede, ligger i Nødvendigheden, som og, at et saadant Individ maa tilstaaes at være den Eenbaarne af sit Slags, den guddommelige, skabende Kraft, aabenbaret i et Individ. Men det maa herved paaagtes, at et saadant eenbaaret Individ kun er eenbaaret for sin Kreds, iblandt sine Lige, men ingenlunde blandt sine Ulige, blandt Skabninger af højere Art: en eenbaaren Steen blandt Stene, Blomst blandt Blomster, Dyr blandt Dyr, men ikke overfor Mennesket, en stenist, plantist, dyrist, men ikke en jordist Aabenbarelse af Gud i Verden, saadan er Mennesket alene.

§ 57.

Hensyn ved Eftersøgning.

Saaledes ere vi komne did, hvor vi maatte ønske at komme, til vor Gud i vort eget Hjem, hvor vore Øjne kunne see, og vore Sjæle kjende og omgaaes med ham efter vor egen Skik.

Men her begynder en ny Række af Undersøgelser, som vi ved Aandens Bistand have at opklare, forinden vi kunne finde Hvile for vore Sjæle. Det store Spørgsmaal oprinder: hvo er han? hvorpaa skulde vi kjende ham? hvorledes finde ham? Menneske-Individerne ere saa mangfoldige og saa forskjellige som Lov paa Træ.

Vi svare: han maa kjendes og findes som hvert andet Menneske; thi han er et Menneske. — Men

ved et Menneske er at agte paa to Ting: a) ham selv, b) Verden omkring ham, begge Dele igjen med gjensidigt Hensyn, saaledes at vi faae fire Punkter at afgjøre:

a) Hvo er han i sig selv?

b) Hvo med Hensyn til Verden; hvad vil han i Verden, hans Jdræt?

c) Naar og hvor har Jorden Sted for ham? og der:

d) Med hvad Djne seer Verden, Menneskene, ham an?

§ 58.

Hvo i sig selv.

J sig selv maa han nødvendigen, som enhver anden, være den, han er. Men han er den Eenboarne, Guds Søn i Jordmenneskens Søn. Men er han denne, da maa han og kjendes guddommelig i enhver Henseende. Vi holde os til de tre største Hensyn: Aand, Sjæl og Legeme.

Er Hjertets Aand guddommelig, da maa den være hellig, i sin inderste Villie, i sit Sind, sin Hu enig med sin Gud og Fader i Himlen. Ej blot intet ville og efterstræbe, som er Gud imod, men og som den, der kunde sige: min Føde er, at jeg gjør Faderens Villie, som er i Himlen; Faderens Villie maa være hans Villie, den hans Hjertens Lyst og Attraa, den hans Livs Stræben og Glæde, uforkrænkkelig af Kjødets Kjøelser, enten til Lyst eller Smerte deraf, uforkrænkkelig af de verdslige Beregninger derved om Gavn eller Skade, uforkrænkkelig af Menneskenes Kjærlighed og Had, af Verdens Smiger og Forførelse, af dens Trusler og Forfølgelse. Dog ej

saaledes, at han ingen egen menneskelig Villie havde, var i Hjertet eet med Faderen; thi da var han Gud, men ikke Menneſke tillige, men enig med Gud saaledes, at han sætter Guds Villie over sin, i sin Aeenhed dog enig: mere tilstedder den menneskelige, end ſige den jordiske Natur ikke.

Er han Verdens Liv i et Menneſkes Liv, og Hjertet Livets egentlige Bolig, da maa hans Hjerte ogsaa ſlaae med en Kraft, en Fylde, en Udſtrækning, lue af en Kjærlighed, ſaa ſtor ſom Guds Søns, der indbefatter den hele Verden og ikke vil nogen Synders Død: Vel uden Lidensſkab, thi den er Kjødets Trældom; men ikke uden Affect, naar han moder Livets Gjende eller hans Udfendte; thi Affect hører Livet til, naar det bliver ivrigt i Aanden, ſom rører ſig i den ſnevre Bolig; vel ſtille og roligt, ſom den Ophøjedes Liv, men og energift og ivrigt til ſit Maal, ſom det, Gud opfylder. Naar det ikke ſaaledes befindes, er han ikke den Eenbaarne. — Er Forſtanden guddommelig, da maa Aandens Lys, ſom Fornuften ſkuer ved, opklare den. Hans Tanker maae være fornuftige, aandsopklarede alle. Han maa være den Viſe, ſom gjennemſkuer og ikke behøver, at Nogen ſkal ſige ham, hvad der boer i et Menneſke, eller hvad han ſkal tale eller gjøre. Han kan ſige Alle det af ſig ſelv, kan ikke forſejele de rette Tanker, hvad enten det er Himlen og Gud, eller det er Jorden og Menneſket og Naturen, han vender ſit Blik til. Er han ikke Sandheden ſelv i Menneſke-Tanke, da er han viſſeligen ikke den, vi ſoge.

Er Iſoleſſen guddommelig, opfyldt af den Hellig Aand, da maa den og være fornuftig, og kan ikke forſejele Livets Ekſjonhed enten i Sindſ Oprør og Hede, eller i dets Dørſkhed og Kulde. Men Livets Ekſjonhed er jo

den guddommelige Aands Aabenbarelse i det Legemlige, den Menneſket fatter ved den indvortes Sands, den fornuſtledede dybe Sands for det Aandelige i det Legemlige. Denne indvortes Sands maa være hans egentlige Sands, og Phantaſi og udvortes Sandſer ſaa gjennemſtrømmede, ophøjede af den, at de ere kun ſom dennes Organer, men aldrig dens Herrer. Selvforsagelſe og Gudopfyldelſe maa være hans inderſte Følelſe, hans Levnets Karakter.

Ja, er han den Eenbaarne af Faderen, maa vel den Hytte af Leer ſelv, i hvilken Livsaanderne paa Jorden maae bygge og boe og ikke kunne undvære: den ſelv maa bære Barſel om hvo han er, ſom boer derinde; thi han er dens Værkmeſter. Aaſynet i hans Anſigt, hans Væſen og ſæregne Manerer, hans Blik, hans Miner, hans Bevægelſe maae nødvendig give Barſel for dem, ſom have Dje at ſee med, at i ham boer Aanden, ſom den burde leve i Alle, med en Dejlighed, deſlige Alle maatte onſke at beſidde.

Samle vi de fire angivne Træk i eet, da kunne vi vel ſige: Han maa være den, over hvilken Guds Aand ſvæver i Allensfund og giver Vidneſbyrd, at han er Guds Son, den Elſtelige.

§ 59.

Hans Jdræt.

Spørge vi nu, hvad vil den ſaaledes Beſtafne i Verden, hvad Levnet vil han onſke at føre? da bliver vort Svar det ſamme: han maa vilde, hvad alle vilde, d. e. vilde fremføre, udføre ſin Genius i Verden. Saa

vil den Forstandige berede Livet forstandigen, Daaren præge sit daarligen, saa vil den Hestige Volds-gjerning, den Sagtmodige stræbe efter Fred, den Ene vil Arbejd og Færdsel, den Anden Stilhed og Ro, alt eftersom Aandens Forlangende er i hans Hjerter. Ligeledes maa og den Eenbaarne udføre sin Genius i Livet. Men hans Genius, hans Individualitet er den, at han er Guds Søn i Menneffens Søn. Derfor maa og hans Stræben være den, at leve Guds Søns Liv i et jordemenneskeligt Levnet. Men Guds Søn have vi seet, er Verdens Skaber, Dyrholder, Bestyrer og Forsener; saa maa og han skabe, opholde, bestyre og forsone saaledes, som det kan skee under Jordens Vilkaar. Guds Søn skaber Væsener, men Menneffet er indskrænket til blot Formskabning. § 29. Nu aabne sig tre Hovedformer, iblandt hvilke Menneffene dele sig i det Store; thi de smaae Forholde kunde ikke opholde vor Betragtning, endog de bære samme Karakter. Erobreren skaber Folkelegemer, Lovgiveren Folke: Sæder og Skikke indenfor dets Grændser, Religionsstifteren Folke: Tro og Sind, uden Hensyn enten til Grændser eller Sæder. Udaf disse tre kan kun den sidste indbyde ham, som er Aandens Salvede. Men Religionsformerne ere atter tre: legemlige Begreber om Gud og Verden: Fetisch, materiel Lyksalighed; sjælliske Begreber: Dyr: og Menneffe: Dyrkelse, Klogskabs: Regler, saakaldet Leveviisdom; aandelige Begreber: Christendom, Samvittigheds: Fred, Fornuftighed. Den ene priser Magten, den anden skatter Enildheden, den tredie ophøjer sig over Verden til Gud. Af disse tre svarer kun Christendommen til hans Genius: den maa han ønske, ivre for at bane Vej, den indføre i Verden. Men naar den staaer der, som Verdens Religion, kan han ikke

opholde den i Livet, som Guds Søn Verden, ved at forlene den Magt til at opholde sig selv; men han maa som Menneſte vige bort fra ſin Gjerning, forlade den, kan kun vedligeholde den, ved at ſætte andre i ſit Sted: han maa kalde Disciple, indſætte et Præſteſkab, hvis Beſtemmelse ene og alene er, at tjene Guds Rige og dets Retſærdighed, løsvinde Menneſkeheden fra denne Verden og knytte dens Hjerter til det evige Liv, hvor Guds Kjærlighed er Alt, og Verdens Lyſt kun yndig ved at gjenſkinne af hiin. — Men Livets Styrelſe til det Maal, ſom han ſatte det, er heller ikke givet i hans Magt. Guds Søn er almægtig, og nøder og tvinger den ganſke Verden ad Guds Beje til dens egen Lykſalighed, til Frelſe af Død og Undergang. Men Menneſkens Søn er aſmægtig og ſvag, kan kun virke ved Ordets Magt, ved Tankens Lyſ, ved Aands Opvækkelse og Følelſens Røring, ved Bud og Forbud, men har ikke Magten til at udføre ſin Villie. Menneſkens Søn maa vel beſindes ſaare ophøjet og mægtig og ſtor, ualmindelig, ja over alle, ja eneſte formedeſt hans nære Forbindelſe med den Almægtige, dog ſom Menneſte kan han ej virke uden paa menneſkelig Viis. Hverken de virkende Kræfters Art, eller deres Grad, eller deres indbyrdes Forholde hænge af ham, ſom de hænge af Guds Søn. Han kan kun med Viisdom og den klare Forſtand benytte det Givne, og ſelv indvirke ſom et Led, ja vel det førſte og ſtorſte Led i den ſtore Selvſtændigheds og Vilkaarligheds Kjæde; men ſin Lid og ſit Haab kan han ikke ſætte til ſig ſelv, men kun til ham, ſom ſendte ham, ſom lever i ham, hvis Organ og Tjener ogſaa han er med alle ſine Brødre i Kjød. Som hans evige Liv og Aand er klædt i timeligt Kjød, ſaa

maa han igjen hylle Aandens Kraft i det legemlige Ord, og saaledes udsende den til Leder og Styrrer for alle dem, som vilse annamme ham og give ham Magt og Raadighed over deres Liv. Hans Lærdom og Lærdommens lyse Aand er hans Styrelses-Middel. Han kan kun sige det, men ikke gjøre det, formane, men ikke tvinge til Lydighed.

Ifølge dette Guds Søns Aabenbarelses Vilkaar bliver vor Fordring den, dersom vi skulle antage ham at være den han er, at han skal vilse være Verdens Lærer, en Prophet, som forkynnder Guds Villie, opfordrer og bereder Menneskene til at efterkomme den.

I Henseende til Guds Søns Forsoning er det Menneskenes Son ikke givet at indgaae i Hjerterne og lade Verden Raadighed over sig. Men, som Guds Son gaaer i Døden for sin Skabnings Liv, saa kan og Menneskens Son lade sit Liv for sin Skabnings, Christendommens, Fremgang og Væxt. Vi turde maaskee sige, at Martyr: død var en Fordring til den, som vi skulde troe paa som Guds Son i Kjødets; men activ, som Livet i Christenhedens Levnet, kan han ej heller vise sig anderledes end formedelt den Aand, som udgaaer fra ham i Ordet og beviser sin Kraft i vor Skrøbelighed, saa at Christenhedens Sind og Hu formedelt den henvendes til Himlen og til Gud, og viser sig alt mere og mere et Guds Rige: Guds Søns active Forsoning skeer ved Gjerning (faciendo), Menneskens Søns ved Ord (dicendo).

Disse ere de Levnets Betingelser, som vi troe a priori at kunne og burde gjøre til det Menneske, som vi skulde erkjende for Guds Eenbaarne paa denne Jord.

Tid og Sted.

Vende vi nu vor Tanke til Verden og spørge om Tid og Sted, da maa det vel synes klart, at Jorden kun i sin fuldkomneste Time vil være istand til at føde det fuldkomneste Menneske. Men Jordens Fuldkomnethed er i Ligning med Verdens. Kun da kunne vi kjende Verdens højeste Time, naar den forlader sig selv, og Menneskehedens Bevidsthed de verdslige og jordiske Begreber, baade om Gud og sig selv og Livet, og oplader sig for de aandelige, himmelske Begreber om alle Ting, forlader det falske Skin og antager Sandhedens Virkelighed, d. e. i Overgang fra Hedenskab til Christendom efter Ideen. Christenhedens Fødselstid maa og være hans, meget mere, han maa selv være Overgangspunktet, Christendommens Fødsel til Verden. *)

*) Ved denne Bestemmelse ere tvende vildledende Tanker, som maa bortjernes. Den ene er den, at Guds Aands Virkninger kendes alt længe før Christdommen var til i Verden, at Sandhedslyset skinnede for Israels Børn, og forkyndtes alt længe før Christenheden fremgik. Hertil bemærkes, at saalidet Himmelskåret om Natten negtes at være Lys, men derfor aldrig kaldes Dag, saalidet som Morgenroden omtvovles at være Dagens Skær, men dog ingenlunde kan erkjendes for selve Dag, saalidet kan og Hedningers og Jøders Auelser og glade Tro kaldes Christendom i egentlig Forstand. Vissteligen ere de Gud Aandens Naadevirkninger, Varsler om Christendom, men ikke Christendom selv. Men som Sols Dvgang er Dagens Fremtræden, Lysets Sejers-tid over Mørkets Rige, saa er Christendommens Fødselstid og kun den, i hvilken Aandelysets Straaler saa opklare Menneskeheden, at den indgaaer deri og kjender og erkjender alle Ting ved dets Lys. Det andet er kun som Forlyst at agte, ikke som Virkelighed at benævne. — Den anden Tanke, som

I Henseende til Stedet, hvor den Eenbaarne blandt Menneskene kunde fødes, maae vi vel see os omkring imellem Folkene, om ej noget skulde findes lig Morgensvøden, i hvilket Stjernernes Lys maa blegne, et Folk, i hvilket den sande Guds Tro og Livets hellige Gudstjeneste kæmpede og streb med Hedningernes Afguderi og Afgudstjeneste, med det Vanhellige, som gjør Hedningers Dyder kun til glimrende Laster for dens Dine, som ikke dommer efter Kjødets, men efter Aanden. Et saadant Folk maatte vel synes os ene skicket og værdigt til at Aandesolen opgik i dets Midte.

§ 61.

Anseelse.

Bliver endelig Spørgsmaalet om hans Anseelse i Verdens Dine der, hvor han fremtræder, da formene vi at svare retteligen, naar vi sige: han maa see ud, som den han er, som den Eenbaarne, som den, der haver ingen Lige, forunderlig, mirakuløs, uforklarlig; thi er han Guds Son, Verdens Liv, som udgydende sit Væsen, og aabenbarende sig i et Menneske, da er jo vel Menne-

---

nogen rimeligen maatte hildes i, er den, at som Middagen er herligere end Morgenen, saa maatte og Christendommens fulde Udvikling ansees som den fuldkomneste, i hvilken den Eenbaarnes Fødsel maatte ventes. Men dette er urigtigt. Thi Morgenen er vel dunklere i Lys end Middagen, men Morgenen, Solens Dygang, er Sejersstimen, er selve Dagens Fremgang der, hvor den ikke var; Middagslyset er kun Morgenslysets Udvikling, det syntige af det, som laae i Morgenslysets Skød. Saaledes er og Christendommens første Fremtræden højere og vigtigere at fatte, end det, som fulgte deraf og kun fremviser, hvad den første Time alt har bragt.

skets Søn Menneſkehedens Genius ſelv, men ſom den udgaaer af Skaberens Haand, reen og uforfalſket, udviklende ſig i Kjødets, men muliſt uafhængig deraf, udviklende ſig i den omgivende Verden, men ikke lidende nogen Indſtydſe af den, Menneſkehedens Genius i den Herlighed, hvori Gud ſkabte den her paa Jorden. Han maa ifølge heraf være og viſe ſig i Beſiddelse af den Magt og det Overherredomme, den Indſigt, den høje Sikkerhed og Viſhed, der er højere end Tro, og ſom vi maae kalde Viden, hvortil Skaberen indſatte Menneſket over Naturen, hvorefter og Menneſkehedens Genius har arbejdet og tragtet i alle Slægter efter hverandre, i hvis Beſiddelse Chriſtenheden og er rykket langt frem for alle Hedninger, kronende med Ære og Hæder hver den, ſom vandt om endog kun et lidet Skridt frem, hver, ſom gjorde en Erobring af Naturens Hemmeligheder og nærmede Menneſkeheden til ſit jordiske Herſkabs Maal. Den Eenbaarne maa findes, i Aandens naturlige Kraft, Naturens Herre, og derfor vække Studſen og Forundring, Tro og Tillid i de Uſkyldiges Hjerter, og Angest og Forfærdiſe i de Skyldiges, Ærefrygt i Alles. Han maa findes i en Magt og Indvirknings Kraft paa Menneſkenes Hjerter, hvilken de vel ikke kunne forklare ſig, men med lige Forundring erfare, de Gode til Hengivenhed og Kjærlighed, de Onde til Skræk og Lænders Gnidsel, Alle til Hukommelse af Gud og hans Nærværelſe midt iblandt dem. Hans Hjertes Mening, hans Levnets Betydning, hans Henſigter og Beſtræbelſer, hans kraftige Gjæringer maae være dem uforklarlige; de ſee dem, men de fare deres Sjæle forbi, ſom Vejret, der blæſer, hvorhen det vil. Thi medens de begynde og ende deres Jdrætter med

Verden og dem selv og forstaae hverandre udaf det egne Hjertes Bevidsthed, er dennes Bandel udaf en anden Verdens; hører ikke hjemme, hvor de finde sig selv, lader sig ikke forklare verdslig som alle Andres.

See vi til os selv, hvad vi i Aands Oplostelses Timer ere istand til baade at tænke og forstaae, gjøre og udrette, hvor lyst og klart og sikkert og vist Sjælen kan begribe sin Gjenstand, forstaae de indvirkende Omstændigheder, gribe de rette Midler og fuldføre Gjeringer, som den ellers holdt umulige for sig; see vi til vor Slægt, hvor geniale Mennecker, ubegribeligen for Andre, ligesfrem indlade sig paa Ting og føre dem igjennem til Livets Ende, saa de Andre maae studse over dem og forundres saare: da see vi Geniusens Kraft, hvor den kan løfte os selv, og daglig løfter Brødre op til det Vidunderlige, Overnaturlige efter vor Forestilling, gjør os til Mirakler for os selv og Mennekkene, egentligen i nogen Maade Alle for hverandre. Vi forstaae da ogsaa, hvorledes det maa være den Eenbaarne, som den uforkrænkede Mennecker aand, selv naturligt og simpelt, hvad der maa forekomme andre overnaturligt og mirakuløst baade at vide og gjøre. Det Overnaturlige, Høje, Store, Stærke maa være ham naturligt; hans Anseelse mirakuløs i Verdens Øjne, der som Fornuften skulde finde sine Fordringer til ham tilfredsstillede.

§ 62.

Jesus Kristus er den Eenbaarne.

Indgaae vi med dette Forbillede i Erfarings Kredse, adspørge Historien, om Noget saadan har været, da finde

vi ikkun en eneste, Ham, som vor hellige Skrift lærer os, at det var Ham: Jesus Christus, Marias Søn. I ham finde vi ikke alene alle de Mærker, som vi, oplyste ved Skrifternes Bink og Lærdom, turde fordre af den, vi skulde troe paa; men vi finde dem i en Glands og Fylde, langt udover vore Fordringer, saa at vor Tro og Bekjendelse af Jesus Christus, ligesom forkyndt af Himlen, stadfæstes os af Jorden, og aldrig skal kunne roffes.

§ 63.

I sig hellig, viis, skøn.

At Jesu Hjerter var helligt og reent for al Kjødets Smitte turde vi ansee som almeen Erkjendelse, der tilstaaes af alle. De, som synes sig at maatte negte hans Person's Høihed, ere dog fulde af Lovtaler over hans Hjerter, lade hans personlige Karakter vederfares Ret. Selv Pharisæer maatte forstumme, da han spurgte: hvo af Eder kan overbevise mig om nogen Synd. Ved Faderen i Himlen hængte hans hele Hjerter, og Intet i Verden kunde afdrage ham fra det, som han i indre Aand erkjendte at være Faderens Villie. Løgnens Aand, som frister til Synd og besnærer Menneske-Hjertet, forfulgte ham, som Skyggen et Legeme, og afstod ikke fra ham, end ikke i den sidste Stund; men hans Hjerter var forvaret, havde ingen Indgang for ham, hverken gennem den sandselige Begjæring eller den forfængelige Værelst, som betager Forstanden, eller gennem den verdslige Magts alt forenende Fortrylselse fandt han ham tilgængelig. Han var ham til Forargelse og dog havde han Raade og megen For-

barmhælse med alle Syndere, som faldt i de samme Snarer, men havde dog Guds Kjærlighed i Hjertet. End Livs Fortabelse og timelig Undergang kunde ikke løsrive hans Hjerte fra Faderens Villie, at han jo elskede den over Liv og Alt. — Vel ere der og fundne de, som søgte en Tilfredsstillelse i at angribe Jesu Hjerte, men de ere ikkun faa, og deres Nost saa letfærdig, at vi neppe behøve at agte paa deres Ord.

Jesu Viisdoms Erkjendelse synes ogsaa ophøjet over Iviol. Selv de, som ikke kunne forstaae, hvad han taler om Faderen og sig og den hellige Aand, de, hvis Religion klæber ved Jorden, og her først, i Gjenfkinnet, i Billedet kunne øjne ham, som er Livets Ophav, de erkjende dog Jesu Moral for det højeste og ædlest, Jorden har frembragt, og prise hans Viisdom, som udtalte den. Phariseere erfare den himmelske Alvor i den jordiske Kløgt og stode, bestæmmede, fangne i deres egne Garn for ham, og det samme turde vi og vel forvente om alle dem, som, i deres Fodspor, tænke at vinde Ære ved Christi Redværdigelse.

Frelserens Levnets Dejlighed har vel og været anseet, ja nedsat, endog til en Bedragers, en from, ja vel en foragtelig Bedragers Hæslighed. Dog er vel det Høje og Skjønne saa inderlig følt af Alle, der have Evne til at fatte et Levnets Skjønhed, at vi ogsaa turde lade disse Angreb uændsede og fortroste paa Christnes indre Sands og Forstaaelse af Herrens Levnet. Ikkun nogle faa, i Dine faldende Træk negte vi os ikke at fremhæve til Levendegjørelse af hans Livsbillede. Phariseere forstaae dem ikke, men desto fjærere ere de for troende Sjæle. Først den luende Kjærlighed til Gud og hans Helligdom,

der er som Dagens Lys i alle Farver og følge ham som hans Særkjende allevegne. Hvilket over al Maade dyrebart Glimt straaler frem i hans tolvte Aar, og viser os, hvor Barnets Sjæl havde hjemme, naar han vandrede i Nazareth's Gader. Hvor opbyggeligt og skjønt at skue det unge Barn i Jerusalems Tempel, paa barnevæis henreven af det nærværende Djeblifs Indtryk, at kunne glemme den trofaste Mejsfader og den kjære Moder og den hele Verden for Helligdommens Skyld; hvilket sjælsopløstende Syn at skue ham der, Barnet i de Gamles Midte, adspørgende og givende Svar, saa alle maatte forundres over den Viisdom og over den Aand, hvoraf han talede; hvor yndigt at høre den Ukyldige ligesaa forundret over, at hans Moder ikke havde begrebet, at han var i sin Faders Forretninger, som hun over, at han var der; hvor tilfredsstillende at see ham dog opstaae og følge sine jordiske Ledere og tjene dem i Stilhed i deres lavere Gjerning sin Umodenheds Tid tilende. Men og hvor forunderligt, og mig synes skjønt, at dette Underbarns øvrige Barndom og begejstrede Ungdom, der umuligen kan andet end have været opfyldt af højt mærkværdige Udbrud af den indre Aand, saa ganske er forsvundet og udsløttet af Mennekehedens Historie, at end ikke Apostlene have opbevaret et eneste. Mig synes dette just velbehageligt og godt; thi af det ene erfare vi alt, hvad os maa være magtpaaliggende; det øvrige bør os ikke at vide; thi det var Barndoms, Ungdoms umodne Besdrifter, maaskee endog forstyrrende Bisformer til det op højede Forbillede, som bør svæve Christne for Sjælens Dje. — Nu den højtidelige Indvielse, saa høj i sig selv, som simpel i sin Udførelse, hvormed han tiltraadte

sin offentlige Bedrift. Er det ikke opbyggeligt at skue Jesus under Johannes Daab, og denne Johannes ligesom kappes med Messiasen i Ydmyghed og Højhed tillige. — Og Alderens Aar, som begge oppebiede, og ikke lode fare hen ubrugte, de synes og mærkelige at betænke. Det var de fire Gange syv, det tredivte Aar, Fuldmoden: hedens, Manddoms Aar, den Alder, i hvilken det Physiske er udviklet til Sjælens Brug, og det Psychiske endnu ikke har taget nogen bestemt Retning, i hvilken den uendelige Tankefølelse senere ligesom hærder sig og vanskeligen kan udaf. Det er Aandens korte Øjeblikke, nogle faa Aar, i hvilke den er det frieste, den i Livet kan blive, mindst afhængig af sine Organer, tydeligst træder frem i Mennesket, og viser sig saa ubunden, som de jordiske Vilkaar tilstede. Det er den Alder, i hvilken Phantasien ikke henrives mere, men bøjer sig under Forstanden, og Forstanden, moden og kraftig, glædes ved dens Billeder og endnu ikke tænker paa at regjere over den. Det er denne Alder, i hvilken det er givet, at skue den Eenbaarnes Herlighed af Faderen i jordisk Skikkelse.

Efter Indvielsen hans Gang — ikke til Verden, men afsides til Ørken for Faderens Ansigt, som elsker Lødom — derpaa hans stille Fremtræden, og dog i himmelsk Storhed og Højhed.

Hvilket Skue for en Digter, hvilken Fylde for Tænkerens Blikke, hvilket ophøjet, ja overvættets Syn for Kunstnerens begejstrede Sjæl. I den lille Ramme af tre Aar, lidet derunder eller derover, er det hele store Billede indfattet. Det er som et Lyn, der henfarer fra Øst til Vest, og opklarer alle Ting og udslukkes, men

dets Betsignelse, dets Belgjerning ikke, hvad enten den kjendes og erkjendes, eller miskjendes og ikke glædede nogen Sjæl.

Der gif han, den himmelfendte Prophet i fuldeste Bevidsthed om, hvo han var og hvad han skulde, høj og stor, og dog sagtomdig og ydmyg af Hjertet, forsmaaer Verdens Herlighed altsammen, den havde ingen Fortryllelse for ham, indbød ham ikke, endog den stod rede at fuldbyrde hans mindste Bink og lægge sig under hans Fod og tjene ham. Den kunde ikke tjene ham, vilde være ham ivejen, fordunkle de højere Jdrætter, og adsprede hans Sind fra Faderens Bink, i hvem hans Salighed var gjemt. — Der gif han fra By til By i det forjættede Land, og forkyndte de Ting, der høre til Guds Rige; der lærte han i Synagoger og afviste de Skrifstloges Spidsfindighed; der satte han sig paa Djerget, og lod sin Tale flyde som Honning fra Læberne med Himmelbrød til Sjælesøde og Viin af Guds Bøger til Hjerters Bederværgelse.

Der gif han i Almagts Kraft og Styrke, sagde: mig er al Magt givet i Himlen og paa Jorden (Matth. 28, 18.) og brugte sin Magt kun til Belgjerning, sin Styrke kun til at oprejse Synderes Mod, truede Vejret og Havet, men nedkaldte aldrig en Lynstraale, end ikke over Forhærdede i Ondskab; tvertimod som Faderen lader sin Sol opgaae over Onde og Gode, saa taalte han de Afmægtiges Trods, og beredede Lægedom for deres Sinds Sygdomme.

Der gif han i de tolv udvalgte Apostilers Midte, betroede dem Guds Riges Hemmeligheder og nedlagde sit Værk i deres Troskabs Haand. De vare ikke valgte

efter almindeligt Menneſke-Raad, ikke blandt de Viſe og Forſtandige, men blandt de hjertelig Eenfoldige, ikke blandt de Mægtige og Rige og Fornemme blandt Folket, men blandt de Ringeſte i hver Hende. Han vidſte, hvad han gjorde; thi han ſagde det: jeg priſer Dig Fader, Himlens og Jordens Herre, at Du haver ſkjult diſſe Ting for de Viſe og Forſtandige og aabenbaret de Umyndige dem (Luc. 10, 21.). Og i diſſes Samfund taalte han Judas Iſchariotes, endog han kjendte hans Sind og hans Jdræt.

Og diſſe Tolv forlod han i ſin fejreſte Kraft frivillig, og overlod ſin Jordegjerning til deres eenfoldige, frygtagtige Hjerter og udførte med dem Grundvolden til den ſtore Kirkebygning, paa hvilken Chriſtenheden nu byggede fort i 1800 Aar og ſkal bygge indtil Tidernes Ende, og juble i og rejſe Byggekrandſe paa, Bygmesteren til Ære, deſlige vi nu i diſſe Dages Højtid paa ny forberede. Han vidſte, hvad han gjorde, og vidſte, hvor det førte hen. (Joh. 12, 24. 15, 16.)

Hvor blideligen rores vore Hjerter, hvor underligen drages de til Frelſerens, naar vi ſee den Mildhed og Skaanſomhed, hvormed han omgikkes Syndere, ſom angrende ſtode for ham; den i det frie ſaa modigen troende, i Fængſelens Evang ſpørgende Johannes, de oprigtige, men ſorgløſe Disciple, ſom han opdrog til Guds Børns Frihed i Sind og i Levnet, men fordulgte ſin Lidelſe og Bortgang, indtil Nødvendighed tvang; den Sindsro, hvormed han bar ſin Hemmelighed, og det meget, han end i ſin Død fortaug, fordi de ikke kunde bære det. (Joh. 16, 12.)

Hvilken beundringsværdig Kraft og stille Selvbeherstelse blive vi vaer; den Eindighed og Fasthed, hvormed han gjorde den Gjerning, ham var givet at gjøre, og hverken urolig ilede forud for sin beskittede Time, ej heller et Øjeblik frygtagtigen tøvede, men med frit Blik og med sørgende Omhu for Sine, styrede sin Skjæbnes Gang til sit Maal, som den uforsærdede Søhelt sit Skib mod den Klippe, hvor han skal forgaae, men Hans kunde finde Redning.

Dg nu hans sidste Dage. Hvor er den skabende Phantasi, hvor den veltalende Tunge, hvor den dybe Grandsker, den høje Tankens Mand, som var dygtig til at beskrive dem værdigen? Hvor fandt Kunstneren Former, hvor Farver til at udtrykke og fremsille os det vort Hjertes inderste Land gribende Rigdoms Væld af himmelst Kjærlighed til vor syndefulde Slægt, af Aandedøjs Højhed og Storhed, og overjordisk Herlighed af Tro og Haab og Salighed, som de udgyde over den fromme Christens Sjæl, idet hans Taarer nedrinde at lette den Smerteforg, som bespænder hans Bryst ved Beskuelsen.

Hans kongelige Indtog og det festlige Halleluja, under hvilket han sældede Medlidenheds Taarer over den hellige Stad; hans lige Gang til Templet og hans underlige taalte Myndigheds Gjerning; hans sjæleforfærdende Bee, Bee over de Øverste, gribende, som hans forstenende Blik paa deres Tjenere, da hans Time endnu ikke var kommen; saa hans Bedrøvelses: Sæde ved Paaskelammets Maaltid, der begyndte med Fodvaskningens Varsel; hans Ord til Judas og Judas Blik til ham; da de salige Kjærligheds Strømme, han af Hjertets Fylde udgød, ligesom sin Lands Skatte over de

Benner, han skulde forlade som Faar iblandt Ulve. Saa lige de Dren, som horte ham, de Dine, som saae ham, og de Hjerter, som forstode ham. Kunde den matte Efterklang i de fattige Brudstykker, som Herrens Aand ved den Discipel, han elskede, har opbevaret os, virke saa mægtigen paa christne Sjæle: hvad om vi kunde høre ham selv.

Saa hans Gang paa den frieste Fod til Forraadelsens Sted, og den Rædselsgru, som overfaldt ham i den sidste, svære Kamp mellem Guds og Livets Kjærlighed. Gud kaldte ham til Død, hans Hjertes Lyst stod til Livet, og hans Blod faldt som Sveddraaber fra hans Ansigt til Jorden. Han var fri. Et Skridt tilbage, og, om ikke det, et Skridt frem skulde unddraget ham Forræderen. Hans Sjæl blev bedrøvet til Døden. Da sled han sig løs af Disciplenes Arme, faldt paa sit Ansigt, og udøste sit Hjerte i en Bøn, af hvilken de evig mindeværdige Ord, de højeste, som af dødelige Læber ere talte, eller kunde tales, ere os opbevarede; de vise os Frelserens fuld menneskelige Følelse for Livet og end fuldere af reen Hengivenhed i Faderens Villie. Først paa trængte sig den egne Følelse, han bad om sin Villie; dog som den, der var betinget, tager i samme Aandedrag sit Dnske tilbage og overgiver sig ganske, og rejste sig frigjort fra sig selv og fra den jordiske Samværens Kjærlighed til Discipline, gik englestyrket Forræderen imøde. Den Forfærdelige er ham nu endog velkommen; hans Ord til den iilsindede Peter, hans Gjerning med Malchus, hans frie Gang i Lænker til Haderes Dom.

Nu Cajaphas Forhor og Bidnernes Forvirring og hans Bekjendelses Ord for Guds Ansigt, og under alt

dette hans Bevidsthed om Peter og hans ordlose Varselsblik ind i hans Hjerter.

Saa Menneskens Son i Hedningers Hænder; de Anektes Lynglimt i Pilati Sjæl og den vaandefulde Kamp imellem Gud og Verden i hans Hjerter, i hvilken Verden sejrede.

Saa Kjødets Segnen under Korset, medens Aanden var villig; hans Ord til Kvinderne: græd ikke over mig, men over Eder selv og Eders Børn (Luc. 23, 28.); hans Bøn for sine Sjænder under deres Haakrig; hans Korsfæstelse mellem to Forbrydere, den Ene endnu til salig Død, den Anden uværdig al Naades Ord, Forhærdelsens Barn. Det ligesom den hele Menneskeheds Repræsentanter paa det synligste Punkt til Varsel for hver, som vil annamme det. Hans milde Omfarg for sin Moder, hans Fortroining til hans Discipels Hjerter, som heller ikke sveg ham. Nu Jordstjælvet, i hvilket Forhængen brast, nu Solens Formørkelse, nu den hedske Hovidsmands Udbrud, nu Vilddhedens Spotte, nu det sidste Jordesmerterens Raab og Fuldendelsen i Faderens Hænder.

Hvo mægter at samle de løse Træk i levende Billedet? hvo har Aands Øje til at skue, og røres ikke i inderste Hjerter, seer ikke den fuldendte Skjønhed i Jesu Liv, skuer ikke det evige Livs Aand lysende frem med levende Træk i den jordiske Undergang? Saadan er Solens Glands, naar Jordenskyen træder for den: selv Skyen sees i Forklarelsens Herlighed.

§ 64.

Christenheds Stifter.

Jesús viser Historien os som Christendommens Stifter, dens Skaber paa menneskelig Maade. Han er det levende Bælt, udaf hvilket det himmelske Sindelag, den aandelige Lænkemaade, det højere Liv udqvælder, som løfter Christenheden saalangt over alle Folk, der ikke annammede Troen paa ham. Det er Christenhedens Hjerters Bantro, som forhindrer, at den ikke viser sig i fuldkommen Skikkelse.

Han indsatte i og ved sine Apostle det aandelige Præsteskab, som skulde tale i hans Navn og leve i hans Aand for Folkenes Dine, at Jordevarsel maatte være om Himlens Herre, og hans Aand dog have Jordetunge at tale med, idet hans egen forstummede. Hvor beklageligt, at hans Tjenere saa ofte vare Lejetjenere. (Matth. 5, 13.)

Han er den Dag idag endnu den, som styrer Christens Liv og Gjerning; befindes de skrøbelige og fulde af Brøst, det er ikke Christi Aands, men deres Skrøbeligheds Skyld. Ikke destomindre er Christenhedens Tro og Tillid og Haab dog til ham, som vil være med os alle Dage (Matth. 28, 20.), vor Udvarer, Dommer, Opmuntrer, Troster, Saliggjører. Han uddanner det nye Hjerter og fornyer en stadig Aand i sin Menighed.

Det underfulde Forsoningsværk, hvor kunde det fra Lidelsens Side stilles jordisk fuldere frem end i den uskyldige Jesu Jor dommelse og Død. Solen maatte vel skjule sit Ansigt, og Jorden bæve, og Hedninger slaae sig for Bryst med Bøjsendelse; dette er Guds Son! (Luc. 23, 47. 48.) Ikkun Christine kunde finde Aarsag til Glæde.

Han døde, den Hellige, for Synderes Skyld, og undskyldte og bad for dem i deres Misgjerning mod ham.

Den active Forsoning af Christenhedens Levnet falder, som nævnet, tilsammen med hans Styrelse, og sees i de Sæder og Skikke, den Opdragelse og Underviisning, det Bisald og Dadel, de Belønninger og Straffe, ved hvilke Christenheden tvinger hvert Menneske, som indgaaer i dens Samfund, til at leve efter Gud og blive i hans Beje, om end Hjertet modstrider og kun nødtvungent lyder. Det Levnet er ikke den Levendes, som vi see, men sandeligen hans, som udgyder sin Aand over Menighededen, der lærer den at finde Livet ved at miste det. (Matth. 10, 39.)

Vi turde nu domme, at som et Spejl trosligen afbilder sin Gjenstand, som en trofast Tjener handler i sin Herres Aand, saa skue vi paa langt fuldkomnere Maade Guds Søns Birken i Verden i Jesu Christi jordiske Levnet: Jesus var vissefælg den Herren selv i Ajsødet.

§ 65.

Fødsels Tid og Sted.

Mærkeligen falder ogsaa Tid og Fødefolk tilsammen, med hvad os syntes at kunne beregnes a priori derom. Det hellige Sædekorn, som Gud den hellige Aand nedlagde i Israels Hjerte ved Moses Haand, som laae der og kunde ikke gjennembryde den haarde Skal, ret ligesom Jordens Sæd i dens Skjød i Vinterens Tid: det vafte sig til Liv ved Christi Haand, fremgik og udviklede sig frodigen som Sennepskornet (Matth. 13, 31 fg.), vel under Trængsel og mangfoldig Anfægtelse og Forkrænkelse af denne

Verdens Fyrste, hvis Ukud bestandigt truede at kvæle det og endnu aagrer paa den christne Jordbund med skammelig Vælde; dog stedse fornyet og herligere og mægtigere indtil denne Dag, paa hvilken vi skue frem med Haab om en ny, end større og velsignelse-ørigere Udvikling. Christi Fodselsstime er Christenhedens Fodsel.

I det underlige Israël, hvis Lige, ja vel Eignende vel ikke er fundet paa Jorden, hvor Lysets og Mørkets Elementer, Vandetroen paa den ene sande Gud og Sandhedsdriften til falske Afguder kæmpede de haarde Kampe Aarshundreder igjennem, hvor Folkets Kraft og Mod og Velsfærd steg og sank, alt efter som Troen blev levende eller tabte sig: der blev han født.

§ 66.

Mirakuløs Anseelse.

Endelig den mirakuløse Anseelse, den Almagts, Indsigts og Kjærligheds Glorie, som os syntes nødvendigen maatte omgive ham, viser Evangeliet os i en Glands og Fylde langt over vor Fordring, uden al tilføjet Pomp, simpel og ligefrem, som Mesteren selv var. Blinde see og Døve høre etc. (Math. 11, 4, 5.) Han er som den Almægtige selv, han taler og det skeer, han byder og det staaer der. (Mk. 33, 9.) Forbauselse, Tro og Tillid rejste sig i Israëls Hjerter, en Enthusiasme, som vilde gjøre ham til Konge endog imod hans Villie, luede op i det raae Folk, hvis Land var fængslet af Jorden; men Dømmærksomhed og en stille, glad Forventning, at Gud nu besøgte sit Folk hos alle dem, i hvilke Israëls Haab var

levende, medens Misundelse, Had og Forbittrelse soulsmede i de Ugudeliges Hjerter.

Vi ville ikke indlade os paa historisk-kritisk Undersøgelse af noget enkelt Mirakel, det vi overlade de philologiske Exegeter; men vi turde dog dømmes, at, om det endog var muligt, som det aldeles ikke er, at bevise, at Naturen og Menneskenes almindelige, forenede Samvirken var tilstrækkelig til at udrette dem alle eller de fleste af dem: det Under blev dog uforklarligt tilbage, at saamange fornødne Kræfter og Lejligheder og Omstændigheder søjdede sig tilsammen om en eneste, ringe Person i saa kort Tid.

Vi vove dertil at bemærke, at vi, som nu leve, ere ligesaa lidet berettigede til af os selv at bekræfte, som til at benegte, hvad i hine Tider er skeet, vi have hverken hørt eller seet det, have ingen egen Erfaring derom. Vor Tro beroer paa Vidners Troværdighed, staaer og falder med dem. Men om Apostlenes Troværdighed end ikke var saa betrygget, som vi ansee den for at være, kunne de physiske og psykiske Facta ikke heller erkjendes som det egentligst vigtige ved dem; men det de skulde bevise, at Gud var med Christo, taledede, virkede i ham, det Aandelige i dem, den aandelige Mening og Betydning, som ligger i disse Facta, om dem tør og kan vistnok enhver Christen af sit eget Hjertes Skue bevidne, at hvad physiske psykiske fortælles i Evangelierne, det er vissest, hvad der end kan siges for eller mod det Verdslige ved dem, aandeligen fuldkommet.

Vi fremhæve i denne Henseende fire Undere, idet vi derved tillige erindre om den Kredts af Mirakler, som Historien samler om Jesu Person udenfra: hans Fødsel, Daab, Opstandelse og Himmelfart.

Der fortælles (Luc. 1, 26—38.), at en Engel har bebudet Maria, der hun var Jomfru, at den hellige Aand skulde komme over hende; at det var hende underligt; men hun havde hengivet sig i Guds Villie og det skete. Hun var Jomfru og fødte Herren. At hendes Forlovede Joseph (Matth. 1, 16—25.), i billig Mistanke om hendes Troskab, havde fattet Forsæt at forlade hende. Da havde en Engel i en Drøm beroliget hans Sjæl, forklaret ham det samme, som var sagt hende og vakt den samme tvivlsfrie Tro hos ham: han ægtede Maria og angrede det aldrig.

Naar en Vantro billigen indvender, at saadant er mod Guds Orden i Naturen, da tilstaae vi ham det ganske ualmindelige deri, men henwise ham til Adam og Eva, der bleve til uden Fader og Moder paa Jorden, til alle Ting's første Oprindelse; dernæst holde vi ham Joseph's, den orientalske Mand's, Tvivl og Tro fore; endelig erklære vi ham det unævnelige Velbehag, det er for en Troendes Hjerte, at tænke sig en saadan Oprindelse for Herren, som er uden Lige paa Jorden. Ingen anden Oprindelse kunde saaledes stemme overeens med det, en Christen maa ønske at høre om den Eenbaarne. — Der fortælles (Luc. 2, 7—20.), at han blev født i Davids Stad, meget usfelt; men at Engle havde lovsjunget hans Fødsel og aabenbaret den for Hyrder (Matth. 2, 1—2.); at disse igjen havde kundgjort dette; videre: at Vise langvejs fra havde erfaret Messias Fødsel af Stjernerne, efterspurgt ham hos Kong Herodes, som gav dem rigtigt Svar med Arg i Sind; at de havde fundet Barnet, men advarede i en Drøm, som de troede paa, havde undveget at give Kongen Kundskab derom; at Herodes havde ladet alle

Drengedødt i Bethlehem dræbe (Matth. 2, 16—18.), fortrøstende paa, at dette Barn, Israels Konge af Gud, maatte falde blandt dem; men Joseph, atter advaret (Matth. 2, 13—15.) i en Drøm, havde offret Fædrenes land og Bøjsker for sin Plejesøn og reddet hans Liv, medens ingen anden kjærlig og virkelig Fader, enten drømmende eller vaagen, havde kjendt Faren eller undskyldt den.

Vi tilstaae, at vi ikke kunne afgjørende udrede hvad eller hvormeget eller hvorledes alt dette er foregaaet, ellers var det jo ikke mirakuløst; vide ej heller, hvorfra Videnerne have deres Beretning; tilstaae gjerne orientalsk Phantasi og det lavere Folks eventyrlige Lyst megen Indflydelse paa den første Christenheds Fortælling og Tro; kunne dog ikke fornægte den Glæde, som et i nyere Tider fra ældre gjenvakt Sagn om Messias Fødsel, naar Planeterne Jupiter og Saturn stode i Conjunction i Fiskens Tegn, foraarsager den, som alt bærer Troen paa Christo i sit Hjerte; thi det befindes, at Christi Fødsel just er skeet under dette Tegn, ja at Moses er født under det samme, ja, at betydelige Udviklingsperioder i Menneskets Livet ere skeet, hvergang dette Tegn er oprundet, hvilket ogsaa skal være seet i vor altomvæltende og en stor Udvikling varslenende Tidssalder. Det fører Tanken uvilkaarlig til Afsyren, paa hvem vi troe, og gjerne erindres om i alle Tildragelser.

Der fortælles (Matth. 3, 16—17.), at Johannes efter Daaben saae Himlen aabne sig og Aanden fare ned som en Due og blive over ham, og at en Røst blev hørt fra Himlen. Der fortælles (Matth. 27, 62—66.), at Frelseren ostere havde talt om at døe og tage sit Liv igjen

efter Graven; at de Øverste havde forstaaet ham og med
 Omhu forvaret Graven. Men deres Snildhed var falden
 ud for dem, som Josephs Broders engang; tjente til det
 Modsatte af deres Hensigt; at Hans Legem var paa Korset
 underligen blevet befriet for Lemlastelse; at han laae i en
 Grav over Jorden, i balsamiske Dufte fra Fredag Aften
 til Søndag Morgen, da elskende Qvinder fandt Graven
 tom (Joh. 20, 1—10.), saae Stedet, hvor de lagde ham,
 og Linklædet, de svøbte ham i, og den, som elskede ham
 mest, Maria Magdalena, saae ham personlig uventet
 (Joh. 20, 11—17.), saa at ligesom en Qvinde siges den
 første, der førte Døden ind i Livet, saa blev det og en
 Qvinde givet at være det første Øjenvidne om Opstandelsen.
 Videre, at Herren derefter i 40 Dage havde vandret,
 mest som en Mand, snart synlig, snart forsvindende, over:
 bevisende Sine (Ap. Gjern. 1, 3.), engang 500 tilfammen
 (1 Cor. 15, 7.), om sin Opstandelse, men derefter var op:
 faren fra Oliebjerget ved Jerusalem mod Himlen. Og en
 Sky borttog ham fra deres Øjne. (Ap. Gjern. 1, 9.)

Vi gjentage atter om alt dette, at det er os ubegribe:
 ligt, uforklarligt; at vi aldeles ikke kunne afgjøre efter de
 oprigtige Vidners Udsagn, hvormedet der er seet med
 legemlige Øjne; men vi søje dog ogsaa til, at det er en
 usfatteelig Sjælelyst for det troende Hjerter at høre disse
 Beretninger om den Eenbaarnes Hidkomst, Bæren og
 Bortgang. Denne Livs Glands svarer saa ganske til
 hvad han vilde ønske, om end ikke turde fordre at høre
 om Frelseren. Som hans Fødsel kom af Gud, saa er
 vissefælig hans Liv overstraalet af Gud, saa er hans Død
 Indgang til Livets Liv, hans Bortgang til Evighed.

Jorden har ej historisk, end ikke Tanke:Sted, som gemmer hans Been.

Vi gjentage til Overflodighed, at denne uforstaaede og uforstaaelige Mirakelglorie er ikke vor Troes Grund, men er vor Troes Lyst og Bekræftelse.

§ 67.

Historien.

Dette i Guddoms Glands, Majestæt og Andeherlighed henvandrende, simple, ringe Menneske viser Historien os dernæst i en Verden, hvis Midtpunkt han er, til hvem Fortiden skuede længselsfuldt frem, og Estertiden seer lovprisende tilbage, for hvem hans Samtid var som beredet til hans Modtagelse.

I Syndens Forbandelsestid lyder den første Forjættelse af den Eviges Læber (1 Mos. 3, 15.: Qvindens Sæd etc.), gjentoner til Abraham (1 Mos. 12, 3.: i din Sæd etc.), forkyndes ved Mose (5 Mos. 18, 18.: Herren skal opvække en Prophet), og udvikles ved Propheters Syner underfuldt og klart og bestemt indtil Forundring, medens Hedninger synger om en gylden Alder ved deres Side og begejstrede udmale den, efter som Genius hvisker til dem. Da var Aandeliv i Folkene, Troen levede i Hjerterne og Verden saae Bedrifter, glimrende som Stjernerne paa Himmels Blaa, som Morgenrødens Straaler fra Osten. Vi kunne ikke høre Beretningerne om hine Tider uden Beundring, uden Aands:Roring, uden Hjertets inderlige Deeltagelse. De bære altfor tydelige Mærker af Guds Aand, uagtet Forstands:Troen forvildedes til selvgjorte Guder, og Livet offredes denne Verdens Fyrste i den Helliges Sted.

Da Digterne taug og Propheter forstummede, levede de gamle Qvad dog fort paa Folkenes Læber; men som Væffe, der samles i Eoen, have tabt Vældets Friskhed, dog bevæges af Vinden og holde Levenheds Kraft ved: lige, indtil de efterhaanden blive stillestaaende Bande, i hvilke Raadenhed og al Uhumskhed opdynger sig, Veder: quægelsens Kraft taber sig og forgaaer og de blive som døde i Livet. Troen veg af Hedningens Hjerter efter: haanden; de offrede og meente det ikke; de tilbade og spottede i Hertet; Livet var som Troen dødt og ulyst: ligt, tom Ceremoni altsammen uden Aands Røre, Egen: nyttigheds Værk, og Israels Jubel for Herren var mat, Troen udartet til Spidsfindighed og Livet en Række af Forræderi og Hjerters Svaghed, uden Saft og Kraft, som i fordums Tid. Den enkelte Draabe, som faldt i et Hjerter af det sande Væld, kunde ikke opfriske den hele døde Masse.

Saa laae Verden, aandelig livløs, da Frelseren første Gang aabnede sit Dje i dens Favn. Da var Ti: dens Fylde kommen (Gal. 4, 4.), Herren aabnede sine Himmelsporte og udsendte sin Son, født af en Qvinde. Det evige Livs Væld var i hans Bryst; han udgød det i Strømme over Folkene; der blev en ny Himmel og en ny Jord, og det aandefriske Liv oprandt igjen, men rigt og herligt, som det aldrig havde været. De sünkende Bande udfyldedes efterhaanden med de døde Gjæringer; Troens høje Liv fremførte begejstrede Bedrifter paa ny, ej jordiske mere, men himmelkraftige, deslige Verden ej for, ej siden har seet, det maatte da være i Propheternes Tider. Ej i Egennyttens Tjeneste, Guld og Sølvs at vinde, ej i Verdens, Fædreland og Folk at tjene, men i

Selvopoffrelse for at meddele Brodre Troens Klenodie; ej i hadblandet Kjærlighed, som for Konge imod Gjende, men i den rene Himmellue for Gud og Forloferen og Brodre; ej af Magtens Bælde, der voldelig nedslaaer, men af Mod til at taale, hvad Guds Børn maae lide af Verden; ej Strids Bedrifter, men den evige Freds, ej i Vaandeskrig, men i jublende Saligheds Fylde. Da saaes Korsdragere i Frelserens Fodspor og i hans kraftige Aand. De Bærgeløse overvandt dem, som førte Vaaben, de Foragtede dem, som sadde i Ere; de Fattige gjorde dem rige, som syntes at have alt, og beviste sig mægtige over dem, hvis Bink skjelnede mellem Liv og Død. Jesus Kristus var deres Alpha og Omega; ham see vi som det Riis af Isai Stub og den Dvift af hans Rod, om hvilken Esaias (11, 1 fg.) sang, at den skulde bære Frugt; han satte Fyrretræer i Tornebuskens Sted, Myrte-træer i Tidslers (55, 13.).

Nu haver Christi Sædeforn voyet i 1800 Aar, og hans Lærdoms Sæd, de aandige Begreber om Gud og Verden og Livet og Mennesket have bestandigt udviklet sig mere, og Livet alt baaret mangen ædel og skøn og velgjørende Frugt, dog under stadig Trængsel af det arge Ukrud, som Livets Gjende udsaaer om Ratten, Had og Ondskab, Løgn og Bedrageri, Lidenskabers og Forsængeligheds tærende Gifsturter. Ogsaa har Lærdommen naaet videnskabelig Ekse og Sammenhæng og Orden, Kjærlighed og Fred ere blevene mægtigere i Raad og Daad, saa der ikke er Sammenligning for Hedninger med Christne.

Tiden efter Christo vender ligesaa sit Blik tilbage til Herren, som sin Troes og sit Levners Begynder og Fuldender. Den høje, om end meget jordblandede Glands, som straal

ud fra Martyrtiden, den Fredens og Kjærlighedens Magt, som overbåndt de Barbarer, hvis Børn nu beboe Europas Lande, saa at de ligesaa ivrigt byggede Kirke og Stat, som de tilforn nedbrøde dem; som med de mildere Sæder gjorde dem tilgængeligere for den Videnskabers og Kunstens, for den offentlige og huuslige Cultur, der hæver os til den Humanitet (Christendom kan vel endnu ikke ret tilstaaes), hvis Betsignelse vi leve i Nydelsen af og de Forhaabninger, vi gjøre os for Eftertiden: er ikke Jesu Lidsbærelse den ene Kilde, hvoraf det altsammen er udsгааet, og foruden Christo ingensteds Grund og Aarsag at finde? Bestandig udbvider Himmeriges Rige sig mere paa Jorden, bestandigt fornemmes Aandens virkende Kraft tydeligere, og det glade Haab lever frodigen i Christenhedens Hjerte, at den Dag vel skal komme, da der skal være een Hjord og een Hyrde (Joh. 10, 16.), een Tro, een Herre, eet Haab, een Gud og alles Fader (Eph. 4, 5.), og alle Folk omslynges af eet Broderbaand, og de alle henvandre i Aandens Eenhed og Fredens Baand (Eph. 4, 3.) gjennem Livet med Gud i Hjertet, som Børn for den elskede Faders Ansigt.

Men den, som Sind og Hu var og er og vil blive henvendt til, som Saligheds Fyrsten, som Saligheds Mesteren, det er Jesus Christus, Gud og Mand tillige. Selv i de papistiske Sjæle-Fornøkkelses Dage, selv i alle de Bildfarelser og Udskejelser, i hvilke Christenheden har været og er og vil blive skyldig, er der dog ingen anden, med hvem de ville begynde, end han, end Propheten af Nazareth.

Historien viser os det Folk, om hvilket der staaer skrevet: han kom til sine Egne, og hans Egne annammede

ham ikke (Joh. 1, 11.), over hvilket Frelseren græd ved sit Indtog (Luc. 19, 41 fg.): paa den ene Side et Barsel om Troens Kraft i Davids og Salomons lykkelige Tider, paa den anden om Bantroens Elendighed, der de havde fornegtet Herren og taget hans Blod paa sig (Matth. 27, 25.). Som et Folk, over hvilket Blodskyld hviler, vandrer det, sønderrevet og ulyksaligt inden i sig og uden omkring sig, og finder ingen Ro og Hvile paa Jordens Kreds. Deres Tro er ikke Tillid, men Frygt, deres Lovsang uden Velklang for dem selv; deres Haab er vejet og deres Forventninger blevne til intet. Uden Tempel, uden Helligdom, uden Fædreland og Stammtavler, hvori Hjertet havde hjemme, adspredte, vildfarende blandt alle Folk, som var Verden en Ork og dens Beje kun flyvende Sand, uden Kjærlighed, hadende og hadede, uden Ære, foragtende og foragtede, uden Marv og Aandskraft, seje og undertrykte, uden tånelig Lykke og Tilfredshed, vandre de og nære sig med den forlorne Søn, graadige uden Mættelse, levende døde, et frygteligt Barsel for Alle, som see dem, om Gjenstridigheds Forhærdelse og Aandsfortabelse, hvor Livet staaer stille.

Selv Verdens verdslige Skikkelse viser Historien os som forberedet til den Eenbaarnes Modtagelse. Fred overalt, alle i deres Cultur døde Folk samlede, een eneste Gang, under samme Regjering, eet Tungemaal kjendt iblandt alle, lignende Sæder og samme Længsel efter bedre Tider i alles Hjerter, samme Tryk og Bedrøvelse over det Nærværende o. s. v. o. s. v.

Samle vi alle Træk tilfammen i et eneste levende Billede om Jesus Christus, hvilket sjæleopløftende, hjertesgribende, Livet omfattende Stue finde vi forenet om hans

hellige Person, vel værdigt udenfra at bestyrke vor Tro indenfra, at den maa vorde fast og uroffelig, og bære Frugter, velbehagelige for Herren.

§ 68.

Berigtigelse.

I den videnskabelige Tænkning over Jesu Christi Forsoning er en stor Begrebsforvirring, som vildleder mange oprigtige Tænkere, og som bestaaer deri, at man sammenblander det i sig adskilte, uden at kjende Differentserne tilfulde. Den concrete Læremaade er nemlig den naturligste og Jordemennesket mest tiltalende; den er Skriftens. Den endog kun antydende concrete, Lignelser, brugte Frelseren som den mest velgjørende for det Folk, han talte til, og vel for Menneskeheden, som derved opvækkes og sættes i Arbejde, men ved nogen og utilshyllet given Sandhed letteligen vilde sove ind og lade Lærdommen hende uden Frugt i sit Livnet. Han gav os ikke System af abstracte Begreber i ordnet Oversigt. Naar vi derfor vilde bearbejde det givne Stof paa Forstands Viis, er det vor Skyldighed at skjelne det Forenede, Concrete, i adskilte Begreber og give hvert Sit; ved hvert enkelt Begreb at skjelne, hvad ene hører Foreningen til eller et af de andre Begreber, indtil vi, samlende disse igjen, med vunden Klarhed og Bevidsthed kunne betragte den forenede Virken og tilskrive Alle, hvad Alles er, og skue Alt i det enkelte uden at forvirres.

Guds Søns Væsen og Forsoning er os aabenbaret i Evangelierne i Jesu Christi Person, som kaldes baade Guds Søn og Menneskens Søn. Uagtet selve disse

trende Benævnelser tydeligen henvise til forskjellige Begreber, og Enhver let forstaaer, at Menneskens Søn antyder noget højere end Jesus Christus, og Guds Søn den allerhøjeste, har man dog ingen rigtig, gennemgribende Begrebs Forskjel gjort og derved indviklet sig i Paastande, som ikke kunde holde Stand mod den tvivlende Forstands Indvendinger. Vi ville søge at løse Forvirringen ved først skarpt at adskille og derefter at lade falde tilsammen igjen.

Guds Søn er den, han er: Skaberen og Forsoneren fra Ewigheid til Ewigheid; Menneskens Søn og Jesus Christus ere hans dobbelte Aabenbarelse, hiin i Universum, universel, denne paa Jorden, individuel. I Jesu jordiske Person ere alle tre aabenbare. Men ved at tilskrive den jordiske Person selv, hvad der er Guds Søns Fortjeneste i ham d. e. at borttage Syndens Straf og fyldestgjøre Retfærdighed i Verdens Sted, har man tillagt et Individ's hellige Liv og uskyldige Død en Værdsfyld, som den prøvende Forstand ikke har syntes sig at kunne finde mulig indenfor et Individ's Grændser, og derfor benegtet at have saadan Kraft. Ved at knytte Guds Søns Liv og Død i Menneskens Søn, som skeer i alle Tider og paa alle Steder, til Jesu Christi ene Tid og Sted, har man forestillet Forsoningen som et Præteritum, concret, historisk Factum og seet sig nødt til at udvide dettes Virkning baade tilbage og fremad for at paastaae Almeengyldighed, hvilken Paastand Forstanden ej heller syntes at kunne give Bisald, som udstrakt over sine Grændser, ikkun vedkommende det levende og lidende Individ selv, men ingenlunde andre, end siige al hans Fortid og Eftertid tilsammen.

Erfjelne vi nu retteligen mellem Guds Søn, Menneskens Søn og Mennesket, falde disse Vanstælgeligheder bort af sig selv. Ikke som Menneske, ikke som Menneskens Søn, men som Guds Søn har Jesus Christus forsonet, og har hans Forsoning Almeengyldighed, ej blot for vore, men for den ganske Verdens Synder, (1 Joh. 2, 2.). Ej den Død, som Jesus led paa Golgatha, men den, som Guds Søn i Menneskens Søn lider i alle Lieder og paa alle Steder er Forsonings-Doden i Universum; men i Jesu Christi Død er den universale Død os aabenbaret: i et forbigangent det altid Nærværende. Man skjælerne Aabenbareren fra Aabenbarelsen, det Evige fra det Tidelige, Historiske, og igjen den uendelige Aabenbarelse fra den endelige, da turde maaskee Lærdommen om Jesus Kristus finde den Indgang og det Bifald for den selvstændige Forstand, som denne hidtil i sit Hjertes Oprigtighed troede nødvendigen at maatte forsage den.

§ 69.

Verdens Forsoning.

Forsoningens anden Deel, Verdens Forsoning, tilføjer Skriften den Helligs Aands Raadevirkninger, foruden hvilke hiin er umulig. (1 Cor. 6, 11. Eph. 1, 17. Tit. 3, 5.).

Om den hellige Aands Virkning i og paa Skabningen have vi talt § 34.

§ 70.

Naturens Forsoning.

Men i Henseende til sin Forsoning skiller Natur: og Sjæleverdenen sig meget vidt fra hinanden, idet Naturen vel er syndig i videre Betydning, d. e. stræber efter sit eget, ej efter Skaberens Villie; men da den ikkun er vidende, ikke bevidst, ikkun selvstændig, ikke vilkaarlig, er det den ikke givet, at vælge mellem Gud og Verden i sig, ja den er aldeles uvidende, om hvad den gjør. Denne dens Tilstand af Skaberens Haand dækker dens Syndighed, som derfor ikke kaldes Syndighed i snevrere Betydning, men Ondt: Naturen er ond, men i sin Ondhed (Ondskab kunde vi ikke kalde det) er den ifølge deraf uskyldig, uden Brode og Skyld, fri for Tilregnelighed, kan ikke straffes, saalidet som belønnes. Den samme Haand, som satte den i Verden, den samme bandt dens Hjerter til blinde Drifter, den samme Haand udletter og dens Synd og gjør Retfærdighed for den, fuldkommer bestandigt Guds Villie med den, saa at den er forsonet, eller om man vil, den kommer ikke egentlig til Synd, og derfor ikke heller til Forsoning, bliver aldrig uenig med sin Skaber, og kommer derfor aldrig tilbage til Enighed med ham; men hans Aand hviler over den med Uskyldigheds Ynde og vidner om det hellige Liv, som rører sig i den, bevæger og bruger den villies og bevidstløse til sine Hensigter, den selv uafvidende.

Dyrets Forsoning.

Kun Sjæleverdenen, Mennesker og Dyr, bære Brodes og Overtrædelses Mærke; Skyldigheds Hæslighed og Ulyksalighed og Dødens Præg midt i Livet. Dog er her atter en stor Forskjel. Jo mere Dyret nærmer sig til Planten, desto mindre Selvfølelse har det, desto mindre skjælnes det sig fra den Verden, i hvilken det lever, og har ingen Anelse engang af Gud i Samvittighed. Planterdyret, Insectet, ja vel det rene Dyr, det vilde paa Marken, i Vand og Luft, tilregne vi ikke, hvad de gjøre til Fortræd, neppe engang deres Fjendtlighed og voldsomme Udfærd mod hverandre; først med Menneske-dyret, Husdyret, i hvilket Forstand og Forstaaelse og dermed Anelse af Gud i Samvittigheden glimter frem, og Selvfærdigheden begynder at blive vilkaarligt Valg, begynde vi at tilregne, at ære, at vrede paa, at belønne og tugte, dog ogsaa disse i ringe Grad; de synes os mest værgede mod Straffedom ved hans Haand, som lagde dem under Forkrænkelighed (Rom. 8, 20.), dækkede af Uskyldighed i deres Skyld. Vore Kjærtegn og vore Tugteris bruge vi mindre til deres Opdragelse til Gud og det Gode, end til Opdragelse til os og efter vor Villie, som og et Ordsprog smukt siger: Dyret kjender ingen anden Gud end Mennesket. Kun i Menneskelydighed adlyder det sin Gud; Dyrets Forsoning falder derfor mest sammen med Naturens.

Mennesket. Endnu uskyldigt.

Først med Menneskeheden, den med Vilkaarligheds store Evne begavede, som den naaderige Gud lyser for i i Fornuft og i Samvittighed, begynder Synden i snevrere Betydning og Syndens Tilregnelighed og Skyld. Dog er atter den samme Forskjel at gøre iblandt Mennesker. De, som fødtes af Planetkraft, kunne, som vi have seet, ikke sandsynligen sættes i Ligning med dem, som beboe Lyfenes Kilder; de, hvis Livs-Vilkaar ere satte efter ringere Planeter, ikke med dem, der, endskjøndt kjødelige og usuldfomne tilhobe, dog begavedes med finere Organer, og hvis Sind mindre drages og fristes af materielle Drifter. Vi maae derfor hos alle Mennesker, og i Særdeleshed hos vor egen Slægt paa denne Jord, vel erindre, at de have en kjødelig Natur, og med Hensyn til denne, i den Grad de mangle Vilkaarlighed, indgaae under Naturens almindelige Uskyldighed og maae fritages for Tilregneligheds Skyld. Hvad Natur et Menneske vil have, er ikke sat i Menneskets Magt at vælge. Vi føle derfor og alle en Ubillighed, Uretfærdighed, Synd i at bebrejde et Menneske Naturfejl, Sinds og Tænkemaades naturlige Retning. Om deres Blod er varmt eller koldt, om de ere langsomme eller hæftige, om de ere listige eller ligefremme, om de ere forstandige eller Daarer, efter Naturs Anlæg og Udviklings Lejlighed, er utilregneligt, uden Fortjeneste og uden Brode. Det er Forsynets beskikkede Deel og Vilkaar, er Lyffens og Tilfældets Foje, siger man men ikke Menneskets Valg. Han, som satte Mennesket Livets Vilkaar, han alene

kjender Grændsen mellem Skyld og Uskyld, mellem Rjødets og Aandens Gjerninger.

§ 73.

Mennesket. Skyldigt.

Der blive derfor kun de Handlinger tilbage at betegne som egentlig Synd, hvilke Mennesket tager af sig selv, af sit Hjertes frie Valg, med Bevidsthed om godt og ondt, om Gud og Verden og sig deri. Det arge Sind, det hæftige Gemyt, de uheldige Natur:Anlæg, de ulykkelige Moder med Fristeren skulde ikke tilregnes; men at det fornuftbegavede, af Guds Aand oplyste Menneskehjerte, den med Villies Kraft begavede Naturens Herre overgiver sig til Naturens Drifter, om de endog forresten ere velgjørende og gode, lever, handler, tænker, ønsker og affkyer, ej fordi han seer, at det er gudeligt og godt, eller ugudeligt og ondt, men fordi hans Sind nu engang af Naturen er saaledes stemt, fordi de Tanker og de Domme oprinde ham ligesom af Rjød og Blod, saa at han, som Gud satte til at være Herre, teer sig som Tjener, omvender Guds Forholde, sætter sine istedet, giver den ham af Forsynet underlagte Natur sin Naadigheds Magt, ja stundom nedværdiger sig til villieløs Træl for den, Slave af sine Lidenstaber og Drifter, og vandrer, som var hans Bug hans Gud, hans Ære just i det, som er Skjændsel, tragter kun efter de jordiske Ting (Phil. 3, 19.), medens Gud kalder til Himmeriges Borger:skab, det er Synd i snevrere Betydning; det leder Brode og Skyld og Straffedom over Menneskets Hoved, jo bevidstere det er, jo friere i Villie, desto større; det er

Synd imod den hellig Aand, som ikke forlades, hverken i denne eller den tilkommende Verden. Den Synd borttages ikke med Guds Søns Fortjeneste, den maa Mennesket selv borttage, dersom Fordømmelsens Dom ikke skal komme over ham, Guds Unaade, Udelukkelse af Guds Fred og Salighed, Aandens Nag i Samvittighed af Gud den hellig Aand, Verdens Foragt, om end i dens Glimmer, Misfornøjelse, Utilfredshed, om end midt i Lykkens Gaver. Cains-Mærket paa hans Pande brænder med en Ild, som ikke udslukkes, en Drim nager ham, som ikke døer, om end Gjerningen omvendes ved Guds Søns Kjærlighed til det Gode, om end Synden angres og Sindet omvendes, og Guds Naade taler, som Frelseren til Nøveren paa Korset; dog bliver Hukommelsens Braad og den evige Dom over Gjerningen, at den er ond; om end Saaret læges: Arret bliver dog omt.

Det indsees, at Synderen, som Guds Son nøder, tvinger til at gaae ad Guds Vej, medens hans Sind og Hu staaer derimod: han kan ikke være forligt med sin Gud, ikke tilfreds, end sige fornøjet og glad med sin Ekjæbne. Han er sønderreven i sit Indre, vil hvad han ikke kan, og skal hvad han ikke vil.

Det forstaaer sig og selv, at dersom Skaberens ikke vil nedbryde sit eget Værk, ikke berove Mennesket den Vilkaarlighed, som han har forundt ham, og den Bevidsthed om sig og Verden, der er Menneskets Være, da maa han lade ham Valget i Hjertet og kan ikke give Mennesket Fred og Tilfredshed i Livet eller i Døden, i Modgangs Time, end ikke i Medgangs. Forsoneren har vel sørget for, at Mennesket ikke kan udover sine Grændser, men indenfor disse maa han lade ham Naadighed, og

gjør det, som hver Mands Erfaring noksom bekræfter, men kan ej heller frelse fra Følgerne, hvis Bitterhed hver Synder maa føle.

§ 74.

Omvendelse.

Skal da Synderen komme til Fred med Gud til Lyksalighed i Livet, som er, og det som skal komme, skal han gaae sin lyse eller mørke Skjæbne igjennem med et frejdigt Mod og vandre som Daniel midt i Lovekulen, som Mændene i den gloende Døn (Dan. 3 Cap. 6 Cap.), med Lofsang i Hjertet og paa Tungen; som Moderen med de syv Søner, uforsærdet (2 Macc. 7, 1 fg.) skal han tage sit Kors paa sig og følge Frelseren efter, som Apostlene, vorde en Christen i Sandhed (Luc. 9, 23); da maa Mennesket omvende sig fra sig og sin syndige Villie til Gud og hans hellige Villie; Egentjærighedens Lænker maa han bryde for at elske sig og Verden med den Kjærlighed, som er Guds; Egenfindigheds og Egenraadigheds Herrelyst maa han foragte, og sætte sin Nære i at være Guds Djener; den sandselige Glæde og Smerte maa han løfte sig ud over for den Saligheds Skyld, som Guds Børn leve i. I Guds Villie maa hans Liv og Levnet begynde og ende og fuldkommes. I sit inderste Hjerte maa han forlade sig og sit Raad, og overlade, overgive, hengive sig og sit Liv og sit Levnet til Guds, til Frelserens Raadighed.

Omvendelsens Momenter.

Til en saadan fuld og endelig Omvendelse befindes tre Stykker nødvendige:

a) Synds Erkjendelse, at kjende, erkjende, be-
kjende, hvad der er fejl og uret. Dette er Forstandens
Værk, hvorved Fristerens Snarer, Løgnerens Tilskyndel-
ser til Benægtelse og Undskyldning ere at advare om.
Det er et hjerterørende Skuespil at efterspore Synderen
under Satans Ledelse, hvor det indvortes Menneske dog
holder fast ved Guds Kjærlighed, medens det udvortes
bestemmer Ordet paa hans Tunge; det er rørende at
see, hvor Sjælen bruger al sin Kunst og Flid for dog
at forkrænke det Hellige saalidt som muligt, og forfulgt
fra det ene Forsvarsværk til det andet, dog aldrig for-
glemmer, at Sandheden er det rette Klenodie og Guds
Fred den eneste Lyksaligheds Kilde. Dette sees hvergang
Menneskene stædes for Dom, Børn for Forældres og
Foresattes, Borgere for de beskikkede Dommers Ansigt.

Den almindeligste Logn er: Benægtelse; men er
denne ubrugelig, da gjælder det at vinde Uskyldigheds
Skin om muligt. Da indskyder Satan Mennesket at
falde Godt Ondt og Ondt Godt. Last gives Dyds Navn
og Anseelse. — Gaaer dette ikke an, er Skyld og Brøde
vitterlig, da maa denne væltes af, enten paa noget
Ubestemt: ingen, eller paa nogen anden bestemt, helst
paa en Fjende, hvorved Kjærligheden mindre fornærmes.
Men kommer Skyldigheden over Synderen tilbage, er
det vitterligt: han er Gjerningsmand, er Undskyldning
ikke mulig, da maa det indre Menneske, Aanden, Hjertet,

frelses, og det Ydre, det bejælede Legeme, Sands og Forstand bære Skylden: det var Rjodets Magt over Aanden, Blodets Hede eller Kulde, var Misforstaaelse, Ubetænkksomhed, Forglemmelse, men ingenlunde Villien i Hjertens Grund, som var altid god og retfærdig. Afklædes denne ogsaa, og den onde Villie staaer nøgen og uden Skjul, da er det sidste: enten vorder Mennesket frækt med Judas og dømmes sig selv til hans Løn, eller han græder Angerens Laarer med Peter og søger Forbarmelsens Raade; thi

b) erkjender Forstanden, kan Sandsen ikke blive tilbage; thi den samme Aand, som taler i Fornuften til Forstanden, den samme taler og i Sandsens Følelser. Den Omvendtes Følelse kalde vi Anger, en hjertelig Bedrøvelse over sig selv og sit Levnet.

c) Haver Aanden, Fornustens Kilde, overvundet Verden, Sjæl og Legeme, Sands og Forstand, da kunne dens Mærker og ikke blive borte i det Levnet, som udgaaer deraf; thi af deres Frugter skulle I kjende dem (Matth. 7, 16.); viis mig din Tro af dine Gjæringer (Jac. 2, 18.), ellers er den død som et Lig, og lever ikke i Sandhed inden i Dig; thi af Hjertets Fylde oversvømmer Tungen, og med den det ganske Liv i Levnet. Forbedring kalde vi denne Omvendelsens Provesteen.

§ 76.

Tro.

Men det indsees og, at saadan inderlig Hjertets, Aandens Omvendelse ikke er mulig, forinden Mennesket først i sit Hjerter har fattet Tro, en fuld og fast Over-

beviisning om, at det omvendte Liv er det sande og rette og det eneste, som tjener et Menneske.

Tro maa han, at Gud og Skaberens Villie dog til evig Tid er bedre end hans og Alverdens, saa at hver Modstand, hver Uenighed med Guds Villie og Raad, er Synd, at Enighed med Skaberen, Guds frygt, er Wiisdoms Begyndelse og Ende.

Tro maa han, at han ikke skal fortvivle og forgaae i Frygt for Dommen, at den evige Forsoner, som har alle hans Hovedhaar talte, ogsaa kjenner alle hans Synder, ej blot dem, der ere aabenbare for Verden og ham selv, men og dem, som skjule sig i Hjertets lønlige Braaer og vente paa den belejlige Time; at han ved sin almægtige Styrelse vil borttage dem alle, udlette dem, i deres Virkninger omvende, hvad han tænkte til det Onde, til det Gode, og føre ham med den hele Verden ad Retfærdigheds Vej for Guds Ansigt.

Tro maa han, at naar han i Hjertet bærer Guds Kjærlighed, intet andet i sit Jnderste vuster og vil, end hvad der er Guds hellige og fuldkomne Villie, da skalde hans Overtrædelses, Bildfarelser, Skrobeligheds Synder (thi forsættelige ere ham umulige) og være, som Naturens, forskæftede med Frelseren paa Træet, af ham borttages, og deres Skyld ikke hvile paa hans Hoved; thi han vilde dem i Sandhed ikke; men Villien, som er Livets Aand og Mening og Væsen i Mennesket, regnes ham i Gjerningens Sted. — Ja den forsættelige Synd selv, som han vilde og bedrev, og angrede og ikke vil mere, men hader, affkyer, sørger over, som Paulus over Stephani Mord, selv den maa han troe, at Livets Forsoner kan og vil omvende og bruge, saa at ogsaa den bliver et Led

med i den store Betsignelsens Plan, som han almægtig udfører med Syndere, som med Retfærdige, Faderens Navn til Ere og Verden til Lyksalighed.

Tro maa han, at hans Hjerte kan opfyldes af Glæde, uden hvilken Guds Kjærlighed ikke er fuldkommen, at hans Samtykke og Bisald, end mere hans oprigtige Dnske og inderligste Begjæring, at Guds Villie maa skee og hans og den hele Verdens savne Fremgang, naar den er Guds Raad imod, gjøre ham deelagtig i Forsonerens Gjerning, gjor Herrens Gjerning, hvad Aanden, Hjertet, Villien angaaer, til hans egen, at hans Tro tilegner ham Christi Fortjeneste, saa at han ved ham skal staae retfærdig for Dommen.

Tro maa han endelig, at naar han holder sig til Gud, vil Gud og ikke være langt fra ham, men lyse for hans Sjæl og røre hans Hjerte og boje hans Villie til det, som tjener i det evige Raad, hvad enten det saa fører til timelig Lykke eller Elende.

Tro maa han, at saaledes levende, med Gud for Dje, forsaget af Verden og sig selv, skal Livet her og hisset, Alting tjene ham og Verden til Gode; (1 Tim. 4, 8.) Dpfætsighed og Strid skal ophøre, Kjærlighed og Fred oplyse hans Hjerte: Guds Fred i Verdens Strid, den Eviges Salighed sfinne i Verdenslivets Lys og Mørke. — Uden saadan Tro er det ham umuligt at begynde paa Omvendelsen, end sige at fuldende den.

§ 77.

Bed den Hellig Aand.

At Mennesket ikke ved egen Kraft kan komme til saadan levende Tro, og formedelst Troen til en sand

Omvendelse og et gudeligt Levnet, men at saadant ene kan bevirkes ved Gud den Hellig:Aands Raade, som arbejder med Menneſket, have vi ovenfor ſøgt at gjøre indlyſende § 36. At Gud den hellig Aand maa være aabenbar i Verden ligesom Guds Søn, og dette ligesom han i Verdens dobbelte Sphære; at Fornuften er den univerſale, den hellige Skrift og Sacramenterne den individuelle Aandens Aabenbarelse, ligesom Jeſus Chriſtus Guds Søns, og Ordet derfor det Middel, hvorved den hellige Aand paa ſynderlig Maade virker, er de Chriſtneſs Bekjendelse og glade Tro med det Varſel, at det er Aanden, ſom levendegjør, men Bogſtaven er død og ihjelſlaaer. (Joh. 6, 63. 2 Cor. 3, 6.)

At indgaae nærmere paa Underſøgelſerne om Guds Ord vilde fordrere mere Tid og Lejlighed, end denneſinde er os forundt, hvorfor vi udsætte dette, til anden Anledning gives.

Saa være Herrens Aand med din Sjæl, chriſtelige Læſer! at diſſe Blades Fremſtilling, om den er ret, maa finde Indgang hos Dig, og om den er urigtig, maa vække Aanden i Dig til at finde det, ſom bedre er. — Raade og Fred af Gud vor Fader, formedelſt vor Herre Jeſum Chriſtum ved den Hellig Aand over dit Hjerte, over dit Huus og over den hele Verden!

Amen!
